MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
MYKOLO ROMERIO TEISĖS MOKYKLOS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS INSTITUTAS

ILONA ZAJANČKAUSKAITĖ
TARPTAUTINĖS TEISĖS STUDIJŲ POGRAMA
V KURSAS, TTvmis19-1 GRUPĖ

TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAI IR JŲ TAIKYMO PRAKTINĖS PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė: Prof. dr. Danutė Jočienė

Vilnius, 2021 m.

TURINYS

ĮVADAS 4

1. TARPTAUTINĖS SUTARTYS IR JŲ SUDARYMO YPATYBĖS PAGAL 1969 M. JUNGTINIŲ TAUTŲ VIENOS KONVENCIJĄ DĖL SUTARČIŲ TEISĖS 12

2. TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ GALIOJIMO (JŲ TEISĖTUMO) PREZUMPCIJA 28

3. TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAI PAGAL 1969 M. JUNGTINIŲ TAUTŲ VIENOS KONVENCIJĄ DĖL SUTARČIŲ TEISĖS 31

3. 1. Santykiniai tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai pagal 1969 m. Jungtinių tautų Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės 31

3. 1. 1. Vienos konvencijos 46 straipsnis – vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti tarptautines sutartis pažeidimas. 32

3. 1. 2. Vienos konvencijos 47 straipsnis – tam tikri įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimai 36

3. 1. 3. Vienos konvencijos 48 straipsnis – klaida 40

3. 1. 4. Vienos konvencijos 49 straipsnis – apgaulė 43

3. 1. 5. Vienos konvencijos 50 straipsnis – valstybės atstovo papirkimas 46

3. 2. Absoliutūs tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai pagal 1969 m. Jungtinių Tautų Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės 48

3. 2. 1. Vienos Konvencijos 51 straipsnis – prievarta prieš valstybės atstovą 49

3. 2. 2. Vienos konvencijos 52 straipsnis – prievartą prieš valstybę grasinant jėga ar ją vartojant 52

3. 2. 3. Vienos konvencijos 53 straipsnis – sutarties prieštaravimas *jus cogens* normai 55

4. TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDŲ TAIKYMO PROBLEMATIKA PAGAL 1969 M. JUNGTINIŲ TAUTŲ VIENOS KONVENCIJĄ DĖL SUTARČIŲ TEISĖS 60

4. 1. Vidaus teisės nuostatų esminis pažeidimas – šios sąvokos aiškinimo ir taikymo problematika 60

4. 2. Klaidos ir apgaulės aiškinimas ir jų atribojimas, šių sąvokų praktinio taikymo problemos 67

4. 3. Prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę aiškinimas. Šių tarptautinės sutarties negaliojimų pagrindų taikymas praktikoje 72

IŠVADOS 82
LITERATŪRA 86
ANOTACIJA 91
ANOTACIJA ANGLŲ KALBA 92
SANTRAUKA 93
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 95
AKADEMINIO SĄŽININGUMO DEKLARACIJA 97

ĮVADAS

Šiomis dienomis, kai tarptautinis bendradarbiavimas tarp valstybių kaip pagrindinių tarptautinės teisės subjektų bei kitų tarptautinės teisės subjektų (*inter alia* tarptautinių organizacijų) sprendžiant įvairius tarptautiniu lygmeniu iškylančius klausimus yra itin intensyvus, o tarptautinės teisės normų kodifikavimas yra pasiekęs aukščiausią kada buvusį lygį, neįmanoma būtų įsivaizduoti valstybių bei kitų tarptautinės teisės subjektų aktyvaus bendradarbiavimo be jų tarpusavio teisių ir pareigų įvairiose tarptautinio gyvenimo srityse įtvirtinimo tarptautinės teisės aktuose, be kita ko, tarptautinėse sutartyse ir/ar tarptautiniuose susitarimuose.[1]

Tarptautinių sutarčių sudarymo ir vykdymo taisykles ilgą laiką reglamentavo paprotinės teisės normos.[2] Vystantis ir intensyvėjant tarptautiniam bendradarbiavimui, atsirado poreikis susisteminti (kodifikuoti) paprotines teisės normas tarptautinių sutarčių sudarymo srityje. Pagrindiniai tarptautinių sutarčių teisės principai ir normos buvo kodifikuoti dviejuose universaliose sutartyse[3]:

- 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės (toliau ir 1969 m. Vienos konvencija)[4] ir
- 1986 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių, sudaromų tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų bei tarp tarptautinių organizacijų.[5]

Pastaroji skirta valstybių ir tarptautinių (tarpvyriausybinių) organizacijų bei pačių tarptautinių organizacijų sutartims reguliuoti ir išplečia joms „iš esmės tas pačias *mutatis mutandis* (su atitinkamais pakeitimais) normas, kurios taikomos sutartims tarp valstybių pagal 1969 m. Vienos konvenciją.“[6] Minėta 1969 m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės yra ypatinga tarptautinė universalį sutartis savo taikymo apimtimi, kadangi jos nuostatos ir reguliavimas apima ne tik tarptautinių sutarčių sudarymo tarp valstybių tvarką, bet nustato ir kitus svarbius tarptautinių sutarčių aspektus – kaip antai, tarptautinės

[1] Agnė Limantė, „Tarptautinių sutarčių ir kitų tarptautinių susitarimų sudarymas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje: gerosios praktikos beieškant“, *Teisės problemos* 3, 89 (2015): 33-34.
[2] Lyra Jakulevičienė, *Tarptautinių sutarčių teisė* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011), 38.
[3] Vilenas Vadapalas, *Tarptautinė teisė* (Vilnius: Eugrimas, 2006), 130.
[4] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *Jungtinės Tautos*, Treaty Series, vol. 1155, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf
[5] „Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations, done at Vienna on 21 March 1986“, *Junginės Tautos*, Sales No. E.94.V.5, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf
[6] Vilenas Vadapalas, op. cit., 130.

sutarties įsigaliojimo ir jos taikymo tvarką bei principus, tarptautinės sutarties nutraukimo (pasibaigimo) pagrindus, išlygas tarptautinėms sutartims, tarptautinių sutarčių aiškinimo principus.

XIX a. trečiame ketvirtyje teisininkams pradėjus vertinti teisę kaip vieną iš normatyvinių mokslų, tarptautinė teisė buvo vystoma kodifikuotų principų pagalba.[7] Sprendimas kodifikuoti tarptautines sutartis reglamentuojančias nuostatas užtruko ne vieną dešimtį metų.[8] 1930 m. Europos mokslininkai susidomėjo tarptautine sutarčių teise ir iškėlė idėjas apie šios teisės problematiškumą. Buvo organizuojamos pirmosios kodifikavimo konferencijos, kurios nebuvo sėkmingos dėl tuo metu dar nesusiformavusio požiūrio į kodifikacijos reikšmingumą.[9] Prie idėjos kodifikuoti tarptautinę sutarčių teisę buvo grįžta tik po Antrojo pasaulinio karo. Šį kartą 1949 m. buvo įkurta Tarptautinės Teisės komisija, kurios vienas iš tikslų buvo ir sutarčių teisės kodifikacija. Būtent tarptautinių sutarčių teisė tapo vienu iš prioritetų komisijos darbe.[10]

Remiantis 1969 m. Vienos konvencijos preambule, kuri numato, kad „*paprotinės tarptautinės teisės normos ir toliau reguliuos šios Konvencijos nuostatomis nereglamentuojamus klausimus*“, šį konvencija yra laikytina tarptautine sutartimi, kuri kodifikuoja tarptautinės teisės normas dėl tarptautinių sutarčių.[11] Tarptautinės teisė doktrinoje autoriai laikosi skirtingų nuomonių kokios 1969 m. Vienos kovencijos nuostatos yra paprotinės teisės reišmės: Prof. V. Vadapalas laikosi pozicijos, kad tarptautiniai papročiai reguliuoja sutarčių sudarymą, vykdymą ir nutraukimą[12], tuo tarpu K. Zemanek nurodo, kad pirmos keturios konvencijos dalys kodifikuoja paprotinę teisę su keliais pakeitimais, kuriems įtaką padarė teisės vystymasis, dar kitų autorių nuomone tarptautinė paprotinė teisė kodifikuoja ar atsispindi beveik visose 1969 m. Vienos kovencijos normose.[13] Praktikoje sutinkamose tarptautinių organų išvadose atsispindi tarptautinės paprotinės teisės raguliavimo idėją tarptautinės suarčių teisės atžvilgiu. Dėl tarptautinės sutarties nutraukimą įtvirtinačių 1969 m. Vienos konvencijos 65-67 straipsnių, 1997 m. *Gabčykovo Nagymaros projekto* byloje buvo pabrėžta, kad „*jei [šie straisniai] nekodifikuoja paprotinės teisės, ta bent jau atspindi paprotinė teisę ir įtvirtina kai kuriuos procesinius principus, kurie remiasi*

[7] Lyra Jakulevičienė, *supra note*, 2: 38, taip pat Johnston M. Douglas, *The Historical Foundations of World Order. The tower and the Arena* (Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008) 21-22.
[8] Ibid., Johnston M. Douglas, 22.
[9] Lyra Jakulevičienė, op.cit., 40, taip pat Mark Eugen Villiger, *The 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties – 40 years after* (Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2011), 60-64.
[10] Johnston M. Douglas, op. cit., 22.
[11] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, supra note, 4: 2.
[12] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 130.
[13] Lyra Jakulevičienė, op. cit., 45.

įsipareigojimu veikti gera valia".[14] Prof. Lyra Jakulevičienė 1969 m. Vienos konvencijos 46-49 ir 51-53 straipsniuose įtvirtintus negaliojimo pagrindus taip pat nurodo kaip atspindinčius tarptautinę paprotinę teisę.[15]

1969 m. Vienos konvencijoje 26 str. yra įtvirtintas fundamentalus tarptautinės sutarčių teisės principas *pacta sunt servanda, paprotinės teisės principas,* įpareigojantis valstybes sąžiningai, gera valia vykdyti tarptautines sutartis, kurių dalyvėmis yra atitinkama valstybė.

Kad valstybės galėtų įgyvendinti šiame principe numatytą įapreigojimą sąžiningai ir gerva valia vykdyti tarptautines sutartis, svarbu, kad valstybių sudarytas tarptautinis susitarimas būtų galiojantis ir sudarytas nepažeidžiant sutarčių sudarymui taikomų sąlygų, 1969 m. Vienos konvencijoje yra įtraukti sutarčių negaliojimo pagrindai.[16]

Tam, kad tarptautinė sutartis būtų laikoma tinkamai sudaryta ir jai būtų taikoma jos galiojimo teisėtumo prezumpcija, ji turi turėti *inter alia* tinkamą subjektą, kuris turėtų tinkamai jam suteiktus įgaliojimus, tinkamą objektą, būti sudaryta laisva subjekto valia.[17] Šių sąlygų nesilaikymas tarptautinės sutarties sudarymo metu gali sukelti jos negaliojimą.[18]

1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės V dalies 2 ir 3 skyrių 46-64 straipsniuose yra numatyti tarptautinės sutarties nutraukimo, sustabdymo, denonsavimo, pasitraukimo iš tarptautinės sutarties pagrindai, bei sutarties negaliojimo pagrindai.[19]

Taigi susiklosčius situacijoms, kai tarptautines sutartis sudaro netinkami subjektai (netinkamai įgalioti) ar jos sudarymo metu yra pažeidžiamos itin svarbios sutarčių sudarymo sąlygos, nustatytos valstybės vidaus teisėje, ar pažeidžiama sutartį sudarančių subjektų laisva valia, sutartyje numatytos nuostatos neatitinka tikrųjų valstybių siektų tikslų, ar tarptautinė sutartis prieštarauja *jus cogens* normai, valstybės gali inicijuoti tarptautinės sutarties pripažinimą negaliojančia, taip užtikrinant valstybių teisėtus interesus sutarčiai tampant valstybės neįpareigojančia, bei pripažįstant sutartį *ab initio*, tai yra negaliojančia nuo pradžios absoliutaus sutarties negaliojimo atvejais, tokiu atveju pašalinat dėl tokios sutarties vykdymo atsiradusias pasekmes.

---

[14] Lyra Jakulevičienė, *supra note*, 2: 45, taip pat „Tarptautinio Teisingumo teismo 1997 m. rugsėjo 24 d. sprendimas Gabčíkovo-Nagymaros projekto (Vengrija / Slovakija) byloje", 66, 109 pastraipa, https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/92/092-19970925-JUD-01-00-EN.pdf

[15] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 306-309, 311, 313, 315.

[16] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 168-171.

[17] *Ibid*., 168, taip pat Lyra Jakulevičienė, *supra* note 2: 91.

[18] Vilenas Vadapalas, op. cit., 168.

[19] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969", *supra* note, 4: 17-22.

Tiriama problema. Tarptautinių sutarčių teisėje ar apskritai tarptautinės teisės mokslinėje literatūroje tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, įtvirtinti 1969 m. Vienos konvencijoje bei, atitinkamai, 1989 m. Vienos konvencijoje, nėra itin plačiai atskleisti ir (ar) visapusiškai nagrinėjamai. Dėl tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų mokslinėje literatūroje iš esmės yra pateikiama tik aprašomojo pobūdžio medžiaga, t. y. analizuojami patys tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, tačiau nėra arba ne itin giliai analizuojamos tokių negaliojimo pagrindų aiškinimo ir taikymo praktikoje galimos problemos, kurių taip pat, tenka konstatuoti, nėra itin daug. Tai galima paaiškinti tuo, kad tokie atvejai dėl tarptautinių sutarčių negaliojimo yra gana reti.

Taigi mokslinėje teisinėje literatūroje pateikiama daugiau bendro pobūdžio informacija, kurioje nelabai atsispindi tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų, įtvirtintų 1969 m. Vienos konvencijos 46 – 53 straipsniuose, galimo jų taikymo praktikoje ypatybės bei galimos vieno ar kito pagrindo taikymo praktikoje problemos. Todėl šiame Magistriniame darbe aptariamas kiekvienas minėtuose 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 46 – 53 straipsniuose įtvirtintas tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindas, jo (jų) ypatybės, o kartu siekiama atskleisti galimą tokių pagrindų taikymo apimtį, galimas jo (jų) aiškinimo ir taikymo praktikoje problemas ar sunkumus. Magistriniame darbe taip pat pateikiami praktiniai tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų pavyzdžiai, sutinkami bei nurodyti tarptautinėje teisinėje literatūroje.

Šiame magistriniame darbe bus analizuojami minėtuose 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 46 – 53 straipsniuose įtvirtintas tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, atitinkamai juos grupuojant į dvi grupes – t. y. bus analizuojami absoliutaus ir santykinio sutarčių negaliojimo pagrindai, atskleidžiant jų ypatybes, abiejų grupių taikymo skirtumus *inter alia* tarptautinių sutarčių negaliojimo pasekmių kontekste, keliamos praktinės šių pagrindų aiškinimo ir taikymo problemas.

Taigi keliamas klausimas - su kokiomis problemomis [gali būti] susiduriama taikant 1969 m. Vienos konvencijoje įtvirtintus tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus - į kurį bus bandoma atsakyti šiame Magistriniame darbe.

Ginamasis teiginys. 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 46 - 52 straipsniuose įtvirtinti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai nėra tiksliai apibrėžti, šių straipsnių formuluotės yra gana bendro pobūdžio, juose vartojamos ne visiškai aiškios sąvokos, kaip antai „pažeidimas buvo akivaizdus“, „pažeista itin svarbi vidaus teisės norma“, „klaida, susijusi su faktu ar situacija“, „tiesiogiai ar netiesiogiai papirkdama jos atstovą“ ir pan., todėl šie negaliojimo pagrindai praktikoje yra (būtų)

sunkiai pritaikomi, nes valstybės gali skirtingai aiškinti minėtų straipsnių formuluočių turinį, ko pasekoje, akivaizdu, kiltų jų aiškinimo skirtumai, o kartu ir taikymo praktikoje problematika.

Baigiamojo darbo aktualumas. Kadangi pagrindiniai tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų aspektai pastaraisiais metais nebuvo giliau tirti ir analizuoti mokslinėje literatūroje, iškyla tokio tyrimo atlikimo aktualumas, t. y. išanalizavus 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose įtvirtintus tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus ir pateikus jų teorinį pagrindimą (aiškinimą), bandyti atskleisti praktinius tokių negaliojimo pagrindų aiškinimo ir taikymo atvejus, kartu bandant atskleisti (parodyti) tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo tendencijas bei tokio galimo minėtų pagrindų aiškinimo ir taikymo problematiką.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas. Tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai ir jų aiškinimo, o ypač taikymo problematika pastaraisiais metais nėra sulaukę didelio dėmesio tarp tarptautinės teisės specialistų. Šio Magistrinio darbo išskirtinumas – tai gilesnis ir išsamensis tarptautinų sutarčių negaliojimo pagrindų tyrimas, kurio metu bus siekiama identifikuoti aktualiausias su tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų aiškinimu ir taikymu susijusias tiek teorines, tiek praktinio taikymo problemas. Taip pat bus siekiama palyginti Lietuvos ir užsienio šalių autorių nuomones tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų vertinimo moksliniame kontekste.

Baigiamojo darbo problemos ištyrimo lygis. Tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai Lietuvos mokslinėje literatūroje nėra itin plačiai nagrinėjami. Tačiau Lietuvoje tarptautinių sutarčių tema rašo tikrai nemažai Lietuvos teisės profesorių bei mokslininkų, jų tarpe visų pirma paminėtinas Prof. Lyros Jakulevičienės 2011 metais Mykolo Romerio Universiteto išleistas vadovėlis „Tarptautinių sutarčių teisė“[20], kuriame, be kita ko, taip pat galima rasti informaciją apie tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus ir jų taikymą. Ši informacija taip pat randama ir kito Prof. Vileno Vadapalo 2006 metais Eugrimo išleistame vadovėlyje „Tarptautinė teisė“,[21] taip pat šio Profesoriaus 2003 metais išleistame vadovėlyje „Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija“[22], Prano Kūrio ir Mykolo Požarsko 1985 metais išleistame vadovėlyje „Tarptautinės teisės apybraižos“[23], bei 2018 metais išleistame Lietuvos šimtemečio leidinyje „Lietuvos teisė, 1918-2018: šimtmečio patirtis ir

[20] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 301-325.
[21] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 168-177.
[22] Vilenas Vadapalas, *Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija* (Vilnius : Eugrimas, 2003), 108-110.
[23] Pranas Kūris ir Mylokas Požarskas, *Tarptautinės teisės apybraižos* (Vilnius : Mintis, 1985), 147-148, 150-152.

perspektyvos“[24], kuriame be kita ko, prof. Lyra Jakulevičienė aptaria tarptautines sutartis. Paminėtinas ir kitas itin svarbus darbas - Dr. Agnės Limantės 2015 metais išleista monografija „Tarptautinių sutarčių ir kitų tarptautinių susitarimų sudarymas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje: gerosios praktikos beieškant“[25], taip pat Aušros Raišytės – Daukantienės daktaro disertacija „1918-1940 m. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ir jų įtaka nacionalinei teisei“ (Mykolo Romerio universitetas, 2004)[26], bei Prof. Sauliaus Katuokos išleistos mokslinės publikacijos - „Tarptautinės sutartys ir Lietuvos Valstybė“ (Mykolo Romerio universitetas, 2002)[27] ir „Tarptautinės teisės šaltiniai: sąvoka ir hierarchija“ (Mykolo Romerio universitetas, 2012)[28].

Užsienio teisinėje literatūroje bei moksliniuose straipsniuose tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai atskleidžiamas plačiau. Tarp daugelio kitų autorių galima paminėti tokius autorius kaip Mark Villiger ir jo parašytą 1969 m. Vienos konvencijos komentarą „Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties“[29], taip pat Michael Akehurst ir Peter Malanczuk 2000 metais išleistą vadovėlį „Modern Introduction to International Law“[30], Anthony Aust 2007 metų vadovėlį „Modern Treaty Law and Practice[31], Ian Brownlie vadovėlį „Principles of Public International Law“,[32] bei Anatolijaus Nikolajevičiaus Talalaev 1997 metais išleistą vadovėlį „Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарии“[33] ir daugelį kitų.

Baigiamojo darbo reikšmė. Baigiamajame darbe nagrinėjami moksliniai darbai apie tarptautinių sutarčių sudarymo, galiojimo ir negaliojimo pagrindus. Darbe atskleidžiamas tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų teorinio aiškinimo ir praktinio taikymo ypatybių bei problematikos vertinimas. Šio tyrimo rezultatai padeda atskleisti esminius tarptautinių sutarčių negaliojimo teorinius pagrindus, taikymo ypatybes bei nustatyti šių pagrindų pritaikymo problemas.

---

[24] Goda Ambrasaitė-Balynienė ir kt., *Lietuvos teisė, 1918-2018: šimtmečio patirtis ir perspektyvos* (Vilnius : Mykolo Romerio universitetas, 2018).
[25] Agnė Limantė, *supra* note, 1.
[26] Aušra Raišytė – Daukantienė, *„1918-1940 m. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ir jų įtaka nacionalinei teisei“* (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004).
[27] Saulius Katuoka, „Tarptautinės sutartys ir Lietuvos Valstybė“, *Jurisprudencija* 30,22 (2002).
[28] Saulius Katuoka, „Tarptautinės teisės šaltiniai: sąvoka ir hierarchija“ , iš *Socialinės inovacijos globaliai plėtrai*: *mokslo darbai*, A skyrius, Teisingumas, saugumas ir žmogaus teisės, Nr. 1(1) ISSN 2335-2450 (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012), http://socin2012.home.mruni.eu/A_2012-12-261.pdf#page=192
[29] Mark Eugen Villiger, *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties* (Brill, 2009).
[30] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2000), 178-181.
[31] Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, *2nd edition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).
[32] Ian Brownlie, *Principles of Public International Law* (1966) (7th ed., 2008).
[33] Талалаев А.Н., *Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарии* (Москва: Юрид , 1997).

Baigiamojo darbo originalumas. Šiame magistro baigiamajame darbe atliekamas autentiškas tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo problematikos tyrimas, kuriame analizuojamas šių pagrindų aiškinamas bei jų taikymo atvejai.

Tyrimo tikslas. Detaliai išanalizuoti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus, įtvirtintus 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose, atskleidžiant jų aiškinimo apimtį, galimus aiškinimo sunkumus, kartu parodant jų taikymo praktikoje ypatybes ir tokio taikymo galimą problematiką.

Tyrimo uždaviniai:

1. Detaliai išanalizuoti tarptautinių sutarčių sudarymo ypatybes pagal 1969 m. Jungtinių Tautų Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės;
2. Pasiremiant 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės nuostatomis, apžvelgti tarptautinių sutarčių galiojimo (jų teisėtumo) prezumpciją;
3. Detaliai išanalizuoti 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose įtvirtintus absoliučius ir santykinius sutarčių negaliojimo pagrindus, aptarti jų aiškinimo problematiką bei tokių pagrindų taikymo praktikoje galimybes.
4. Nustatyti 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose įtvirtintų sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo praktikoje ypatybes, galimą tokio taikymo problematiką dėl šių pagrindų aiškinimo ir jų taikymo praktikos.

Tyrimo metodika. Sisteminis turinio analizės metodas padėjo atskleisti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų vietą tarptautinėje sutarčių teisėje, šių pagrindų sampratą ir ypatumus. Loginis – analitinis teisinis samprotavimo metodas naudojamas aprašant ir analizuojant norminę ir mokslinę teisinę literatūrą. Šis metodas padėjo renkant, analizuojant ir apibendrinant informaciją, pateikiant išvadas. Lyginamasis metodas naudojamas lyginant Lietuvos ir užsienio šalių mokslinę teisinę literatūrą šia tema. Empirinis metodas taikomas analizuojant 1969 m. Vienos konvencijos negaliojimo pagrindų taikymo atvejus, kuriuose svarstomas sutarties galiojimo klausimas. Empirinis tyrimo metodas – dokumentų analizė, padėjo išskirti problematiką su kuria susiduriama taikant tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus įtvirtintus 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės.

Darbo struktūra. Magistro baigiamąjį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados, literatūros sąrašas, santraukos ir anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis.

Pirmojoje, antrojoje ir trečiojoje dalyse pateikiama mokslinės literatūros analizė tarptautinių sutarčių sudarymo, galiojimo ir negaliojimo temomis. Atskleidžiamos šių pagrindų sampratos, reikšmingumas, bei šių pagrindų rūšys (formos).

Ketvirtojoje dalyje pateikiama tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo problematikos, analizė, jos tyrimo rezultatai.

1. TARPTAUTINĖS SUTARTYS IR JŲ SUDARYMO YPATYBĖS PAGAL 1969 M. JUNGTINIŲ TAUTŲ VIENOS KONVENCIJĄ DĖL SUTARČIŲ TEISĖS

Tarptautinio bendravimo ir bendradarbiavimo vystymasis, įtakotas nesustabdomos žmonijos socializacijos, prasidėjo jau nuo seniausių laikų. Prasidėjęs tarpvalstybinis bendravimas pradėjo ir tarptautinės teisės kūrimosi procesą. Vienas svarbiausių dokumentų šiame proceso tapo tarptautinės sutartys, kurios glaudžiai siejosi su tarptautinės teisės raida.[34] Ir šiandieniniame pasaulyje tarptautinės sutartys užima ypatingai svarbų vaidmenį valstybių ir tarptautinių organizacijų tarpusavio santykiuose, todėl būtų sudėtinga rasti šių santykių sritį, kuri daugiau ar mažiau nebūtų reguliuojama tarptautinių sutarčių.[35]

Akivaizdu, kad laikui bėgant, kaip ir visa teisė, tarptautinės sutartys keitėsi, prisitaikydamos prie naujai kylančių situacijų, bei vystėsi atsižvelgiant į tarptautinės bendruomenės socialinius poreikius. Jau senovės Indijoje buvo siekiama apibrėžti tarpvalstybinių susitarimų sąvoką, tiksliau tarptautinės sutarties, kurią jie apibrėžė kaip susitarimą, kuris saisto suverenus vienas kito atžvilgiu.[36] Tačiau pirmoji tarptautinės sutarties sąvoka pirmą kartą dokumente pasirodė tik 1935 m. JAV Harvardo universiteto parengtoje Konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės projekte, kuriame nurodoma, kad tarptautinė „*sutartis yra formalus susitarimo dokumentas, kuriuo dvi ar daugiau valstybių sukuria ar siekia sukurti tarpusavio santykius, kuriuos reglamentuotų tarptautinė teisė*“. Ši konvencija numatė, kad minėtas apibrėžimas neapima dokumentų, kuriuos sudarė ar galėjo sudaryti ne valstybė.[37] 1966 m. Jungtinių Tautų sudaryta Tarptautinės Teisės komisija parengė projektą, kuriame buvo paminėta ne tik valstybė kaip tarptautinės teisės subjektas, bet ir kiti tarptautinės teisės subjektai kaip galimos sutarties šalys. Projektu siekta išplėsti projekto taikymą ir sutartims kurias sudarė tarptautinės organizacijos.[38]

Galutinis tarptautinės sutarties apibrėžimas buvo įtvirtintas 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės, kurios 2 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad „ *„sutartis“ – tai raštu tarp valstybių sudarytas*

[34] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 24.
[35] Лукашук И.И. *Современное право международных договоров* (Москва: Волтерс Клувер, 2004), 83.
[36] Lyra Jakulevičienė, op. cit., 59; taip pat Талалаев А.Н. *Право международных договоров. Общие вопросы* (Москва, 1980) 20.
[37] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1950, Vol. II* (New *York*, 1957) 243, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1950_v2.pdf
[38] Lyra Jakulevičienė, op. cit., 60.

tarptautinis susitarimas, kuriam taikomos tarptautinės teisės normos, įtvirtintas viename ar keliuose susijusiuose dokumentuose, nesvarbu, koks būtų to susitarimo pavadinimas."[39]

Vėliau 1986 m. sudarytoje Vienos konvencijoje dėl sutarčių tarp valstybių ir tarptautinių organizacijų bei tarp tarptautinių organizacijų (toliau – 1986 m. Vienos konvencija) 2 straipsnyje buvo įtrauktas analogiškas tarptautinės sutarties apibrėžimas, kuriame skiriasi tik susitarimo subjektas, šiame straipsnyje papildomai nurodant, kad susitarimas sudaromas tarp valstybių ir vienos ar kelių tarptautinių organizacijų arba tarp tarptautinių organizacijų.[40] Dėl paplitusio šių organizacijų veikimo ir dalyvavimo sudarant tarptautines sutartis, tarptautinės organizacijos tapo apibrėžta tarptautinės sutarties šalimi.

Doktrinoje vieningo tarptautinės sutarties apibrėžimo nėra.[41] Tarptautinėje teisinėje literatūroje sutinkama daug skirtingų apibrėžimų, akcentuojant vieną ar kitą tarptautinių sutarčių požymį.

Tarptautinės viešosios teisės enciklopedijoje galima rasti apibrėžimą, kuris nurodo, kad „*Tarptautinė sutartis yra suderintas susitarimas tarp dviejų ar daugiau tarptautinės teisės subjektų, kurie ketina, kad tą susitarimą sudarytų taisyklės pagal tarptautinę teisę ir jis būtų privalomas bent vienai (paprastai visoms) šaliai, ir tie subjektai tą susitarimą tokiu laikytu* ".[42] 1882 metais Italijos teisininkas P. Fiore sutartį apibrėžė kaip, bet kurią konvenciją sudarytą sudaryta raštu tarp dviejų ar daugiau valstybių, kuria siekiama sukurti įsipareigojimą, panaikinti arba pakeisti jau egzistuojančią sutartį.[43] Tuo tarpu profesorius Vilenas Vadapalas tarptautinę sutartį įvardina, kaip valstybių ar kitų tarptautinės teisės subjektų susitarimą, kuriuo nustatomi jų tarptautiniai įsipareigojimai[44], o Mykolas Požarskas ir Pranas Kūris tarptautinę sutartį mato kaip „*aiškiai išreikšta (dažniausiai rašytine forma) susitarimą tarp dviejų ar kelių valstybių ar kitų tarptautinės teisės subjektų dėl jų savitarpio teisių ir pareigų nustatymo, pakeitimo ar nutraukimo* "[45]. M. Romeris yra pažymėjęs, kad sutartimis yra reiškiami tam tikri valstybės pasižadėjimai, kuriais valstybėms uždedamos tam tikros teisės ir pareigos ir tuo pačiu „teisiškai normuojamos jos funkcijos".[46]

---

[39] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969", *supra* note, 4: 3, 2 str., 1 d., a pt., žiūrėta 2021 m. kovo 17 d.
[40] „Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations, done at Vienna on 21 March 1986", supra note, 5: 3, 2 str., 1 d. a pt., 2021 m. kovo 17 d.
[41] Agnė Limantė, *supra* note, 1: 34-35.
[42] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 58.
[43] Aušra Raišytė – Daukantienė, *supra* note 26: 14.
[44] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 132.
[45] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, supra note, 23: 126.
[46] Aušra Raišytė – Daukantienė, op. cit., 14.

Prof. S Katuoka teigia, kad tarptautinių sutarčių teisėje vienas iš pradinių klausimų – tarptautinės sutarties sąvokos klausimas, [...] [kuris] išnagrinėtas pateikiant plačią tarptautinių sutarčių sąvokos panoramą įvairiuose specialiuose tarptautinių sutarčių teisės mokslininkų darbuose[47]. Profesoriaus S. Katuokos teigimu, kalbant apie tarptautinės sutarties sąvoką tarptautinės teisės doktrinoje, aiškinant tarptautinę sutartį pastebima nuomonių įvairovė, atskleidžianti mokslininkų subjektyvią nuomonę į tarptautinės sutarties požymius. Tuo tarpu apie tarptautinės sutarties sampratas, kurias įtvirtina tarptautinės teisės bei nacionalinės teisės aktai, galima kalbėti sąlygiškai. Todėl, Profesoriaus S. Katuokos nuomone, šiose savarankiškose ir skirtingose teisės sistemose tarptautinė sutartis turėtų būti suprantama vienodai, nes egzistuoja tarptautinės bei nacionalinės teisės derinimo sistema. Todėl prioritetas turėtų būti suteiktas tarptautinės teisės aktuose pateiktai tarptautinės sutarties sąvokai, o nacionalinės teisės normos šią sąvoką turi iš esmės tik atkartoti.[48]

Užsienio mokslininkai dažniausiai tiesiog remiasi 1969 m. Vienos konvencijoje įtvirtinta sąvoka (pvz.: Anthony Aust[49]). Mark E. Villiger pastebi, kad šioje konvencijoje terminas „sutartis“ apima visas tarptautinių tarpvalstybinių susitarimų formas, taigi laikomas bendriniu terminu.[50]

Verta pažymėti, kad sutarties ir susitarimo sąvokos turinio požiūriu nesiskiria todėl šiame baigiamajame darbe šie terminai bus vartojami kaip reiškiantys tą patį.

Neabejotinai tarptautinės sutartys tapo ypatingos svarbos dokumentais, tai patvirtina ir jų kiekis, kasmet vis papildantis valstybių ir tarptautinių organizacijų teisinę bazę, bet ir valstybių sprendimas priimti 1969 m. Vienos konvenciją dėl tarptautinių sutarčių teisės.[51]

1969 m. Vienos konvencija kodifikavo nuo senovės besivystančiusią paprotinę teisę, bei prisidėjo prie valstybių nacionalinės sutarčių teisės derinimo. Sprendimas kodifikuoti tarptautines sutartis reglamentuojančias nuostatas užtruko ne vieną dešimtį metų.[52] 1930 m. Europos mokslininkai susidomėjo tarptautine sutarčių teise ir iškėlė idėjas apie šios teisės problematiškumą. Buvo organizuojamos pirmosios kodifikavimo konferencijos, kurios nebuvo sėkmingos dėl tuo metu dar nesusiformavusio požiūrio į kodifikacijos reikšmingumą.[53] Prie idėjos kodifikuoti tarptautinę sutarčių teisę buvo grįžta tik po Antrojo pasaulinio karo. Šį kartą 1949 m. buvo įkurta Tarptautinės Teisės

[47] Saulius Katuoka, *supra* note 27: 115-122.
[48] *Ibid*., 115-122.
[49] Anthony Aust, *supra* note, 27.
[50] Mark Eugen Villiger, supra note, 29: 75.
[51] Agnė Limantė, *supra* note, 1: 33.
[52] Johnston M. Douglas, *supra* note, 7: 22.
[53] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 40.

komisija, kurios vienas iš tikslų buvo ir sutarčių teisės kodifikacija. Būtent tarptautinių sutarčių teisė tapo vienu iš prioritetų komisijos darbe.[54]

Konvencijos rengimo metu buvo paskirtas pranešėjas, kuris nuo 1950 m. pateikė penkis pranešimus, kuriuose buvo siūlomi konvencijos projektai bei ataskaitos. Pranešimai ne kartą buvo ktirikuojami. Dėl primosios ataskaitos buvo paisakyta jog ji aspindi tik britišką sistemą, o ne įvairius sistemų požiūrius.[55]

Tik 1959 m. buvo rimtai pradėta spręsti sutarčių teisės klausimus ir buvo parengti pirmieji keli straipsniai, kurie buvo perduoti darbo grupei. Paskirtas komisijos pranešėjas pateikė pranešimą, kurio sudėtis labiau priminė kodeksą ir atspindėjo beveik visus sutarčių teisėje iškilusius klausimus. 13-osios komisijos sesijos metu buvo nuspręsta, kad kodifikavimo forma bus konvencija ir bus apsiribota tik rašytinių formų tarptautinių sutarčių kodifikacija.[56]

1966 m. buvo pasiekta konvencijos rengimo pabaiga, dėl kurios vėliau 1968-1969 m. Vienoje buvo sušauktos kelios tarptautinės konferencijos, kurių metu valstybės suderino galutinį tekstą. Vienos konvencijos rengimo metu buvo užfiksuotos ją rengusių asmenų intencijos, konvencinių normų rengimo prielaidos, bei sukaupti vertingi ir išsamūs parengiamųjų darbų metraščiai.[57]

Svarbu pažymėti, kad sutarčių klausimai, kurie nėra reguliuojami 1969 m. Vienos konvencijos yra reguliuojami paprotinės teisės normų.[58] Kadangi, kaip jau buvo minėta, ir konvencijos nuostatos yra parengtos remiantis paprotine sutarčių teise jos įpareigoja jų laikytis ir valstybes kurios nėra šios konvencijos dalyvės. Pačioje Vienos konvencijoje, tiksliau 38 straipsnyje, yra numatyta, kad „*nė viena 34-37 straipsnių nuostata netrukdo jokiai sutarties nuostatai tapti privaloma trečiajai valstybei, jei ji pripažįstama paprotine tarptautinės teisės norma*“.[59]

Mokslininkai išskiria skirtingas paprotinės reikšmės konvencijos nuostatas. V. Vadapalas sutarčių sudarymo, vykdymo ir nutraukimo nuostatas laiko reguliuojamas papročių.[60] Kitų autorių

[54] Johnston M. Douglas, *supra* note, 7: 22.
[55] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1950, Vol. I* (New York, 1958) 66, 69. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1950_v1.pdf
[56] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 41.
[57] Andrius Mamontovas, „Valstybių sudarytų tarptautinių sutarčių kolizijos ir jų sprendimo būdai“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012), 36, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120206_143510-32717/DS.005.0.01.ETD
[58] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 2 (preambulė), žiūrėta 2021 m. kovo 17 d.
[59] *Ibid*., 14 (38 str.).
[60] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 130.

nuomone, tarptautinę paprotinę teisę atspindi arba kodifikuoja beveik visos Vienos konvencijos normos. Tarptautinis Teisingumo teismas taipogi susidūrė su paprotinės teisės aiškinimu Vienos konvencijos nuostatų kontekste. Pavyzdžiui, 1997 m. Gabčikovo – Nagymaros projekto byloje Teismas pažymėjo, kad „<...> *Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 65-67 straipsniai, jei nekodifikuoja paprotinės teisės, tai bent jau atspindi tarptautinę paprotinę teisę ir įtvirtina kai kuriuos procesinius principus, kurie remiasi įsipareigojimu veikti gera valia*“.[61] Prof. Lyra Jakulevičienė 1969 m. Vienos konvencijos 46-49 ir 51-53 straipsniuose įtvirtintus negaliojimo pagrindus, taip pat nurodo, kaip atspindinčius tarptautinę paprotinę teisę.[62] Vienintelis 1969 m. Vienos konvencijos 50 straispnis įtvitinantis sutarties negaliojimo pagrindą - valstyvės atstovo papirkimą - prof. Lyros Jakulevičienės nėra apibūdinimas kaip atspindintis paprotinę teisę, manytina todėl, kad praktikoje nėra žinomi papirkimo atvejai.[63]

Grįžtant prie pačių tarptautinių sutarčių, reikia pabrėžti, kad jų sudarymas - tai tam tikras nuoseklus procesas. Siaurąja prasme laikytina, kad tarptautinių sutarčių sudarymo metu valstybės išreiškia savo valia prisiimti šioje sudaromoje sutartyje numatomus tarptautinius įsipareigojimus. Tuo tarpu plačiąja prasme tarptautinių sutarčių sudarymo procesas yra suprantamas kaip veiksmų ir dokumentų, kurių pagalba yra sudaroma sutartis, visuma.[64]

Tarptautinių sutarčių sudarymo procesas yra skirstomas į atskiras stadijas, tačiau doktrinoje šis skirstymas yra gana sąlyginis dėl dažno skirtingo šių stadijų įvardinimo.

Doktrinoje galima sutikti sutarties sudarymo procesą skirstant į :

a) konsultacijų;
b) derybų dėl sutarties teksto ir jo patvirtinimo;
c) teksto autentiškumo nustatymo;
d) sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimo (ratifikavimo, prisijungimo ir kt.) stadijas.[65]

[61] „Tarptautinio Teisingumo teismo 1997 m. rugsėjo 24 d. sprendimas Gabčíkovo-Nagymaros projekto (Vengrija / Slovakija) byloje“, *supra* note, 14.
[62] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 306-309, 311, 313, 315.
[63] *Ibid*., 310.
[64] *Ibid*., 106.
[65] Surinder K. Verma, *Introduction to Public International Law* (New Delhi: Prentice-Hall of India, 1998) 265.

Šis doktrinoje atsispindintis skirtymas palaikytinas, kadangi toks keturių dalių skirtymas, manytina aiškiausiai ir taipogi neišsikeliant papidlomų klausimų, atspindi sutarties sudarymo eiga bei esminius sutarties sudarymo žingsnius.

Tuo tarpu Prof. Pranas Kūris stadijas skirsto į smulkesnius etapus (veiksmus), atskiromis stadijomis nurodydamas tokios sutarties teksto rengimą, parafavimą, pasirašymą, ratifikavimą, deponavimą, paskelbimą ir registravimą.[66]

Vienos konvencijoje nėra numatytas sutarties sudarymo sąvokos apibrėžimas ir tikėtina, kad dėl šios priežasties doktrinoje garbūs autoriai išskiria labai skirtingas sutarties sudarymo stadijas. Kadangi Vienos konvencija nepateikia tarptautinės sutarties sudarymo proceso apibrėžimo, jį reikia aiškinti pagal 1969 m. Vienos konvencijos nuostatų turinį ir kontekstą, kuriose jis yra reguliuojamas.

Remiantis minėta Vienos konvencija, yra išskiriamos dvi tarptautinių sutarčių sudarymo stadijos:

a) sutarties teksto patvirtinimo ir jo autentiškumo nustatymo;
b) valstybių sutikimo išreiškimas laikyti sutarti įpareigojančia ir privaloma.[67]

Šios stadijos atsispindi 1969 m. Vienos konvencijos 9-11 straipsniuose, kurie ir įtvirtina sutarties teksto priėmimo, teksto autentiškumo patvirtinimą bei Sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimo būdus.[68]

Tarptautinės sutarties sudarymas yra itin dinamiškas procesas, kuriame dalyvauja šalys su savita nacionaline sistema bei skirtingu požiūriu į tarptautinių suatrčių statusą nacionalinėje teisėje. Taigi sutarties sudarymas laikytina kompleksišku procesu, kurio tiksla syra suderinti ir teisiškai įtvirtinti valstybių bendrus interesus.[69]

Tarptautinės sutarties sudarymo procesas gali priklausyti ir nuo sudaromos sutarties pobūdžio, kadangi kai kurioms sutartims sudaryti gali užtekti vienos sutarties sudarymo stadijos, o kitoms gali prireikti ir pagal Vienos konvenciją išskiriamų abiejų stadijų. Prof. Vilenas Vadapalas nurodo pavyzdį, kai šalys, pasirašydamos parengtą sutarties tekstą, laiko šį veiksmą tiek sutarties teksto patvirtinimu, tiek jos sudarymu ar net įsigaliojimu.[70]

---

[66] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 131.
[67] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 9-11 str., žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.
[68] *Ibid*., 5-6 str., 9-11 str.
[69] Aušra Raišytė – Daukantienė, *supra* note, 26: 24.
[70] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 142.

Tačiau doktrinoje dažnai laikomasi nuomonės, kad nepriklausomai nuo tarptautinės sutarties sudarymo stadijų, visų sutarčių sudarymo metu teksto parengimo stadija yra visuomet praeinama, taip pat kaip ir valstybių privalomumo tarptautinei sutarčiai išreiškimas.[71] Pastarasis yra laikytinas svarbiausia tarptautinės sutarties sudarymo stadija. Pastebėtina, kad tai atsispindi ir tarptautinių sutarčių negaliojimo pagal 1969 m. Vienos konvenciją pagrindų, numatytų šios Konvencijos atitinkamai 46-53 straipsniuose, kontekste, kur daugumoje atvejų tarptautinių sutarčių negaliojimas kyla (išskyrus klaidos ir *jus cogens* normų pažeidimo atvejais) būtent dėl netinkamo ar neteisėto valstybės privalomumo tarptautinei sutarčiai išreiškimo.

Verta pažymėti, kad ne tik po privalomumo tarptautinei sutarčiai išreiškimo atitinkamu būdu tos sutarties šalims atsiranda teisinės pasekmės, tačiau tokias teisines pasekmes bei tarptautinius įsipareigojimus valstybėms gali sukelti ir ne visiškai (ne iki galo) išreikštas valstybės sutikimas prisiimti tarptautinius įsipareigojimus, pavyzdžiui, pasirašant tarptautinę sutartį su sąlyga, kad vėliau ši sutartis bus ratifikuota.[72]

Taigi pirmoji privaloma tarptautinės sutarties sudarymo stadija yra sutarties teksto patvirtinimas ir jo autentiškumo nustatymas, valstybėms suderinant ir parengiant tokios sutarties tekstą. Tarptautinės sutarties tekstas paprastai rengiamas pasinaudojant įprastais diplomatiniais kanalais, tarptautinėse konferencijose arba pasitelkiant tarptautines organizacijas, ypatingai rengiant daugiašalių sutarčių tekstus.[73]

Rengiant dvišalių sutarčių tekstus paprastai naudojamasi diplomatiniais kanalais, pasitelkiant susitariančių valstybių atstovybes užsienyje. Taipogi dvišalių tarptautinių sutarčių tekstų derinimas galimas ir per specialias delegacijas. Derinant pozicijas dėl sutarties teksto, kiekviena šalis teikia pasiūlymus tol, kol yra susitariama ir parengiamas galutinis tarptautinės sutarties tekstas. Tačiau pasitaiko atvejų, kai sutarties teksto projektą paruošia ir viena iš susitariančių šalių. Tačiau bet kuriuo atveju vyksta dalyvių valios derinimas, tikslu suderinti sutarties prijektą.[74]

Tarptautinę daugiašalę sutartį siekiančios sudaryti valstybės dažniausiai rengia diplomatines konferencijas sutarties tekstui parengti.[75] Pirmines konferencijos detales rengia ir užtikrina sutartį inicijuojančios valstybės, jos susitaria dėl vietos konferencijai vykti, tam tikrų principinių klausimų

[71] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 106.
[72] *Ibid*.
[73] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 133.
[74] Lyra jakulevičienė, op. cit., 124.
[75] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, op. cit., 133.

sutarties turiniui, taip pat žinoma ir dalyvių. Tolimesni veiksmai vyksta pagal konferencijos metu priimtas procedūrines taisykles. Sutarties teksto derinimas galimas atliekant sutarties projekto notų apsikeitimą ar laiškų pagalba, taip pat derybų metu, valstybių ekspertams tiesiogiai suderinant sutarties tekstą.[76]

Susitariančioms šalims baigiant derybas, sutarties tekstas yra patvirtinamas ir yra laikomas galutiniu, o teksto rengimo procedūros laikomos baigtomis. Pažymėtina, kad sutarties teksto patvirtinimas negali būti prilygintas valstybės sutikimui būti įpareigotai pagal sutartį.[77]

Sutarties teksto patvirtinimas atliekamas užfiksuojant tekstą. Šis procesas įvardijamas sutarties teksto autentiškumo nustatymu. Jo metu į tekstą įtraukiamas patvirtinimas, kad dokumentas yra autentiškas ir tikslus ir dėl šios priežasties negali būti keičiamas.[78] Autentiškumas gali būti nustatomas remiantis pasirašymu, pasirašymu *ad referendum* bei parafavimu. Taip pat autentiškumas gali būti laikomas nustatytu ir sutarties tekstą paskelbiant baigiamajame tarptautinės konferencijos akte ar sutarties tekstą įtraukiant į tarptautinės organizacijos rezoliuciją.[79]

Svarbu suprasti, kas yra laikoma sutarties sudarymo momentu, kadangi Vienos konvencija nenumato šio termino apibrėžimo. Paprastai sutartis laikoma sudaryta, kai ji yra pasirašyta susitariančių šalių (dvišalės sutarties atveju) ar kai pasirašomas baigiamasis aktas (daugiašalės sutarties atveju) tą dieną, kai sutarties galutinis tekstas pateikiama pasirašymui. Sutarties sudarymo data yra ypatingai svarbi taikant sutarties negaliojimo atgal, paskesnės - vėliau sudarytos sutarties, bei sutarties nutraukimo sudarius paskesnę sutartį nuostatas, numatytas 1969 m. Vienos konvencijos 4, 30 ir 49 straipsniuose.[80]

Kalbant apie antrąją privalomą tarptautinių sutarčių sudarymo sąlygą, t. y. valstybių sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia ir privaloma išreiškimą, tai laikoma svarbiausiu veiksmu, kurį atlieka sutarties šalys tos sutarties atžvilgiu. Svarbu pažymėti, sąvokų „susitarianti valstybė“ ir „valstybė dalyvė“ atskirtinumą. „Susitariančia valstybe“ laikoma valstybė, kuri prisiima įsipareigojimus pagal sutartį, nors pastaroji dar nėra įsigaliojusi, tuo tarpu „valstybė dalyvė“ apibūdinama kaip išreiškusi sutikimą prisiimti įsipareigojimus, kai sutartis jau ir įsigalioja ir tik nuo šio momento valstybė yra laikoma įsipareigojusi pagal sutartį.[81]

---

[76] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 124.
[77] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 144,145.
[78] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, supra note, 23: 134.
[79] Anthony Aust, supra note, 31: 89.
[80] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 129.
[81] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 2 str. 1 d. e, f pt., žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.

Sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimas gali būti atliekamas keliais būdais. 1969 m. Vienos konvencijos 11 straipsnis numato, kad „*Valstybė savo sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia gali išreikšti ją pasirašydama, pasikeisdama sutartį sudarančiais dokumentais, ją ratifikuodama, priimdama, patvirtindama, prisijungdama prie jos arba kitu sutartu būdu*“.[82] Taigi būdai išreikšti sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia yra labai įvairūs, net gi numatant „kitus sutartus būdus“ ir taip išlaikant nebaigtinį 11 straipsnyje išvardintų būdų sąrašą. Anthony Aust nuomone, į konvenciją įtraukta nuostata apie privalomumo išreiškimą „kitais sutartais būdais“ puikiai parodo tarptautinių sutarčių teisės lankstumą. Sutarties šalims yra paliekama tam tikra laisvė pasirinkti sutikimo dėl tarptautinės sutarties privalomumo išreiškimo būdą ne tik konvencijoje įvardintais būdais, todėl toks sutikimas gali būti išreiškiamas konkliudentiniais veiksmais ir sutartis gali įsigalioti iš karto.[83]

Nepriklausomai nuo to, kokiu būdu valstybė pasirinks išreikšti tarptautinės sutarties privalomumą, teisinė tarptautinės sutarties galia nesikeičia, visos tarptautinės sutartys turi būti sąžiningai vykdomos.[84]

Sutikimo laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia išreiškimas pasirašymu yra vienas seniausių būdų, valstybių pasirenkamas jau nuo pirmųjų tarptautinių sutarčių sudarymo laikų. Nuo seno buvo laikomasi nuostatos, kad visos raštu sudaromos sutartys privalo būti pasirašomos.[85] Šiais laikais pasitaiko vis daugiau tarptautinių sutarčių, į kurias pasirašymas kaip privalomumo tarptautinei sutarčiai išreiškimo būdas nėra įtraukiamas (pasirenkamas ratifikavimo procesas), tačiau pasirašymas daugeliu atveju išlieka gana svarbus, kadangi pasirašymo data dažnai yra laikoma sutarties sudarymo data.[86]

Pasirašymas dažniausiai taikomas, kai yra sudaroma dvišalė tarptautinė sutartis ar tarptautinė sutartis tarp kelių dalyvių, tokiu atveju sutartyje dažniausiai numatoma, kad ši įsigalioja nuo pasirašymo momento.[87] Šis sutikimo būdas laikomas supaprastinta procedūra, kadangi ji naudojama visada, kai valstybių konstitucinės normos nereikalauja tokios rūšies tarptautinių sutarčių sudarymui aukščiausiųjų valstybės organų pritarimo.[88]

---

[82] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 11 str., žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.
[83] Anthony Aust, *Modern Treaty Law and Practice*, *1st edition* (Cambridge: Cambridge University Press, 2000) 113.
[84] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 131, tap pat Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 146.
[85] А.Н. Талалаев, *supra* note, 33: 35, taip pat Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 135.
[86] *Ibid*., А.Н. Талалаев, 35.
[87] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 132.
[88] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 146.

Daugiašalių sutarčių atveju konferencijos, kurioje sudaroma sutartis, metu paprastai yra nurodoma, kad tarptautinė sutartis bus pateikta pasirašyti ar pasirašyti ir ratifikuoti iki nustatomos datos, po kurios sutarties pasirašymas tampa nebeįmanomas. Praleidus numatytą datą, valstybės gali tik prisijungti prie sutarties.[89] Prisijungimo prie sutarties metu yra deponuojami prisijungimo raštai.[90]

Kai kurios sutartys gali būti paliekamos atviros pasirašymui, tai yra nenustatant datos, iki kurios tarptautinė sutartis turi būti pasirašyta šalių. Retkarčiais atsitinka atvejų, kai valstybė išreiškia norą, kad sutartis įsigaliotų nuo pasirašymo momento, tačiau vėliau išsiaiškina, kad visų pirma sutartis turi būti patvirtinta valstybės nacionaliniu lygmeniu. Iškilus tokio pobūdžio problemai į sutartį gali būti įtraukiama nuostata, kad sutarties įsigaliojimas yra atidedamas. Tačiau ne visada galima taikyti šį sprendimo būdą, kadangi tais atvejais kai, pavyzdžiui, jau yra numatytas pasirašymo ceremonijos laikas, jos atidėjimas būtų sudėtingas. Šiuo atveju valstybės atstovui, kuriai iškilo pastaroji problema, vis dėlto gali būti leidžiama pasirašyti sutartį, tačiau prie jos atstovo parašo būtų pridedama frazė *ad referendum*, kuri reiškia, kad parašas taps galutinis, kai jis bus patvirtintas. Patvirtinimas galimas įvairiomis formomis, tačiau įprastai jis atliekamas ne žodine forma, o laišku ar diplomatine nota.[91] Tokia *ad referendum* parašo forma skiriasi nuo paprasto pasirašymo, kadangi valstybės sutikimas būti įpareigota pagal sutartį įsigalios nuo sutarties ratifikavimo datos, o ne nuo pasirašymo datos.[92] Svarbu pažymėti, kad laikotarpiu nuo parašo *ad referendum* padėjimo sutartyje, iki šio parašo patvirtinimo, šalis patiria tam tikras teisines pasekmes, tai yra, ji turi atlikti ratifikavimo ar tvirtinimo procedūrą, bei turi pareigą susilaikyti nuo veiksmų, kurie pažeistų sudarytos sutarties objektą ir jos tikslą.[93]

Sutartis taip pat gali būti pasirašoma parafavimo būdu, dalyvaujančioms šalims sutartyje parašant savo inicialus.[94] Tačiau tai nėra dažnai naudojama tarptautinių sutarčių pasirašymo praktika, kadangi parafavimas paprastai naudojamas tik sutarties teksto autentiškumui patvirtinti. Palaikytina pozicija, kad turėtų būti vengiama pasirašymo inicialais, taip išreiškiant sutarties įpareigojimo sutikimą, siekiant išvengti galimų nesusipratimų.[95]

[89] Anthony Aust, *supra* note, 31: 98.
[90] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 151.
[91] Anthony Aust, op. cit., 98.
[92] *Ibid*., 104.
[93] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 18 str., žiūrėta 2021 m. kovo 21 d.
[94] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 134.
[95] Anthony Aust, op. cit., 100.

Kitas gana populiarus būdas sudaryti sutartį yra pasikeitimas dokumentais. 1969 m. Vienos konvencijoje numatyta, kad pasikeitimas dokumentais sudarančiais sutartį, taip pat laikomas sutikimu, kad sutartis taptų privaloma, kai tai numatyta šiuose dokumentuose arba kitu būdu.[96]

Kadangi Vienos konvencijoje nėra įvardinti jokie dokumentai, kuriais valstybės turėtų apsikeisti, kad sutartis būtu laikoma sudaryta, valstybių praktika šuo atveju yra labai įvairi. Dokumentais, kuriais gali būti apsikeičiama, tampa diplomatinės notos, pasižyminčios iškilmingu turiniu, kurios būna pasirašytos valstybių ar vyriausybių atstovų.

Tačiau notos nėra specifinis dokumentas, skirtas laikyti sutartį sudarytą, jomis apsikeičiant, kadangi taip pat gali būti pasikeičiama memorandumais, sutikimo protokolais, laiškais ar tiesiog telegramomis.[97] Nors šie dokumentai turi tokius skirtingus pavadinimus, tai neturi teisinės reikšmės šalių sudaromai tarptautiniai sutarčiai. Kai apsikeičiama notomis, jose dažnai yra numatoma, kad šis pasikeitimas notomis įsigalios tada, kai šalys viena kitai praneš apie sutvarkytus konstitucinius formalumus.[98]

Pasikeitimo dokumentais būdu gali būti sudaromos ir labai svarbų objektą turinčios tarptautinės sutartys, kadangi šiuo būdu išreikštas sutarties privalomumas turi tokią pat teisinę galią, kaip ir kiti išreiškimo būdai (pvz. pasirašymas ar ratifikavimas). Šiuo būdu praktikoje sudaromos tiek dvišalės, tiek daugiašalės sutartys. Svarbu pažymėti, kad tokiu būdu sudarytos tarptautinės sutarties data laikoma antrojo dokumento (notos ar kt.) gavimo data.[99]

Konstitucinėse valstybės laikui bėgant buvo įtvirtintas tarptautinės sutarties ratifikavimo būdas. Šio termino kilmė lotyniška *ratum habeo*, reiškianti tvirtinimą, kurį dar ir absoliutizmo laikais numatydavo kaip monarcho patvirtinimą, kad jam atstovaujantis asmuo savo veiksmais neviršijo jam suteiktų įgaliojimų.[100] Valstybės sutarčių ratifikavimą į nacionalinę teisę įtraukė su tikslu valstybių parlamentams įsitraukti į vyriausybių vykdomą užsienio politiką.[101] Autorius A. N. Talalajev pažymi, kad kai kuriose valstybėse atsiradus parlamentiniam valdymui, buvo ribojamas valstybės vadovo įsipareigojimas pagal tarptautinę sutartį dėl egzistuojančio įsipareigojimo iš anksto gauti parlamento ar vieno iš jo rūmų pritarimą. Tais atvejai, kai parlamento ar jo rūmų išreikštas sutikimas ar nesutikimas

[96] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 13 str., žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., taip pat Vilenas Vadapalas, op. cit., 147.
[97] А.Н. Талалаев, *supra* note, 33: 37.
[98] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 137.
[99] *Ibid*., 138.
[100] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 147.
[101] Aušra Raišytė – Daukantienė, *supra* note, 26: 32, taip pat Lyra Jakulevičienė, op. cit., 139.

būdavo pažeidžiamas ir nepaisomas, kildavo klausimas dėl valstybės vadovo ratifikacijos teisėtumo bei ratifikuotos tarptautinės sutarties galiojimo ir teisėtumo.[102]

1969 m. Vienos konvencija numato aplinkybes kada turėtų būti pasirinktas ratifikavimas kaip sutarties įpareigojimo išreiškimo būdas, kai:

a. „*sutartyje nurodyta, kad toks valstybės sutikimas turi būti išreikštas sutartį ratifikuojant;*
b. *yra kitu būdu užfiksuota, kad derybose dalyvaujančios valstybės susitarė, jog sutartis turi būti ratifikuota;*
c. *valstybės atstovas sutartį pasirašė su sąlyga, kad vėliau ji bus ratifikuota; arba*
d. *valstybės ketinimas pasirašyti sutartį su sąlyga, kad vėliau ji bus ratifikuota, yra aiškus iš jos atstovo įgalinimų arba buvo išreikštas derybų metu*.“[103]

Taigi Vienos konvencijoje yra aptarti iš esmės visi galimi variantai, kada privalomumas tarptautinei sutarčiai gali būti išreiškiamas ratifikavimo būdu.

Tarptautinė sutartis tampa privaloma šaliai, kai jos ratifikavimas yra įgyvendinamas konstituciniu ir tarptautiniu aspektu. Konstitucinio ratifikavimo aspektas pasireiškia tuo, kad valstybės savo nacionalinėje teisėje numato, kokiu vidaus teisės aktu vyks tarptautinės sutarties ratifikavimas. Tarptautinis ratifikavimo aspektas suprantamas kaip tarptautinis teisės aktas, kuriuo yra išreiškiamas valstybės sutikimas dėl tarptautinės sutarties privalomumo.[104] Šis ratifikavo aspektas buvo ypatingai tiksliai apibūdintas Tarptautinio Teismo teisėjo Roberto Ago atskirojoje nuomonėje 1984 m. *Nikaragvos* byloje: „*Ratifikavimą čia mes suprantame taip, kaip šį sąvoka yra apibrėžiama tarptautiniu teisiniu aspektu, t. y. dvišalių sutarčių atveju – kaip pasikeitimą ratifikaciniais raštais (des instruments de ratification), kurie jau išrašyti pagal vidaus teisę, o daugiašalių sutarčių atveju – kaip šių raštų deponavimą depozitarui, pavyzdžiui, Jungtinių Tautų generaliniam sekretoriui. Tai, be abejo, nėra vien tik paprastas formalumas arba savotiška papildoma sąlyga. Toks pasikeitimas raštais arba toks jų deponavimas, priklausomai nuo šių atvejų, pats savaime yra aktas, kuriuo tarpvalstybiniuose santykiuose išreiškiamas suinteresuotų valstybių sutikimas prisiimti įsipareigojimus, numatytus atitinkamomis*

[102] А.Н. Талалаев, *supra* note, 33: 39.
[103] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 14 str., žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.
[104] Aušra Raišytė – Daukantienė, supra note, 26: 65.

sutartimis. Kol šie veiksmai nėra atlikti, sutartis negalioja, lygiai kaip negalioja a fortiori (pirmiausia) įsipareigojimai, kuriuos ji nustato“.[105]

Taigi valstybės savo nacionalinėje teisėje gali priimti įstatymus, kurie reguliuotų tarptautinės sutarties ratifikavimą. Svarbu pažymėti, kad kol nėra atlikto tarptautinio ratifikavimo pasikeičiant ratifikaciniais raštais ar jų deponavimo, valstybė nebūna laikoma įpareigota pagal tokią sutartį.[106]

Ratifikaciniai raštai dažnai būna surašomi iškilminga forma, o ratifikacinių raštų pasikeitimas būna įtvirtinamas protokolu. Toliau depozitaras[107] (t. y. tos tarptautinės sutarties „saugotojas“) informuoja sutarties dalyves apie deponuotus ratifikacinius raštus.[108]

Ratifikuojamos tarptautinės sutartys paprastai būna tos, kurios yra numatytos nacionaliniuose valstybės teisės aktuose. Šiais laikais didžioji dalis dvišalių sutarčių būtent ir numato ratifikavimo sąlygą arba apsiriboja nuostata dėl sutarties įsigaliojimo nuo nustatytos dienos ar momento pasirašymo, ar susitartos dienos.[109] Pžymėtina, kad sutarties vykdymas gali reikšti ir tylų ratifikavimą.Pavyzdžiui, jei valstybė sėkmingai pasinaudoja teisėmis pagal neratifikuota sutartį, ji nebegali teigti, kad sutartis yra jai neprivaloma.[110]

1969 m. Vienos konvencija taip pat numato, kad valstybė gali išreikšti sutikimą laikyti tarptautinę sutartį įpareigojančia ją priimant ir patvirtinant tokiomis pačiomis sąlygomis kaip ir ratifikavimo atveju. Dėl šios priežasties šio sutikimo būdo laikyti sutartį įpareigojančia paskirtis yra labai panaši į ratifikavimo paskirtį – patvirtinimą sutarties sudarymui. Taigi priėmimui ir tvirtinimui yra taikomos tokios pat 1969 m. Vienos konvencijos taisyklės kaip ir ratifikavimui.[111] Vieninteliai šių sutikimo būdų skirtumai išryškėja tik jų vykdymo procedūrų metu, kadangi procedūriniai aspektai priklauso nuo kiekvienos valstybės vidaus teisės. Pavyzdžiui vienoje valstybėje gali būti numatyta, kad sutarties

---

[105] *Report of the International Court of Justice, 1 August 1984-31 July 1985* (New York : UN, 1985), 519, taip pat Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 148, https://www.undocs.org/pdf?symbol=en/A/40/4(SUPP)

[106] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 148, tai pat Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *supra* note, 30: 173.

[107] Depozitaras tai viena ar kelios valstybės, tarptautinė organizacija ar jos vyriausiasis administracinis pareigūnas, priimantys ir saugantys daugiašalės sutarties pagrindinį tekstą, ratifikacijos raštus, dokumentus apie kitų valstybių ar tarptautinių organizacijų prisijungimą prie sutarties, informuojantys apie jos denonsavimą. *Visuotinė Lietuvių enckilopedija*, https://www.vle.lt/straipsnis/depozitaras/; Depozitaro funkcijos numatytos 1969 m. Vienos konvencijos 77 straipsnyje - „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 77 str., žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.

[108] Aušra Raišytė – Daukantienė, *supra* note, 26: 65.

[109] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 141.

[110] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, op. cit., 179.

[111] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 14 str. 2 d., žiūrėta 2021 kovo 25 d.

priėmimas ir tvirtinimas yra numatytas prezidento, o kitoje vyriausybės ar jos vadovo diskrecijai, o ne parlamento.[112]

Autoriai Prof. Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas tarptautinės sutarties tvirtinimą įvardina kaip informavimą kompetentingos valstybės organo aktu, kuriuo tarptautinė sutartis yra tvirtinama.[113] Tuo tarpu A. N. Talalajev papildo, kad priėmimas ir tvirtinimas, kaip sutikimo laikyti sutartį privaloma išreiškimo būdas, skiriasi nuo išankstinio pritarimo tarptautinei sutarčiai ar jos išankstinio tvirtinimo, kurie atliekami dar prieš sutarties pasirašymą ir ratifikavimą, kadangi šie veiksmai yra reikšmingi tik valstybės viduje ir nėra skirti sutarties privalomumo sutikimui išreikšti.[114]

Verta pažymėti, kad terminų „priėmimas“ ir tvirtinimas“, vartojamų kaip tarptautinės sutarties privalomumo išreiškimo būdas, išskyrimas buvo nulemtas istoriškai dėl 1969 m. Vienos konvencijos priėmimo metu valstybėse egzistavusios procedūros vadinamos tvirtinimu.[115] Doktrinoje išreiškiama nuomonė, kad Vienos konvencijoje šie terminai buvo įtvirtinti, kadangi tokiu būdu atsirado galimybė nepaisyti (nesilaikyti) reikalavimo gauti parlamento pritarimą sutarčiai, kai pritarimas buvo įvardinamas kaip ratifikavimas, neapibrėžiant paties ratifikavimo tarptautine prasme kriterijų.[116] Tačiau autorių Ian Brownlie ir Anthony Aust nurodo, kad iš esmės priėmimo ir tvirtinimo terminai yra vartojami tą pačia prasme kaip ir prisijungimas prie tarptautinės sutarties.[117]

Kalbant apie prisijungimą prie tarptautinės sutarties, jis yra laikomas tokiu veiksmu, kuriuo valstybės gali išreikšti savo sutikimą pripažinti tarptautinę sutartį privaloma, kai jos sudarymo metu valstybė nedalyvavo.[118] Vienos konvencija numato, kad valstybės šiuo sutikimo būdu gali pasinaudoti, kai:

a) *„sutartyje nurodyta, kad valstybė tokį sutikimą gali išreikšti prisijungdama prie sutarties;*
b) *yra kitu būdu užfiksuota, kad derybose dalyvaujančios valstybės susitarė, jog ta valstybė tokį sutikimą gali išreikšti prisijungdama prie sutarties; arba*

[112] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 150.
[113] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 137.
[114] А.Н. Талалаев, *supra* note, 33: 40.
[115] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 150.
[116] Anthony Aust, *supra* note, 83: 87.
[117] Ian Brownlie, *supra* note, 32: 611; *Ibid.*, 110, taip pat Lyra Jakulevičienė, op. cit., 150.
[118] Surinder K. Verma, *supra* note, 65: 269.

c) *visos sutarties šalys vėliau susitarė, kad ta valstybė tokį sutikimą gali išreikšti prisijungdama prie sutarties.*“[119]

Daugiašalėse sutartyse dažniausiai būna numatoma galimybė valstybėms prisijungti prie sutarties iki jos įsigaliojimo. Prisijungimu valstybės naudojasi tuo atveju, jei praleidžia sutartyje numatytą pasirašymo terminą, kadangi po suėjusio termino pasirašymas būna negalimas.[120]

Valstybės gali pasinaudoti prisijungimu prie ankščiau sudarytų, galiojančių ir neįsigaliojusių sutarčių. Kaip jau minėta, valstybės naudojasi šiuo būdu, jei praleidžia sutarties terminą, o dažniausiai tai nutinka valstybėms nedalyvaujant sutarties derybose.[121] Prisijungimo metu valstybės turi gauti kitų sutarties dalyvių sutikimą arba sulaukti formalaus pasiūlymo tapti sutarties šalimi.[122] Tokiu atveju, kai sutartyje yra numatomas prisijungimas prie jos, taip pat turėtų būti įvardijamas ir depozitaras, t. y. atitinkama numatyta valstybė ar tam tikras organas, kuris surinks visus sutikimus ir išplatins juos kitoms valstybėms dalyvėms.[123] Pasitaiko, kad tarptautinėje sutartyje gali būti įtraukiamos ir tam tikros prisijungimo prie jos sąlygos ar apribojimai (pvz.: kad prisijungti norinti valstybė turi būti tam tikros kitos sutarties dalyve).[124] Šiame kontekste paminėtina, kad, pavyzdžiui, 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 59 straipsnio 1 dalyje aiškiai numatyta, kad ši Konvencija yra atvira pasirašymui valstybėms, kurios yra Europos Tarybos valstybės narės. Taip pat numatyta, kad ši Konvencija turi būti ratifikuota.

Prisijungimo prie sutarties procedūra laikoma baigta, kai yra deponuojami ar apsikeičiama prisijungimo raštais. Šis sutarties privalomumo išreiškimo būdas paprastai taikomas daugiašalių sutarčių, kurių dalyvių yra labai daug, atveju, todėl yra taikomas prisijungimo raštų deponavimas, ne pasikeitimas raštais. Prisijungimo rašto forma skirtingai nuo ratifikavimo dokumentų nėra nustatyta tarptautinės teisės ar formuluojama iškilmingu tekstu. Todėl dėl nenumatytos prisijungimo rašto formos nuostatos, valstybės pareikštas noras prisijungti prie sutarties turėtų būti priimtas nepaisant jo išreiškimo formos.[125]

---

[119] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 15 str., žiūrėta 2021 m. kovo 25 d.
[120] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 152.
[121] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 137.
[122] *Draft Articles on the Law of Treties with commentaries* (Yearbook of International Law Commission, 1966, Vol. II), 200, https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf
[123] Lyra Jakulevičienė, op. cit.
[124] Anthony Aust, *supra* note, 31: 111.
[125] Surinder K. Verma, *supra* note, 65: 269.

Kadangi 1969 m. Vienos konvencija numato ir sutikimo dėl sutarties privalomumo išreiškimą kitais būdais, svarbu pažymėti, kad dėl tokio sutikimo išreiškimo būdo iš anksto turi būtų susitarta sutartyje ir šis būdas turi būti išreikštas veiksmu.[126]

Apibendrinant tarptautinių sutarčių sampratą, pažymėtina, kad visgi tiksliausiai ji yra apibrėžiama 1969 m. Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės, kurioje terminas „sutartis“ apima visas tarptautinių tarpvalstybinių susitarimų formas ir yra laikytinas bendriniu terminu. Tarptautinės sąvokos turi ypatingą reikšmę tarptautinėje teisėje dėl jų buvimo seniausiu tarptautinės teisės institutu bei glaudžios sąsajos su tarptautinių santykių raida, kadangi jos įtvirtino skirtingo meto tarvalstybinius santykius. Ir šiomis dienomis tarptautinės sutartys nepraranda aktualumo, o net gi tampa aktualesnės nei bet kada, ir yra laikytinos svarbiausia valstybių tarpusavio santykių palaikymo forma. Tarptautinės sutartys pasižymi ypatingu jų sudarymo bei įsigaliojimo procesu, kuris apima kelias stadijas ir neretai užtrunka, dėl tarptautinėse sutartyse numatomų nuostatų svarbos valstybėms ir jų tarpusavio santykiams. 1969 m. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių yra puikus Tarptautinės Teisės komisijos darbo rezultatas, kuris atspindi tarptautinės sutarties esmę, bei esminius šių sutarčių sudarymo, vykdymo, aiškinimo, pasibaigimo ir kitus principus, bei per daugelį metų susiformavusią tarptautinę paprotinę teisę.

[126] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 154.

2. TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ GALIOJIMO (JŲ TEISĖTUMO) PREZUMPCIJA

Valstybėms pagal 1969 m. Vienos konvenciją sudarant tarptautinę sutartį yra sukuriamos tam tikros teisės ir tarptautiniai įsipareigojimai, kurie sukuria valstybėms teisines pasekmes. Šių pasekmių atsiradimas ir yra suprantamas kaip tarptautinės sutarties galiojimas.[127] Tarptautinėje teisėje yra laikomasi tarptautinės sutarties galiojimo prezumpcijos (šios sutarties teisėtumo prezumpcijos), kuri numato, kad kiekviena galiojanti sutartis yra privaloma jos dalyviams, kol nenustatyta kitaip.[128]

Tarptautinėje teisėje jau nuo seno egzistuoja ir *pacta sunt servanda* principas, kuris, kaip minėta, iš paprotinės normos tapo sutartine norma (1969 m. Vienos Konvencijos 26 straipsnis), ir kuris įpareigoja valstybes tarptautinėse sutartyse numatytas tarptautines pareigas ir sukurtus tarptautinius įsipareigojimus vykdyti sąžiningai. Šis principas turi ypatingą reikšmę tarptautinėje teisėje, kadangi jis užtikrina sklandų tarptautinės teisės sutartinių normų laikymąsi bei yra skirtas užkirsti kelią piktnaudžiavimui sutartinėmis teisėmis,[129] įtvirtintas, kaip minėta, 1969 m. Vienos konvencijos 26 straipsnyje, kuris numato, kad „*Kiekviena galiojanti sutartis privaloma jos dalyviams ir turi būti sąžiningai vykdoma*“.[130]

Tam, kad tarptautinė sutartis galiotų, ji turi atitikti tam tikras sąlygas: turėti tinkamą subjektą, tinkamą objektą bei būti sudaryta laisva subjekto valia.[131] Tinkamu subjektu laikomas veiksnus arba kompetentingas asmuo, turintis įgaliojimus atstovauti valstybę sudarant tam tikrą ar visas tarptautines sutartis. Laisvos subjekto valios sąlygos atveju, sudaromas teisė aktas privalo neturėti valios „defektų“, tiksliau tariant, negali būti panaudojama prievarta.[132] Šios sąlygos yra bet kokio teisės akto galiojimo pagrindas.

Tarptautinių sutarčių galiojimo prezumpcija 1969 m. Vienos konvencijoje nėra tiesiogiai konstatuota (nėra pateiktas jos apibrėžimas, tačiau 1969 m. Vienos konvencijos 42 straipsnyje numatyta, kad sutarties galiojimas arba valstybės sutikimas dėl sutarties privalomumo jai gali būti ginčijamas tik taikant Vienos konvenciją. Manytina, kad šia nuostata yra siekiama užkirsti kelią valstybėms mėginti išvengti joms nenaudingų sutartinių įsipareigojimų vykdymo reiškiant įvairius arguemntus, kad sutartis yra negaliojanti.[133] Be to, galima būtų taip pat teigti, kad tokios sutarties galiojimo prezumpciją galima

[127] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 150.
[128] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 302.
[129] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, op. cit., 147.
[130] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 26 str., žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.
[131] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 168.
[132] *Ibid*., 168-174.
[133] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *supra* note, 30: 178.

būtų taip pat numatyti (išvesti) *inter alia* iš minėto 1969 m. Vienos konvencijos 26 straipsnio, taip pat iš šiam Magistriniam darbui itin svarbių (t. y. esančių šio Magistrinio darbo objektu) tarptautinių sutarčių negaliojimų pagrindų, aptariamų 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose (ir kurie detaliai bus aptariami kitame šio darbo skyriuje). Be to, tarptautinės sutarties galiojimo sąlygas aptaria ir „Viešosios tarptautinės teisės enciklopedija“, kur numatytos tokios sutarties galiojimo sąlygos:

a) galėjimas sudaryti tarptautinę sutartį;
b) šalių sutikimas;
c) sutarčių teisėtumas;
d) sutarčių registravimu ir skelbimui keliami reikalavimai.

Retais atvejais į šias sąlygas įtraukiamas ir prieštaravimas tarp atskirų sutarčių, tačiau tokia sąlyga negali būti nagrinėjama sutarties galiojimo kontekste, kadangi tai labiau atspindi sutarties, kuri bus taikoma tokios situacijos atveju, nustatymą.[134] Pažymėtina, kad registravimo ir skelbimo reikalavimo sąlyga, taipogi nėra tiesiogiai susijusi su tarptautinės sutarties galiojimu, kadangi šios sąlygos nesilaikymo atveju tokia sutartimi tiesiog nebūtų galima remtis Jungtinių Tautų organuose pagal Jungtinių Tautų chartijos 102 straipsnio 2 dalį, kurioje nustatyta, kad „*Jeigu tokia tarptautinė sutartis ar tarptautinis susitarimas neregistruoti pagal šio straipsnio 1 dalį, nė viena jų šalis negali jais remtis nė vienoje Jungtinių Tautų institucijoje*“.[135]

Pažymėtina ir tai, kad, kaip minėta, 1969 m. Vienos konvencijoje apie sutarties galiojimą užsimenama jos 42 straipsnyje, kuriama numatoma, kad sutarties galiojimas arba valstybės sutikimas dėl privalomumo tarptautinei sutarčiai išreiškimo gali būti ginčijamas tik taikant Vienos konvenciją. Taigi šis straipsnis reiškia, kad iš esmės tarptautinės sutarties galiojimas (jos teisėtumas) yra preziumuojamas ir valstybė tam tikros tarptautinės sutarties dalyvė, gali ginčyti savo duotą sutikimą tos sutarties privalomumui tik remdamasi konkrečiais, 1969 m. Vienos konvencijoje nustatytais pagrindais. Pažymėtina ir tai, kad šis tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindų sąrašas yra baigtinis ir valstybė negali jo plėsti. Taigi 1969 m. Vienos konvencijoje numatyti tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindai yra vieninteliai.[136]

---

[134] Meinhard Schröder, *Treaties: validity. – Encyclopedia of Public International Law, vol. 7.* (Amsterdam, etc. North – Holland, 1984), 511.
[135] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 169, taip pat „Jungtinių Tautų chartija“, *Valstybės žinios*, Nr. 15-557 (2002), 102 str. 2 d.
[136] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 169.

Taipogi pažymėtina, kad tais atvejais, kai valstybė, turinti pagrindą ginčyti savo išreikštą sutikimą dėl sutarties privalomumo arba nutraukti sutartį dėl esminio jos pažeidimo ar esminio aplinkybių pasikeitimo sutinka, kad sutartis galioja ir veikia toliau, ji praranda galimybę pagal Vienos konvencijos 45 straipsnį ginčyti sutarties galiojimą ar nutraukti sutartį.[137]

Tarptautinių sutarčių teisėje šalia galiojimo sąvokos dažnai sutinkama ir sutarties veikimo sąvoka, kurias abi yra svarbu atriboti. Galiojimas yra suprantamas kaip sutarties įsigaliojimas, kuris kartu sukelia savo šalims teises ir pareigas, tuo tarpu veikimas yra sutarties funkcionavimas, kai yra naudojamasi tomis sutarties sukurtomis teisėmis ir vykdomi sutarties nustatyti įsipareigojimai.[138]

Pažymėtina, kad apskritai tarptautinė sutartis yra taikoma pilnai nuo jos įsigaliojimo momento visos valstybės teritorijos (jurisdikcijos) bei visų asmenų atžvilgiu, nebent pačioje tarptautinėje sutartyje yra nustatoma kitaip. Pavyzdžiui, tarptautinės sutarties galiojimo visoje valstybės teritorijoje (jos jurisdikcijoje) principas dažnai nurodomas žmogaus teisių tarptautinėse sutartyse, pavyzdžiui 1966 m. JT Pilietinių ir politinių teisių pakto[139] 2 straipsnio 1 dalyje, taip pat 1950 m. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos[140] 1 straipsnyje, kuriuose pabrėžiama, kad šios tarptautinės sutartys taikomos visų tam tikros valstybės jurisdikcijoje esančių asmenų atžvilgiu *inter alia* visoje jos teritorijoje.

Apibendrinant aptartą sutarties galiojimo prezumpciją pažymėtina, kad ši prezumpcija, numatanti, kad kiekviena sutartis yra privaloma jos dalyviams, kol nenustatyta kitaip, iš esmės yra tarptautinių sutarčių atžvilgiu taikoma prielaida, jog šios sutartys yra teisėtos, jos galioja ir turi būti taikomos pilna apimtimi, o sutarties galiojimas neįmanomas be tinkamo subjekto, objekto ir laisvos subjekto valios (kaip ir bet kokio teisės akto galiojimo atveju). Sutarties galiojimas pasižymi teisinių pasekmių sukūrimu, o už joje numatytų įsipareigojimų nesilaikymą ar nevykdymą yra pažeidžiamas tarptautinės sutarties funkcionavimas – jos praktinis įgyvendinimas, veikimas.

---

[137] *Ibid*., taip pat „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 45 str., žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.

[138] *Ibid.,* Vilenas Vadapalas, 169.

[139] „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, *Valstybės žinios* 77, 3288 (2002), 2 str., 1 d., žiūrėta 2021 m. balandžio 12 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848

[140] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995), 1 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 12 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841

3. TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDAI PAGAL 1969 M. JUNGTINIŲ TAUTŲ VIENOS KONVENCIJĄ DĖL SUTARČIŲ TEISĖS

Kaip jau minėta, 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės nėra įtrauktos sutarties galiojimo sąlygos, tačiau yra nurodomi konkretūs tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, kurie numatyti 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose. Negaliojimo pagrindai minėtoje Vienos konvencijoje išskiriami į absoliučius ir sąlyginius (santykinius) pagrindus.[141]

Pagrindinis skirtumas tarp šių pagrindų yra tas, kad absoliutaus pagrindo nustatymas reiškia, kad sutartis neturi teisinės galios, o santykinio pagrindo nustatymas reiškia, kad konkrečios valstybės sutikimas sudaryti daugiašalį susitarimą negalioja.[142] Remiantis šiais pagrindais tarptautinės sutartys taip pat skirstomos į niekines (jos sudarymo metu prieštarauja privalomo pobūdžio (*jus cogens*) bendrosios tarptautinės teisės normoms[143]) ir nuginčijamas (jas pripažinti negaliojančiomis reikalingas teismo sprendimas).[144]

3. 1. Santykiniai tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai pagal 1969 m. Jungtinių tautų Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės

Sąlyginiais (santykiniais) negaliojimo pagrindais yra remiamasi valstybėms siekiant ginti ar ginčyti savo sutikimą dėl tarptautinės sutarties privalomumo jai.[145] Šiems pagrindams priskiriami:

a) vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimas;
b) tam tikrų įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimų pažeidimas;
c) klaida;
d) apgaulė;
e) korupcija.[146]

---

[141] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 46-53 str., žiūrėta 2021 m. kovo 28 d.
[142] Malgosia Fitzmaurice, „*Sutartys*“, Oxford Public International Law, vasaris, 2010, https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1481
[143] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, op. cit., 53 str.
[144] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 302-303.
[145] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 170.
[146] Lyra Jakulevičienė, op. cit., 303.

3. 1. 1. 1969 m. Vienos Konvencijos 46 straipsnis – vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti tarptautines sutartis pažeidimas

„46 straipsnis

Vidaus teisės nuostatos dėl įgaliojimų sudaryti sutartis

1. *Valstybė, siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, negali remtis tuo, kad sutikimas buvo išreikštas pažeidžiant jos vidaus teisės nuostatą dėl įgaliojimų sudaryti sutartis, nebent tas pažeidimas buvo akivaizdus ir buvo pažeista itin svarbi vidaus teisės norma.*

2. Pažeidimas yra akivaizdus, jei jis būtų objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi įprasta praktika ir gera valia.“[147]

Po Prancūzijos ir Amerikos revoliucijos atsiradusios konstitucijos valstybės vadovui suteikė kompetenciją deklaruoti valstybės valią, tačiau įstatymų leidėjui suteikė teisę formuoti šią valią ir pasilikti ratifikavimą. Šis valdžių atskyrimas lėmė dviprasmiškumą tarp būtinybės tarptautiniu mastu pasikliauti akivaizdžiu atstovo įgaliojimu įsipareigoti valstybei tarptautiniu mastu ir konstitucinių apribojimų, susijusių su ta institucija, įsipareigojant valstybei.[148]

Priimant 1969 m. Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės, vidaus teisės nuostatų pažeidimo ir tarptautinės sutarties santykio klausimo atžvilgiu pranešėjų nuomonės išsiskyrė. Vienas iš pranešėjų, p. Brierly, laikėsi nuomonės, kad sutartis, kuri buvo sudaryta pažeidžiant konstitucines nuostatas, tarptautiniu mastu galioti negali. Tuo tarpu kitas pranešėjas, p. Launterpach, pripažino kvalifikuoto inkorporavimo doktriną, o seras p. Gerald Fitzmaurice rėmėsi tarptautinės teisės viršenybės doktrina. Pranešėjas p. Waldock argumentuodamas savo nuomone šiuo klausimu teigė, kad kompleksiškų ir neaiškaus taikymo konstitucinių nuostatų taikymas, reglamentuojant valstybės atstovų jos vardu sudarytas sutartis, sukeltų sutarčių stabilumui didelį pavojų. Tačiau p. Waldock taip pat pažymėjo, kad tais atvejais kai įgaliojimų trūkumas būna akivaizdus ar apie juos yra žinoma, galimas konstitucinių apribojimų taikymas. Šie 1963 m. Tarptautinės Teisės Komisijoje vykę debatai aiškiai atspindi ne konstitucionalumo, o tarptautiškumo preferenciją.[149]

---

[147] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 56 str., žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.

[148] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 585.

[149] *Ibid*., 586-587, taip pat Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 303.

Daugelio šalių Konstitucijose numatoma, kad valstybės atstovas negali sudaryti sutarties be įstatymų leidybos institucijos pritarimo. Dėl to, kas atsitinka valstybės vadovui nesilaikant šios taisyklės, doktrinoje nuomonės išsiskiria. Vieni teigia, kad sutartis negalioja, kai atitinkama konstitucinė norma, kuri yra pažeista, yra visuotinai žinoma. Kiti išreiškia nuomonę, kad sutartis lieka galioti, tačiau kai kurie daro išimtį tuo atveju, jei šalis žinojo, kad kita šalis veikė pažeisdama tam tikrą nustatytą konstitucinį reikalavimą. Vis gi daugelis valstybių palaiko požiūrį, kuris atspindėtas 1969 m. Vienos konvencijos 46 straipsnyje, kuris įtvirtina vidaus teisės nuostatos dėl įgaliojimų sudaryti sutarti s pažeidimą.[150] Šiame straipsnyje numatoma, kad valstybei šiuo pažeidimu leidžiama remtis tik tais atvejais, kai pažeidimas buvo akivaizdus ir juo buvo pažeista itin svarbi vidaus teisės norma.[151] Taigi tokiu pažeidimu gali būti laikomas itin svarbių vidaus teisės nuostatų pažeidimas, įskaitant esminių konstitucinių normų pažeidimą. Prof. Vilenas Vadapalas nurodo tokio atvejo pavyzdį, Konstitucijai nustatant, tam tikrų tarptautinių sutarčių sudarymą tik numatant ratifikavimo sąlygą arba iš viso draudžiant tam tikras sutartis.[152]

Kad pažeidimas būtų laikomas akivaizdžiu jis turi būti objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi gera valia ir įprasta praktika.[153]

Mark E. Villiger papildo, kad aiškinat žodį „akivaizdus“ turi būti atsižvelgiama į jo įprastinę reikšmę – aiškus arba akivaizdus ir objektyviai matomas.[154] Taigi, kad pažeidimas būtų objektyviai akivaizdus, bet kuriai valstybei, tiksliau kiekvienai valstybei tokiomis pačiomis aplinkybėmis, kita valstybė nebegali teisėtai tvirtinti, kad ji rėmėsi atstovo sutikimo išraiška. Tai, kad pagal įprastą praktiką buvo akivaizdu, reiškia, jog veiksmai laikomi teisingai ir reguliariai atliktais. Normali praktika gali būti nustatyta tuo metu, kai buvo sudaryta sutartis, iš pradžių išnagrinėjant atitinkamos valstybės konstituciją, o paskui - normalią šios valstybės parengtą susitarimų sudarymo procedūrą. Jei praktika buvo nuosekli, o valstybė nemini nė vienos konstitucijos apribojimo, kita valstybė gali manyti, kad sutartis galioja.[155] Sudarant sutartis yra preziumuojamas pasitikėjimas valstybių atstovais ir valstybės atstovai „netardo“ vieni kitų dėl jų valstybėse įpareigojančių konstitucinių nuostatų. Kai keičiamasi sutikimo pareiškimais,

[150] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *supra* note, 30: 179.
[151] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 46 str., žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.
[152] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 171.
[153] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 303.
[154] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 591.
[155] „Tarptautinio Teisingumo teismo 1989 m. Liepos 31 d. Arbitražo sprendimas byloje Guinea-Bissau v. Senegal“, https://www.icj-cij.org/en/case/82

kita valstybė paprastai priima deklaraciją dėl kompetencijos, nes negalima tikėtis, kad ji geriau išmanys kitos valstybės konstitucinę teisę nei pačios valstybės įgaliotas atstovas.[156]

Siekiant užtikrinti valstybės galimybę, prieš nusprendžiant tapti sutarties šalimi, atsižvelgti į vidaus teisę bei užtikrinti konstitucinės teisės reikalavimus, tarptautinių sutarčių sudarymo procese tam yra numatytos įvairios procedūros, pvz. tokios kaip ratifikavimas. Dėl šios priežasties yra laikoma, kad valstybės atstovams išreiškiant sutikimą dėl sutarties privalomumo jos veikia gera valia.[157]

Išskirtinai pabrėžiant šio negaliojimo pagrindo taikymo išimtinumą, 46 straipsnyje numatytą nuostatą yra išreiškiama neigiama forma ir numatant, kad valstybės negali remtis šiuo pagrindu, išskyrus tam tikrus atvejus.[158]

Teisės doktrinoje su sutarčių sudarymų susiję vidaus teisės apribojimai išsiskiria trimis požiūriais. Pirmojo požiūrio atveju laikomasis nuomonės, kad sutarties galiojimą tarptautinėje erdvėje apibrėžia konstituciniai apribojimai. Kaip jau buvo minėta ši nuomonė buvo pateikta Tarptautinės Tesės komisijoje, bet pripažinta, kad tai sukeltų sutarčių stabilumui didelį pavojų. Antruoju požiūriu teigiama, kad tarptautiniu mastu gali galioti tik konstituciniai apribojimai, kurie yra reikšmingi, o trečiasis požiūris numato, kad tinkamai pagal tarptautinė teisę įgalioto valstybės atstovo sutikimas, neatsižvelgiant į vidinius apribojimus, įpareigoja valstybę. 1966 metais Tarptautinė teisės komisija ir įtraukė šią nuomonę į 43 straipsnio projektą.[159] Pastebėtina, kad Komisijos pasirinktas požiūris yra griežčiausias valstybės vidinių apribojimų atžvilgiu, tačiau jam pritartina, kadangi valstybės atstovas tokiu būdu yra įpareigojamas tinkamai vykdyti savo kaip valstybės atstovo funkcijas, bei pateisinti kitoms sutarties šalims kylančius lūkesčius dėl atstovo kompetencijos esminių konstitucinių normų atžvilgiu.

Pagal šį straipsnį valstybės vidaus teisės normos laikomos esminių konstitucinių normų pažeidimu. Vilenas Vadapalas aptaria prielaidą, kada Lietuvoje galėtų būti taikomas šis pagrindas, pateikdamas 1992 m. Konstitucinio akto dėl nesijungimo į postsovietines sąjungas pažeidimą kaip pavyzdį, šiam pažeidimui tampant pagrindu ginčyti Lietuvos sutikimą dėl tokio jungimosi sutarties.[160] Šiuo pagrindu galima būtų teigti, kad Lietuvos sudaryta tarptautinė sutartis, pažeidžiant minėtą 1992 m. Konstitucinį aktą dėl nesijungimo į postsovietines sąjungas, galėtų būti pagrindas ginčyti tokios sutarties

[156] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 591.
[157] Anthony Aust, *supra* note, 31: 313.
[158] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 304.
[159] Ian Brownlie, *supra* note, 32: 617-618.
[160] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 171.

galiojimą dėl itin svarbių, šiuo atveju – konstitucinių vidaus teisės nuostatų, uždraudžiančių tokių sutarčių galimybę, pažeidimo šioje srityje.

Minėtos 1969 m. Vienos Konvencijos 46 straipsnis neįtakoja valstybių vidaus teisės, nors šios Konvencijos 7 ir 8 straipsniuose yra įtvirtinti tam tikri nurodymai asmenims, turintiems teisę atstovauti valstybei. Mark E. Villiger ir Anthony Aust taip pat pažymi, kad „*Klausimas, ar sutartis buvo sudaryta laikantis valstybės vidaus teisės, turi būti nagrinėjamas, atsižvelgiant į toje šalyje galiojančią teisę, tiksliau į tą įstatymą, kurį faktiškai aiškino ir taiko valstybės organai, įskaitant jos teisminius ir administracinius organus*.“[161]

Valstybė turi diskrecijos teisę pasinaudoti 46 straipsnyje numatytų sutarties negaliojimo pagrindu, todėl išimtiniais atvejais valstybė gali remtis savo vidaus teisės pažeidimu, kaip negaliojimo parindu, savo išreikšto sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia, panaikinimui.[162]

Vienos konvencija taipogi numato valstybei galimybę, sužinojus, kad susiduria su konstituciniais sunkumais, užuot kreipusis dėl sutarties pripažinimo negaliojančia, kaip numatyta 46 straipsnyje, nedelsiant apie tai pranešti kitoms valstybėms, Konvencijos Šalims, ir siekti, kad būtų peržiūrėti jos pačios vidaus teisės aktai ar net jų pakeitimai.[163] Pastebėtina, kad ši iš konvencijos išplaukianti galimybė puikiai atspindi tarptautiškumo preferenciją konstitucionalumo atžvilgiu.

Vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimu remtis gali tik valstybės, kurių atstovai, pažeisdami vidaus teisės normas, išreiškė sutikimą dėl sutarties įpareigojimo. Tuo atveju jei kokia kita valstybė remtųsi šiuo pagrindu, tai būtų laikytina kišimusi į valstybės vidaus reikalus.[164] Šiam požiūriui pritartina, kadangi būtų gana sudėtinga įsivaizduoti atvejį, kai kita sutarties šalis pasiremia šiuo pagrindu, siekdama sutarties negaliojimo, kai tokios šalies interesai sutarties atžvilgiu nėra niekaip pažeidžiami.

Svarbu pažymėti 1969 m. Vienos konvencijos 46 straipsnio ir 27 straipsnio, kuris numato, kad šalis, siekdama pateisinti sutarties nuostatų nesilaikymą, negali remtis vidaus teisės taisyklėmis, atskirtinumo svarbą, kadangi ši nuostata taikoma tuo atveju, kai tarptautinė sutartis yra galiojanti.[165]

[161] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 589, taip pat Anthony Aust, *supra* note, 31: 196.
[162] *Ibid*., Mark Eugen Villiger, 590.
[163] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 39-41 str., žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.
[164] Mark Eugen Villiger, op. cit., 590.
[165] Anthony Aust, op. cit., 315.

Apibendrinant 1969 m. Vienos Konvencijos 46 straipsnyje įtvirtintą tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindą – vidaus teisės nuostatų pažeidimą - pastebėtina, kad net ir šis tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindas dėl vidaus teisės nuostatų pažeidimų, kuris, mano nuomone, yra vienas iš galimų dažniausiai būti taikomas praktikoje, vis dėlto, yra sutinkamas gana retai.

Manytina, kad pagrindinės problemos dėl šios nuostatos taikymo išimtinumo gali būti kildinamos, *inter alia* iš pačių 46 straipsnyje vartojamų formuluočių, ypač dėl jų, kaip minėta anksčiau, ne visiškai aiškaus apibrėžtumo – pvz., nėra aiškiai įvardinta, ką reiškia sąvoka „vidaus teisės nuostatos“ ar „pažeidimas objektyviai akivaizdus“, kurios lieka neaiškios, ir kaip parodė įvairių autorių nuomonės, ypač dėl esminių vidaus teisės nuostatų pažeidimo, aiškinamos skirtingai. Valstybės ir mokslininkai iš esmės sutaria, kad tik tais atvejais, kai pažeidimas būna akivaizdus ir yra pažeidžiama itin svarbi vidaus teisės norma, t. y. esminė konstitucinė norma, gali būti remiamasi Vienos konvencijos 46 straipsniu, ginčydamos savo sutikimą tarptautinei sutarčiai.

Kartu pažymėtina, kad aptarto minėto Vienos konvencijos 46 straipsnio aiškinimas ir taikymas aiškiai atspindi tarptautiškumo preferenciją valstybių konstitucionalumo atžvilgiu.

3. 1. 2. 47 straipsnis – tam tikri įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimai

„47 straipsnis

Tam tikri įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimai

Jei atstovo įgaliojimai išreikšti valstybės sutikimą laikyti konkrečią sutartį įpareigojančia buvo kaip nors apriboti, valstybė, siekdama, kad jos atstovo išreikštas sutikimas būtų pripažintas negaliojančiu, negali remtis tuo, kad atstovas nepaisė šių apribojimų, nebent kitoms derybose dalyvaujančioms šalims apie tokius apribojimus buvo pranešta prieš tai, kai atstovas išreiškė tokį sutikimą.“[166]

1969 m. Vienos konvencijos 47 straipsnis nustato, kad šiuo atveju, kai yra nepaisoma valstybės atstovui suteiktų įgaliojimų apribojimų, šiuo negaliojimo pagrindu galima remtis tik tada, jei kitoms

[166] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 47 str., žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.

derybose dalyvaujančioms šalims apie apribojimus yra pranešama, prieš atstovui išreiškiant valstybės sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia.[167]

Pirmą kartą apie šį Vienos konvencijos 47 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą buvo užsiminta 1963 m. Waldock pranešimo projekte, kur jis išskyrė situaciją, kai atstovas tariamai neturi jokių įgaliojimų įpareigoti valstybę, ir kai atstovas, turintis tariamą įgaliojimą įpareigoti valstybę, iš tikrųjų turi nurodymus, ribojančius tam tikrus jo įgaliojimus.[168] Maždaug pusė Tarptautinės Teisės komisijos narių laikėsi nuostatos, kad tai *inter alia* nėra reikalinga, kadangi tai yra gana reti atvejai.[169]

Tačiau vis gi 1966 m. minėta komisija vienbalsiu sutarimu nusprendė vėlesnį Vienos konvencijos 47 straipsnį priimti.[170] Komisija nusprendė, kad siekiant užtikrinti tarptautinių sandorių saugumą, taisyklė turi būti tokia, kad konkretūs nurodymai, kuriuos valstybė duoda savo valstybės atstovui gali, veiksmingai apriboti jo veiksmus sudarant sutartį, jei kitoms susitarančioms valstybėms apie tai tam tikru tinkamu būdu būtų pranešama. Šia taisykle yra siūloma vadovautis tais retais atvejais, kai valstybė siekia atsisakyti savo atstovo veiksmų, kai jo valdžios apribojimai yra neatskleidžiami. Todėl Vienos konvencijos 47 straipsnyje yra numatyta, kad konkretūs apribojimai atstovo įgaliojimams neturi daryti poveikio pačios sutarties galiojimu, išskyrus atvejus, kai tokie įgaliojimų apribojimai buvo pateikti kitoms derybose dalyvaujančioms valstybėms iki jo sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia išreiškimo.[171] Šio Magistrinio darbo autorė pritaria Komisijos nuomonei, kadangi tik po sutarties sudarymo paaiškėjantys atstovo įgaliojimų apribojimai, kuriais remdamasi valstybė siekia pripažinti jo duotą sutikimą sutarčiai laikyti sutartį įpareigojančia, galėtų sukelti abejonių dėl tokios valstybės veiksmų patvirtinant tarptautinę sutartį sąžiningumo.

Vienos konvencijos 47 straipsnyje išreiškiamas principas, kad valstybės atstovo neveikimas, kuris kyla iš tam tikrų įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimo nesilaikymo, negali būti laikomas pagrindu, automatiškai laikyti valstybės atstovo išreikštą sutikimą, negaliojančiu. Valstybė

---

[167] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 47 str., žiūrėta 2021 m. kovo 29 d.
[168] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1963, Vol. II* (New York, 1964), 46, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1963_v2.pdf
[169] *Ibid*., 198.
[170] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 598.
[171] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1966, Vol. II* (New York, 1967), 243, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1966_v2.pdf

negali teigti, kad ji nurodė savo atstovui sutarties nepasirašyti galutinai, kai kitai šaliai perduoti valstybės atstovo įgaliojimai buvo aiškus ir atskleidė visas derybininko galias.

Taigi konstatuotina, kad iš esmės tol, kol kitai valstybei nėra (nebuvo) pranešta apie apribojimus, atstovo valstybė negali atsisakyti nuo tarptautinės sutarties, t. y. ginčyti jos galiojimą remiantis Konvencijos 47 straipsnio pagrindu. Tuo tarpu abi valstybės išlieka saistomos.[172]

Taigi, valstybės atstovui suteikiant įgaliojimus, juose gali būti nurodoma, kad asmuo yra įgaliojamas sudaryti tik tam tikrą sutartį,[173] o derybų metu ar prieš jas, derybų šalys turi būti informuojamos apie tai, kad valstybės atstovas gali sudaryti tik tam tikro turinio sutartį. Tuo atveju, jei, vis dėlto, derybų delegacija ir įgaliotas asmuo nesilaiko numatytų apribojimų ir sudaro sutartį, tai gali tapti pagrindu vėliau užginčyti sudarytą sutartį. Pažymėtina ir tai, kad paprastai derybininkai gauna konfidencialias instrukcijas, tačiau tokių instrukcijų nesilaikymas nedaro įtakos tarptautinės sutarties galiojimui.[174]

Kaip minėta, pagal Vienos konvencijos 47 straipsnį, atstovo konkretaus apribojimo nesilaikymas neturės įtakos sutarties sudarymui, nebent apie apribojimą buvo pranešta kitoms derybų valstybėms prieš jam pareiškiant tokį sutikimą. Tai yra griežtas reikalavimas. Tokio pranešimo formą reglamentuoja Vienos konvencijos 78 straipsnis, ir jis gali apimti sutarties perdavimą depozitarui.[175] Jei toks pranešimas buvo pateiktas, bet kuri valstybė Konvencijos 65-68 straipsniuose nustatyta tvarka gali nurodyti negaliojančio atstovo išreikšto sutikimo defektą. Taigi ši nuostata numato santykinį niekingumą, kurio pasekmės yra nustatytos Konvencijos 69 straipsnyje. Negaliojimas negali būti nurodomas, kai pranešimas pateikiamas gavus sutikimą būti saistomam.[176] Situacijos, kurioms taikoma ši išimtis, yra retos, todėl ir Tarptautinė teisės komisija taipogi kėlė klausimą, kodėl kita valstybė sutiktų sudaryti sutartį, jei žinotų, kad atstovas veikia neteisėtai? Tokia situacija galėtų susiklostyti, kai tikėtina, kad apie apribojimus buvo pranešta kitoms valstybėms derybų delegacijos dalyvėms, nors pats atstovas apie tuos

---

[172] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1963, Vol. I* (New York, 1964), 58, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1963_v1.pdf

[173] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *supra* note, 30: 180.

[174] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 171.

[175] Depozitaras tai viena ar kelios valstybės, tarptautinė organizacija ar jos vyriausiasis administracinis pareigūnas, priimantys ir saugantys daugiašalės sutarties pagrindinį tekstą, ratifikacijos raštus, dokumentus apie kitų valstybių ar tarptautinių organizacijų prisijungimą prie sutarties, informuojantys apie jos denonsavimą. *Visuotinė Lietuvių enckilopedija*, https://www.vle.lt/straipsnis/depozitaras/; Depozitaro funkcijos numatytos 1969 m. Vienos konvencijos 77 straipsnyje - „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 77 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 14 d.

[176] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 600.

apribojimus ir nežino. Tokia situacija taip pat gali susidaryti ir tada, kai valstybė sužino, kad jos atstovas siekia peržengti savo įgaliojimus ir ji „perspėja“ kitas derybose dalyvaujančias valstybes.[177]

Kaip jau buvo užsiminta Vienos konvencijos 47 straipsnio kontekste, atstovui nesilaikant jam numatytų tam tikrų įgaliojimų apribojimų sudaryti sutarčiai yra laikoma neteisėtu veiksmu.[178]

Prof. Lyra Jakulevičienė nurodo pavyzdį, kad neteisėtu veiksmu sudarant tarptautinę sutartį galima būtų laikyti atvejį, kai įgaliotas atstovas turi pasirašyti sutartį su tam tikromis išlygomis ar *ad referendum* parašu, tačiau to nepadaro.[179] Mark E. Villiger taip pat papildo, kad, kai valstybės atstovas, išreikšdamas valstybės sutikimą būti saistomam sutarties, tariamai turi visus įgaliojimus, tačiau nesilaiko tos valstybės nustatytų apribojimų, kyla interesų konfliktas: bet kuri valstybė nori sąžiningai įgyvendinti sutartį, tačiau atstovo valstybė susiduria su sutartimi, kurios ji pati iš esmės nenorėjo sudaryti.[180]

Verta paminėti Vengrijos valstybės praktikoje randamo incidento pavyzdį, kai jos atstovas 1923 m. pasirašė dalį Tautų Sąjungos Tarybos nutarimo teksto. Vėliau Vengrijos vyriausybė siekė atsisakyti šio akto, aiškindama savo visų galių apimtį, o ne tvirtindama, kad jis turi konkrečius nurodymus, ribojančius tų įgaliojimų įgyvendinimą. Tačiau Tautų Sąjunga laikėsi nuomonės, kad valstybė negali atsisakyti savo atstovo veiksmų, kurie vykdomi jam suteiktų įgaliojimų ribose.[181]

Tam tikrų įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimų pažeidimu kaip tarptautinės sutarties negaliojimu pagrindu negalima remtis ne tik tada, kai apie apribojimus nėra pranešama derybų delegacijai, bet ir tuo atveju, kai sutarčiai reikalinga ratifikacijos ar panašus tvirtinimo procesas, kadangi tuomet valstybė turėtų galimybę atsisakyti savo neįgalioto atstovo veiksmų.[182] Tačiau tai ne visada gali būti laikoma pirminio valdžios trūkumo sudarant sutartį panaikinimu, nebent valstybė nuspręstų tokiu būdu sudarytą tarptautinę sutartį vėliau ratifikuoti, priimti ar kitaip patvirtinti, taip išreikšdama pritarimą kad ir neteisėtam jos atstovo veiksmui.[183]

Taigi apibendrinant 1969 m. Vienos Konvencijos 47 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą – Tam tikri įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimai – ir jo aiškinimą pažymėtina, kad šio sutarties negaliojimo pagrindo taikymas yra stipriai apribotas griežtai formuluojamo reikalavimo, kad apie konkretų sutarties šalies atstovo įgaliojimų apribojimą turi būti pranešta kitoms

[177] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 600.
[178] *Ibid*., 594.
[179] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 306.
[180] Mark Eugen Villiger, op. cit., 597.
[181] Jungtinės Tautos, *supra* note, 168: 47.
[182] Anthony Aust, *supra* note, 31: 315.
[183] Jungtinės Tautos, *supra* note, 171: 243.

derybose dalyvaujančioms valstybėms iki to laiko, kol tokios valstybės atstovas pareiškia sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia. Kitu atveju atstovui suteiktų įgaliojimų apribojimų nesilaikymas neturės įtakos sutarties sudarymui ir jos teisėtumui.

Pažymėtina ir tai, kad Vienos konvencijoje 47 straipsnis taip pat išreiškia ir principą, kad atstovo neveikimas laikytis jo įgaliojimams numatyto apribojimo negali būti laikomas išreikštu sutikimu, kuris negalioja. Taigi iš esmės tol, kol kitai valstybei nėra pranešta apie apribojimus, atstovo valstybė negali atsisakyti sutarties ir abi valstybės išlieka saistomos. Taip pat pastebėtina, kad Vienos konvencijos 47 straipsnio kontekste, atstovui nesilaikant jam numatytų tam tikrų įgaliojimų apribojimų sudaryti sutartį, nors pastarasis sutarties sudarymui turėjo pilnus įgaliojimus, yra laikoma neteisėtu veiksmu. Tokiais atvejais atstovo valstybė susiduria su sutartimi, kurios ji pati nenorėjo sudaryti, o tai sukelia interesų konfliktą, kadangi bet kuri valstybė privalo įgyvendinti sudarytą sutartį sąžiningai, o šiuo atveju tokio sąžiningumo būtų pasigendama.

3. 1. 3. Vienos konvencijos 48 straipsnis – klaida

„48 straipsnis

Klaida

1. Valstybė, siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, gali remtis klaida sutartyje, jei ta klaida susijusi su faktu ar situacija, kuriuos ta valstybė manė egzistuojant sutarties sudarymo metu ir dėl kurių iš esmės ji ir sutiko laikyti sutartį įpareigojančia.

2. Šio straipsnio 1 dalis netaikoma, jei ta valstybė savo veiksmais prisidėjo prie tos klaidos atsiradimo arba jei aplinkybėqąs buvo tokios, kad valstybė turėjo žinoti apie galimą klaidą.

3. Tik su sutarties teksto formuluote susijusi klaida neturi įtakos sutarties galiojimui; tokiu atveju taikomas 79 straipsnis.“[184]

Vienas iš rečiau pasitaikančių tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindų taip pat yra minėtame Vienos konvencijos 48 straipsnyje įtvirtintas pagrindas, t. y. klaida, kadangi klaidos atsiradimo galimybės sutarties sudarymo metu yra labai minimalios. Klaida yra apibūdinama kaip klaidingas faktų

[184] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 48 str., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.

įspūdis, dėl kurio duotas ar pasiektas sutarimas dėl sutarties negalioja.[185] Tikras sutikimas egzistuoja tik tada, kai visi esminiai faktai buvo vienodai žinomi visoms šalims. Šis pagrindas į tarptautinę teisę atėjo iš bendrųjų tarptautinės teisės principų bei privatinės teisės, kurioje klaidos institutas užima palyginti svarbią vietą.[186]

Kalbant apie šį tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindą pastebima, kad dažniausiai pasitaikantys klaidos atvejai sudarant tarptautines sutartis buvo susijusios su klaidingais žemėlapiais, dėl kurių buvo padaromos atitinkamos geografinės klaidos. Tokio negaliojimo pagrindo formavimosi metu paminėti atvejai buvo sprendžiami įvairiais būdais: priimant naują sutartį, kuria padaryta klaida buvo ištaisoma arba kreipiantis į arbitražą, kai klaida buvo vertinama labiau kaip taikymo, o ne galiojimo problema. Paminėtina 1961 m. *Preah Vihear šventyklos* byla, kurios metu Tailandas teigė jog žemėlapyje padaryta esminė klaida, dėl kurios žemėlapyje šventykla priklauso Kambodžos teritorijai. Teismas pasirėmė Tailandą atstovavusių asmenų kvalifikaciją rengiant žemėlapį ir padarė išvadą, kad „*negali būti leidžiama pasiemti klaida, kaip sutikimo netinkamumo argumentu, kai šalis, besiremianti juo, savo elgesiu prisidėjo prie klaidos ar galėjo jos išvengti* <...>“ (žiūrėti - 4. 2. Klaidos ir apgaulės aiškinimas ir jų atribojimas, šių sąvokų praktinio taikymo problemos). [187]

Svarbu pabrėžti ir tai, kad Vienos konvencijos 48 straipsnio formuluotė numato, kad valstybė gali remtis klaida sutartyje siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, tik tais atvejais, kai klaida yra susijusi su situacija ar faktu, kuriuos sutarties sudarymo metu valstybė manė egzistuojant, ir kurie buvo esminiai valstybei sutartį pripažinti įpareigojančia. Tačiau šiuo pagrindu valstybė negali remtis, siekdama pripažinti jos sutikimą dėl sutarties įpareigojimo negaliojančiu, tuo atveju, jei ji turėjo žinoti apie galimą klaidą ar pati savo veiksmais prisidėjo prie klaidos atsiradimo.[188]

Kaip jau buvo minėta, Vienos konvencijos 48 straipsnio 2 dalyje yra numatytos dvi išimtys, kai 1 straipsnio dalis yra netaikoma, ir valstybė neturi teisės remtis klaida:

1) jei atitinkama valstybė savo klaidomis prisidėjo prie savo klaidos; arba

2) jei aplinkybės buvo tokios, kad valstybė turėjo žinoti apie galimą klaidą.[189]

---

[185] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 605.
[186] Draft Articles on the Law of Treties with commentaries, *supra* note, 122: 243.
[187] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 307, taip pat Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 172.
[188] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 48 str., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.
[189] *Ibid*., 48 str. 2 d., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.

Šios dvi išimtys yra *venire contra factum proprium* („estoppel“ - bendrosios teisės teisinėse sistemose esanti teisminė priemonė, kuria teismas gali užkirsti kelią asmeniui pareikšti teiginius arba atsisakyti savo žodžio; „Estoppel“ gali užkirsti kelią asmeniui pareikšti tam tikrą ieškinį) aspektai.[190] Kalbant apie antrą išimtį, galima tikėtis, kad valstybė, nukentėjusi dėl klaidos, sudarydama sutartį, naudojo visas pagrįstas (o ne visas įmanomas)[191] faktų nustatymo priemones ir ėmėsi atsargumo priemonių, kad išvengtų galimų klaidų.

Svarbu pažymėti ir tai, kad taikant šį tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindą, klaidą reikia įvertinti keliais aspektais:

1) nors ne visada lengva atriboti teisę nuo fakto, svarbu pažymėti, kad klaida negali būti dėl teisės – klaida turi būti tik dėl fakto;
2) klaida gali būti padaryti ir vienašališkai, ir abipusiškai;
3) sutartis automatiškai nėra laikoma negaliojančia dėl klaidos, kadangi visų pirma turi būti remiamasi klaida kaip sutarties negaliojimo pagrindu. Svarbu pažymėti, kad tuo atveju, kai sutartis pripažįstama negaliojančia, ji yra laikoma negaliojančia *ab initio*;
4) teksto formulavimo klaida sutarties galiojimo nepaveikia, dėl šios priežasties vienai iš sutarties šalių netinkamai perskaitant tekstą, tai nebus laikoma pagrindu remtis Vienos konvencijos 48 straipsniu. Tokiems atvejams minėta Konvencija 79 straipsnyje numato procedūrą, skirta klaidų sutarties tekste ir jos kopijose ištaisymui.[192]

Itin svarbu yra tai, kad valstybei kreipiantis dėl klaidos kaip tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindo, reikia išpildyti keliamas sąlygas bei prisiimti įrodinėjimo naštą. Vienos konvencijos 48 straipsnis taipogi neatriboja dvišalių ir daugiašalių sutarčių, kadangi klaidos atsiradimo tikimybė abiejų rūšių sutarčių atžvilgiu yra vienoda. Tačiau klaidos dvišalių sutarčių atveju pasitaikyti gali dažniau dėl įprastai gana skuboto pastarųjų sutarčių sudarymo, o daugiašalių sutarčių atžvilgiu klaidos yra ypatingai retos dėl jų priėmimo konferencijose specifikos.[193]

Kadangi klaida yra laikytina išreiškimo sutikimo laikyti sutartį įpareigojančia yda, todėl Vienos konvencijos 48 straipsnis numato, kad valstybė gali nurodyti sutarties klaidą kaip pagrindą pripažinti jos sutikimą būti saistomam pagal sutartį negaliojančiu. Bet kuri paveikta valstybė, kuri yra sutarties šalis,

[190] Mark Eugen Villiger, op. cit., 609.
[191] Jungtinės Tautos, *supra* note, 168: 49.
[192] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 308, taip pat Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 608-609.
[193] *Ibid*., Lyra Jakulevičienė.

gali tai padaryti vienašališkai, nors automatinių padarinių nenumatoma: valstybė gali remtis tik klaida ir taip pradėti Vienos konvencijos 65-68 straipsniuose numatytas procedūras. Šios procedūros tam tikrais atvejais gali sukelti sutarties negaliojimą *ab initio* su 69 straipsnyje nustatytomis pasekmėmis. Visgi 48 numato santykinį (o ne absoliutų) negaliojimą.

Klystančiai valstybei siūlomos skirtingos galimybės patvirtinti sutartį. Pavyzdžiui, kartu su kitomis sutarties šalimis ji gali pasiūlyti pakeisti sutartį (39–41 straipsniai) ir ištaisyti klaidą arba klaidinančios valstybės savo pasyviu elgesiu gali ir toliau sutikti su sutartimi.[194]

Svarbu paminėti, kad esant klaidos galimybei sudarant sutartį, galima naudotis Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės nuostatomis pagal jos 49 str., bandant atskirti sutarties nuostatas.[195]

Atsižvelgiant į retą klaidos taikymo praktiką Vienos konvencijos 48 straipsnio rengimo metu, šis straipsnis greičiausiai derino kodifikavimą su laipsnišku plėtojimu, ypač atsižvelgiant į 2 dalyje nurodytus gana tikslius išimčių apribojimus. Pažymėtina, kad kaip ir jau minėtų Vienos konvencijos 46 ir 47 straipsnių atvejais, šis 48 straipsnis taip pat yra atspindintis paprotinę tarptautinę teisę.[196]

Apibendrinant šį Vienos konvencijos 48 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą – klaidą, šio Magistrinio darbo autorė pažymi ir sutinka su jos cituojamais darbe autoriais, kad šis negaliojimo pagrindas yra gana retai sutinkamas; Autorė sutinka ir su tuo, kad šis pagrindas gali būti taikomas tik tada, kai klaida kyla dėl fakto, o ne dėl teisės ir ne dėl tam tikrų rašymo apsirikimų tarptautinėje sutartyje.

Taipogi pastebėtina ir kita problematika, kad praktikoje sunku atskirti apgaulę – kitą tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindą, kuris bus aptarinėjamas toliau - ir klaidą; tarp šių dviejų pagrindų, ypač jų praktinio taikymo kontekste, yra itin plonytė linija, kadangi 48 straipsnis, įtvirtinantis klaidą kaip sutarties negaliojimo pagrindą, esant nesąžiningumui dėl klaidos atsiradimo (susidarymo), gali būti taip pat laikomas sukčiavimu ar apgaule pagal Vienos konvencijos 49 straipsnį.

3. 1. 4. Vienos konvencijos 49 straipsnis – apgaulė

„49 straipsnis

Apgaulė

[194] Jungtinės Tautos, *supra* note, 168: 49.
[195] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 611
[196] *Ibid*.

Jei valstybė dėl kitos derybose dalyvaujančios valstybės apgaulingo elgesio buvo įtikinta sudaryti sutartį, valstybė, siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, gali remtis apgaulės faktu.“[197]

Pažymėtina, kad apgaulės atvejai sutarčių sudarymo metu kaip ir klaidos atvejai yra labai reti. Dėl apgaulės susidaro klaidingas tikrovės įspūdis, tačiau, skirtingai nei klaida, tai yra kitos sutarties šalies apgaulės padarinys. Sąžiningumo lemiamas apgaulės draudimas yra gerai žinomas vidaus teisėje ir į tarptautinę teisę įtrauktas vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais.[198]

Apgaulė kaip tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindas yra siejama su atvejais, kai esminės sutarties sudarymo aplinkybės ar faktai yra klaidingai suvokiami dėl kitos sutarties šalies apgaulės. Šis negaliojimo pagrindas kaip ir aukščiau minėti santykiniai negaliojimo pagrindai šiomis dienomis atspindi paprotinę tarptautinę teisę[199] ir yra reglamentuojamas 1969 m. Vienos konvencijoje, jos 49 straipsnyje: „ *Jei valstybė dėl kitos derybose dalyvaujančios valstybės apgaulingo elgesio buvo įtikinta sudaryti sutartį, valstybė siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, gali remtis apgaulės faktu*.“ [200]

Praktikos šiuo klausimu praktiškai nėra. Prof. Vadapalas mini atvejį kai Vokietijos veiksmai sudarant 1938 m. Miuncheno susitarimus, Niurenbergo tarptautinio karinio tribunolo buvo kvalifikuoti, kaip apgaulė, kadangi šiais susitarimais Hitleris siekė vėliau aneksuoti Čekoslovakiją, o ne tik pasitenkinti atplėštais nuo Čekoslovakijos sudetais (žiūrėti - 4. 2. Klaidos ir apgaulės aiškinimas ir jų atribojimas, šių sąvokų praktinio taikymo problemos). Žinoma, tai taip pat gali būti paaiškinta tuo, kad kaltinimai apgaule tarp valstybių neturi būti vertinami lengvabūdiškai, o tai netgi rodo tam tikrą apgautosios valstybės diplomatinių tarnybų naivumą ar nekompetenciją.[201] Nepaisant to, Vienos konvencijos 49 straipsnis ne veltui užima savo poziciją Konvencijoje. Jei tai nebūtų įtraukta į negaliojimo priežasčių katalogą (46–53 straipsniai), tai galėjo sukelti įspūdį, kad apgaulė ir dėl jos negaliojanti sutartis neegzistuoja.[202]

---

[197] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 49 str., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.
[198] Jungtinės Tautos, *supra* note, 172: 34.
[199] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 615, 620.
[200] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 49 str., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.
[201] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 172, taip pat Jungtinės Tautos, op. cit., 33.
[202] Mark Eugen Villiger, op.cit., 620.

Kadangi tarptautinės sutarčių teisės praktikoje atvejai dėl apgaulės yra sutinkami ypatingai retai, Tarptautinės Teisės komisija abejojo, ar apgaulės sąvoka tarptautinėje sutarčių teisėje turėtų būti apibrėžiama. Šiuo klausimu komisija pabrėžė, kad apgaulės samprata yra sutinkama daugelyje teisės sistemų, tačiau pastarosios turinys yra skirtingas. Vis gi buvo padaryta išvada, kad yra pakankama bendra apgaulės samprata, kuri yra taikoma tarptautinėje teisėje, o klausimą dėl sampratos apimties verta palikti tarptautinių organų sprendimams ir jų formuojamai praktikai.[203]

Apgaulė kaip tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindas yra taikomas, kai dėl kitos derybose dalyvaujančios valstybės apgaulingo elgesio, valstybė yra įtikinama sudaryti sutartį. Apgaulingu elgesiu laikytini veiksmai, kurie apima: bet kokius tyčinius neteisingus pareiškimus, melagingus procesus, kurie įtikino valstybę išreikšti sutikimą dėl sutarties įpareigojimo, ar iškreiptus faktus, kai kitu atveju tokio sutikimo valstybė nebūtų išreiškusi.[204] Tačiau galimybė remtis šiuo pagrindu yra apribota, kadangi juo galima remtis tik dėl tam tikrų sutarties nuostatų, ir tik tais atvejais, kai:

a) šias nuostatas galima išskirti iš sutarties;
b) jei jos nėra esminės sutartyje;
c) jei nebūtų neteisinga toliau tęsti sutarties veikimą.[205]

Verta pažymėti, kad tokiu atveju, jei sutartį reikia ratifikuoti, priimti arba patvirtinti, o apgaule išgautas valstybės sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia buvo atrastas prieš šių veiksmų atlikimą, valstybė yra visiškai laisva atsisakyti sudaryti sutartį. Tačiau jei valstybė vis gi žinodama apie apgaulę, kuri buvo panaudota rengiant sutartį, nusprendžia prisijungti prie sutarties su išlygomis ar be jų, vėliau tuo apgaulės faktu, norėdama atsisakyti savo veiksmų, kuriais ratifikavo, priėmė ar patvirtino sutartį, jau remtis nebegali.[206]

Be to, Prof. Vadapalas mini pavyzdį dėl Raudonosios armijos dalinių įvedimo į Lietuvą, teigdamas, kad Lietuva buvo apgauta Sovietų Sąjungos, kai buvo sudaryta sutartis dėl Vilniaus krašto grąžinimo ir Raudonoios armijo bazių įsteigimo, kurioje Sovietų Sąjunga įsipareigojo nesikišti į Lietuvos vidaus reikalus ir nepažeisti jos suvereniteto (žiūrėti - 4. 3. Prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę aiškinimas. Šių tarptautinės sutarties negaliojimų pagrindų taikymas praktikoje).[207]

[203] Anthony Aust, *supra* note, 31: 316.
[204] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 309.
[205] *Ibid*.
[206] Jungtinės Tautos, *supra* note, 168: 48.
[207] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 172-173.

Taigi apibendrinant šį 1969 m. Vienos konvencijos 49 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą, šio Magistrinio darbo autorė nurodo, kad apgaulė kaip sutarties negaliojimo pagrindas yra siejama su tais atvejais, kai esminės sutarties sudarymo aplinkybės ar faktai yra klaidingai suvokiami dėl kitos sutarties šalies apgaulės, tyčia neteisingai pareiškiant ar pateikiant tam tikrus dalykus, taip pat iškreipiant faktus ar atliekant melagingus procesus, kurie įtikintų valstybę išreikšti sutikimą sutarčiai, arba dėl kurių valstybė išreiškia sutikimą sudaryti sutartį sutartį ir laikyti ją įpareigojančia. Pastebėtina ir tai, kad nors praktikoje apgaulės ar sukčiavimo atvejų tarptautinių sutarčių sudarymo metu praktiškai nėra, 49 straipsnis į 1969 m. Vienos Konvenciją yra įtrauktas ne bergždžiai, kadangi, Autorės nuomone, jei jis nebūtų įtrauktas į negaliojimo priežasčių katalogą, tai galėtų sukelti įspūdį, kad apgaulės veiksmų įtakoje sudaryta sutartis negalėtų egzistuoti.

3. 1. 5. Vienos 50 straipsnis – valstybės atstovo papirkimas

„50 straipsnis

Valstybės atstovo papirkimas

Jei valstybės sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia kita derybose dalyvaujanti valstybė išgavo tiesiogiai ar netiesiogiai papirkdama jos atstovą, pirmoji valstybė, siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, gali remtis papirkimo faktu.“

Nors praktikoje nėra sutinkami papirkimo atvejai, tačiau 1969 m. Vienos konvencijos priėmimo metu buvo nuspręsta įtraukti valstybės atstovo papirkimo pagrindą, siekiant nuo ekonomiškai stipresnių valstybių apsaugoti silpnesnes.[208] Valstybės atstovo papirkimo atvejis kaip tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindas yra numatytas Vienos konvencijos 50 straipsnyje, kuri numato, kad „*Jei valstybės sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia kita derybose dalyvaujanti valstybė išgavo tiesiogiai ar netiesiogiai papirkdama jos atstovą, pirmoji valstybė, siekdama, kad jos sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, gali remtis papirkimo faktu*.“[209]

Šio pagrindo kontekste neretai vartojama ir griežtesnio pobūdžio „korupcijos“ sąvoka, kuri, pasak Tarptautinės Teisės komisijos, yra naudojama siekiant pabrėžti, kad sutikimą dėl sutarties privalomumo

[208] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 624.
[209] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 50, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.

padaryti negaliojančiu gali tik tie veiksmai, kurie daro esminę įtaką valstybės atstovo palankumui sudarant sutartį.[210] Taigi šis pagrindas yra taikomas tais atvejais. kai derybose dalyvaujanti valstybė, tiesiogiai ar netiesiogiai papirkdama kitos valstybės atstovą, gauna pastarojo sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia. Valstybės atstovo korupcija iškraipo atstovo ir valstybės, kurios vardu jis yra įgaliotas veikti, atstovavimo santykius. Kalbant apie sutarties pripažinimą negaliojančia, ši sąvoka tarptautinėje teisėje atrodo gana nauja, o praktikos atvejų nėra užfiksuota.[211]

Svarbu pažymėti, kad remiantis šiuo pagrindu reikia įvertinti ir papirkimo mąstą, kadangi kokia nors nedidelė paslauga valstybės atstovui nėra pakankama, laikyti šį veiksmą jo papirkimu. Yra įvairių priemonių, lemiančių korupciją, paprastai tai finansinė ar profesinė nauda atstovui ar jo artimam asmeniui. Korupcija gali įvykti tiesiogiai ar netiesiogiai, dažniausiai slapta ir tiesiogiai palaikant ryšius tarp valstybės atstovo ir kitos valstybės, arba per trečiąją šalį.[212] Papirkimas turi būti susijęs su žymiu valstybės atstovo palankumo pasikeitimu. Anthony Aust išreiškia ir abejonę dėl šio pagrindo taikymo sutarties ratifikavimo atveju.[213] Manytina, kadangi sutarties ratifikavimo procesas dažniausiai nėra skubotas ir yra vykdomas gana kruopščiai pagal nustatytas taisykles, jo metu, valstybė galėtų pastebėti jos valios neatitikimus dėl korumpuoto atstovo išreikšto sutikimo su jos valios neatitinkančia sutartimi.

Kaip buvo minėta, korupcija yra susijusi su valstybės sutikimu būti saistomam sutarties. Toks sutikimas gali būti išreikštas Vienos konvencijos 11 straipsnyje nurodytomis priemonėmis. Todėl 50 straipsnis nėra susijęs su derybomis dėl sutarties, valstybės atstovo pasirašytu susitarimu, kuriam taikoma ratifikacija[214], ar vėlesniu sutarties vykdymu. Visų pirma, derybų valstybė privalo atsisakyti valstybės sutikimo dėl valstybės atstovo korupcijos. Valstybės atstovo papirkimas kenkia sutikimui, kurį atstovas ketina pareikšti savo valstybės vardu.[215]

Apgaulė kenkia sutikimui, kurį atstovas ketina pareikšti savo valstybės vardu. Taigi valstybė, dėl kurios veikė papirktas atstovas, gali remtis tokia korupcija kaip negaliojančiu jos sutikimo būti saistomam pagal sutartį. Atsižvelgiant į korupcijos rimtumą ir priešingai klaidai ar apgaulei, čia nėra svarbu, ar valstybės atstovas vis tiek būtų sutikęs su sutartimi, net jei ne būtų korupcijos. Kaip ir Vienos konvencijos 49 straipsnyje, 50 straipsnyje šioje situacijoje numatomas santykinis (o ne absoliutus)

[210] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 310.
[211] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 623.
[212] Jungtinės Tautos, *supra* note, 171: 245.
[213] Anthony Aust, *supra* note, 31: 316-317.
[214] Mark Eugen Villiger, op. cit., 626.
[215] Jungtinės Tautos, op. cit., 245.

sutarties negaliojimas, kai pastarasis tampa negaliojančiu nuo jo sudarymo (*ab initio*), jei valstybė to nori. Tačiau, norėdama užginčyti galiojimą, valstybė turi taikyti 65-68 straipsniuose numatytas procedūras, kuriu metu įrodinėjamos 50 straipsnio sąlygos.[216]

Pažymėtina, kad atstovo papirkimo atveju derybose toliau jis dalyvauja kaip privatus asmuo, kadangi dėl papirkimo fakto jis praranda valstybės atstovo statusą.[217] Taikant šį pagrindą nėra ribojama ir sutarties taikymo apimtis – galima remtis tam tikrų nuostatų atžvilgiu arba visos sutarties atžvilgiu.[218]

Taigi apibendrinant šį 1969 m. Vienos konvencijos 50 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą, šio Magistrinio darbo autorė nurodo, valstybės atstovo papirkimas ar korupcija paprastai yra laikytina finansinė ar profesinė nauda tokiam atstovui ar jo artimam asmeniui. Tokia valstybės atstovo korupcija iškraipo atstovo ir valstybės, kurios vardu jis yra įgaliotas veikti, atstovavimo santykius, todėl laikytina, kad papirktas valstybės atstovas sutarties derybose dalyvauja kaip privatus asmuo, atstovaujantis jau tik savo, o ne valstybės interesus. Pažymėtina ir tai, kad tokia korupcija gali įvykti tiesiogiai ar netiesiogiai, dažniausiai slapta ir tiesiogiai palaikant ryšius tarp valstybės atstovo ir kitos valstybės, arba per trečiąją šalį.

3. 2. Absoliutūs tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai pagal 1969 m. Jungtinių Tautų Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės

Nustatant absoliučius sutarties negaliojimo pagrindus sutartis yra pripažįstama negaliojančia *ab initio* nepriklausomai nuo valstybės noro, o nustatyti pagrindai negali būti ginčijami. Absoliučiais pagrindais yra laikoma:

a) prievarta prieš valstybės atstovą;
b) prievarta prieš valstybę;
c) sutarties turinio prieštaravimas *jus cogens* normai.

[216] Mark Eugen Villiger, op. cit., 626.
[217] Jungtinės Tautos *supra* note, 171: 245.
[218] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 310.

3. 2. 1. Vienos Konvencijos 51 straipsnis – prievarta prieš valstybės atstovą

„*51 straipsnis*

Prievarta prieš valstybės atstovą

Valstybės sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia, išgautas veiksmais ar grasinimais vartojant prievartą prieš jos atstovą, neturi jokios teisinės galios.“

Prievartos prieš valstybės atstovą pagrindas reglamentuojamas 1969 m. Vienos konvencijos 51 straipsnyje, kuriame numatoma, kad „*Valstybės sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia, išgautas veiksmais ar grasinimais vartojant prievartą prieš jos atstovą, neturi jokios teisinės galios*.“[219] Ilgai buvo sutariama, kad sutikimo laisvė, kaip esminė privaloma sutarties sąlyga, visų pirma yra susijusi su asmenų, dalyvaujančių sudarant sutartis, laisve. Jie turėjo būti laisvi nuo fizinės ar psichinės prievartos, nukreiptos prieš juos, siekiant priversti juos priimti sutartį, kurios jie nebūtų priėmę, jei nebūtų tokios prievartos. Tokios prievartos atveju valstybė turėjo teisę reikalauti minėtos sutarties negaliojimo. Iki dvidešimtojo amžiaus pradžios, išimtis iš šios taisyklės buvo taikoma sutartims, kurioms „pritarė“ valstybės atstovas, nors pritarimas ir buvo gautas grasinant ar panaudojant jėgą prieš atstovo valstybę. Įsigalėjus jėgos ir grasinimo jėga nenaudojimo tarptautinėje teisėje principui, tokios sutartys tapo laikomos negaliojančiomis.[220]

Sutartis, kuri yra sudaryta naudojant prievartą, laikoma negaliojančia visa apimtimi, nors valstybė ir neprieštarautų dėl tam tikrų sutarties nuostatų tolesnio galiojimo. Prieš valstybės atstovą naudojama prievarta apibūdinama kaip veiksmai ar grasinimai, nukreipti prieš valstybės atstovą ar jo artimuosius, kurie apima moralinį spaudimą, šantažavimą ar įvairaus pobūdžio fizinio smurto naudojimą. Priešingai nei korupcijos atveju, kai atstovas turi asmeninį suinteresuotumą sudaryti sutartį, prievartos atveju atstovui yra sukeliama baimė, kuri motyvuoja jį sudaryti sutartį. Pažymėtina, kad kaip ir korupcijos atveju, yra svarbus prieš atstovą atliekamų veiksmų mastas, kadangi prievartos atveju patarimai, argumentavimas, įtikinėjimas ar daroma įtaka nereiškia prievartos, išskyrus tuos atvejus, kai tokie veiksmai atliekami kraštutiniais būdais, kad galėtų būti prilyginami neteisėtam spaudimui.[221]

---

[219] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 51 str., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.
[220] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 631.
[221] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 310.

Valstybės sutikimas būti saistomam sutarties gali būti išreikštas Vienos konvencijos 11 straipsnyje nurodytomis priemonėmis, todėl 51 straipsnis nėra susijęs su derybomis dėl sutarties ar vėlesniu sutarties vykdymu. Taigi valstybės sutikimas turi būti gautas tyčia – priverčiant valstybės atstovą.[222] Vertinant sutarties sudarymą šio negaliojimo pagrindo kontekste, yra svarbu tarp prievartos ir sutikimo dėl sutarties privalomumo išreiškimo nustatyti priežastinį ryšį, kartu nustatant faktą, kad atstovas turėjo būti priverstas pasirašyti sutartį, kuris be prieš jį nukreiptų prievartos veiksmų, nebūtų tokios sutarties pasirašęs. Taipogi ir įtarimas dėl prievartos turi būti tiksliai įrodomas.[223] Norint gauti įrodymų, reikia išnagrinėti tiek sutikimo būti saistomam sutarties aplinkybes, tiek pačios sudarytos sutarties turinį. Sutarties turinys gali nurodyti veiksmus ar grasinimus, dėl kurių buvo pareikštas sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia, kuris kitaip nebūtų buvęs duotas.[224]

Pažymėtina ir tai, kad Vienos konvencijos 51 straipsnis yra susijęs su atstovu asmeniškai, o ne kaip su valstybės atstovu.[225] Valstybės sutikimą būti saistomam sutarties gali pareikšti tik valstybės atstovas, būdamas tos valstybės organu.[226] Jei priverstas atstovas veikia ne kaip oficialus valstybės organas, bet kaip privatus asmuo (jis išreiškia sutikimą savo tikslams pasiekti), nebegalima laikyti, kad valstybė sutiko su sutartimi. Kai atstovas derasi kaip privatus asmuo, o ne kaip valstybės organas, jis praranda savo atstovo statusą, kadangi prievarta kenkia sutikimui, kurį atstovas ketina paskelbti savo valstybės vardu.[227]

Pažymėtina, kad valstybės sutikimas, gautas priverčiant jos atstovą, neturi jokios teisinės galios: valstybių sutikimas, o kartu ir sutartis yra negaliojantys. Taigi, atsižvelgiant į rimtą prievartos pobūdį, 51 straipsnis numato automatinį ir visišką sutarties negaliojimą (jos niekingumą).[228] Daugiašalės sutarties atveju panaikinamas tik valstybės sutikimas, gautas priverčiant jos atstovą, kitų Susitariančiųjų Valstybių padėtis lieka nepakeista.[229]

Kadangi prievartos prieš valstybės atstovą atveju sutartis laikoma negaliojančia nepaisant valstybės, kurios atstovas buvo priverstas, sutikimo, valstybė, norėdama toliau taikyti sutarties nuostatas,

---

[222] Jungtinės Tautos, *supra* note, 172: 50.
[223] *The Dubai-Sharjah Boundary Arbitration of 1981* (ILR 91, 1993), 569.
[224] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 633.
[225] Anthony Aust, *supra* note, 31: 317.
[226] Mark Eugen Villiger, op. cit., 634.
[227] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1966, Vol. I, part II* (New York, 1967), 144, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1966_v1_p2.pdf
[228] Jungtinės Tautos, *supra* note, 171: 246.
[229] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 69 str. 4 d., taip pat Mark Eugen Villiger, *supra* note 29: 635, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.

turi sudaryti naują sutartį. Pasinaudoti Vienos konvencijos 51 straipsnio pagrindu, Mark Villiger nuomone, gali pasinaudoti ne tik valstybė, prieš kurios atstovą buvo panaudota prievarta, bet ir bet kuri kitą sutarties šalis, išskyrus aišku, tą šalį (valstybę), kuri ir panaudojo prievartą.[230]

Šiai nuomonei šio Magistrinio darbo autorė taip pat pritaria, kadangi skirtingai nei vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimo atveju, kur ne bet kuri sutarties šalis gali remtis šiuo pagrindu, prievarta prieš atitinkamos valstybės atstovą yra itin rimto pobūdžio pažeidimas, todėl manytina, kad dėl priverstinių veiksmų įsikišti turėtų būti leidžiama ir kitoms sutarties šalims.

Prievartos prieš valstybės atstovą atveju praktikoje taipogi yra itin mažai. Paminėtinas 1905 m. atvejis kai Japonija okupavo Seulą ir privertė Korėjos atstovus pasirašyti protektorato sutartį. Kitos valstybės pripažino šią sutartį negaliojančią, kai Japonija 1945 m. kapituliavo ir Korėja atgavo nepriklausomybę. Taip pat, dėl prieš valstybės atstovą panaudotos prievartos, buvo sudaryti ir 1938 m. Miuncheno susitarimai, kurių metu Čekoslovakijos prezidentas ir užsienio reikalų ministras tiesioginiais grąsinimais buvo priversti pasirašyti sutartį dėl Vokietijos protektorato Bohemijai ir Moravijai (žiūrėti - 4. 3. Prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę aiškinimas. Šių tarptautinės sutarties negaliojimų pagrindų taikymas praktikoje). Prievartos prieš valstybės atstovą pagrindą įtvirtinančios normos atspindi tarptautinę paprotinę teisė kaip ir jau kitų aptartų tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų atvejais.[231]

Taigi apibendrinant šį 1969 m. Vienos konvencijos 51 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą, šio Magistrinio darbo autorė nurodo, kad prievartai prieš valstybės atstovą priskirtini tokie veiksmai ar grasinimai, nukreipti prieš valstybės atstovą ar jo artimuosius, kurie apima moralinį spaudimą, šantažavimą ar įvairaus pobūdžio naudojamą fizinį smurtą, o tarptautinė sutartis, kuri yra sudaryta naudojant prievartą, yra laikoma negaliojančia visa apimtimi, nors valstybė ir neprieštarautų tam tikrų sutarties nuostatų galiojimui. Svarbu akcentuoti ir tai, kad valstybės sutikimas, gautas priverčiant jos atstovą išreikšti pritarimą tarptautinei sutarčiai, neturi jokios teisinės galios, todėl valstybių sutikimas, o kartu ir pati sutartis, yra laikomi negaliojančiais, o atsižvelgiant į rimtą prievartos pobūdį, 1969 m. Vienos konvencijos 51 straipsnis numato automatinį ir visišką tokios tarptautinės sutarties negaliojimą (jos niekingumą).

[230] *Ibid*., Mark Eugen Villiger, 635.
[231] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 173, taip pat Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 311.

3. 2. 2. Vienos konvencijos 52 straipsnis – prievartą prieš valstybę grasinant jėga ar ją vartojant

„52 straipsnis

Prievarta prieš valstybę grasinant jėga ar ją vartojant

Sutartis yra negaliojanti, jei ji buvo sudaryta grasinant jėga ar ją vartojant, taip pažeidžiant Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtintus tarptautinės teisės principus."

Toliau kalbant apie prievartos atvejus, pasitaikančius sudarant tarptautines sutartis, pažymėtina, kad tokia prievarta gali būti nukreipta ne tik į valstybės atstovą, bet taip pat prievarta gali būti panaudota ir prieš pačią valstybę. Prievartos prieš valstybę atvejais yra grasinama jėga ar ją panaudojama. Šiems atvejams įtvirtinti 1969 m. Vienos konvencijoje yra įtrauktas 52 straipsnis, kuris, kaip minėta, numato, kad „ *Sutartis yra negaliojanti, jei ji buvo sudaryta grasinant jėga ar ją vartojant, taip pažeidžiant Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtintus tarptautinės teisės principus*".[232]

Pažymėtina, kad tradicinėje doktrinoje iki Tautų Sąjungos Statuto priėmimo, faktas, kad sutartys, kurios buvo sudarytos grasinant jėga ar ją panaudojus prieš valstybę, niekaip neveikė tokių sutarčių galiojimo.[233] Tokiu būdu sudarytos sutartys, pavyzdžiui, dėl teritorijos įgijimo buvo laikomos teisėtomis, o tuometinės tarptautinės teisės požiūriu jėgos panaudojimas buvo laikomas vienu iš galimų tarptautinio ginčo sprendimo būdų.[234] Taigi Tautų Sąjungos steigimo metu buvo pradėta formuoti nuostata, kad tokiu būdu sudarytos tarptautinės sutartys neturėtų galioti.[235] Šio sutarties negaliojimo pagrindo formavimuisi įtaką padarė ir 1928 m. Briano-Kelogo paktas dėl karo kaip nacionalinės politikos priemonės atsisakymo.[236]

Šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje 1969 m. Vienos konvencijos 52 straipsnyje minimi grasinimo jėga ar jos naudojimo draudimo principas, kuris yra įgavęs *jus cogens* normos pobūdį tarptautinėje teisėje, yra detaliai reglamentuojamas Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 4 punkte. Šio straipsnio formuluotė tiesiogiai veikia (įtakoja) ir Vienos konvencijos 52 straipsnyje minimos grasinimo jėga ar jos

[232] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969", *supra* note, 4: 52 str., žiūrėta 2021 m. kovo 30 d.
[233] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, *supra* note, 30: 180.
[234] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 311-312.
[235] Michael Akehurst ir Peter Malanczuk, op. cit., 180.
[236] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 174.

panaudojimo draudimo sąvokos aiškinimą, kadangi pastarasis straipsnis neapima (ir, logiška, negali apimti) šių sąvokų apibrėžimo.[237]

Taigi grasinimo jėga ar jėgos panaudojimo draudimo principo reikšmė ir turinys priklauso nuo Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 4 dalies aiškinimo.[238] Paprastai yra laikomasi nuomonės (ir ją patvirtina Chartijos parengiamieji dokumentai), kad ši nuostata siejama tik su grasinimu ginkluota jėga ar jos panaudojimu. Chartijos 2 straipsnio 4 dalyje esantys žodžiai „neatitinka Jungtinių Tautų tikslų" reiškia, kad grasinimas jėga arba jėgos panaudojimas, atitinkantis Jungtinių Tautų tikslus, atrodo *prima facie* teisėtas ir yra (gali būti) suderinamas su Chartija, *inter alia* su Chartijos 51 straipsniu, kai tokia ginkluota jėga panaudojama savigynos tikslais atremti ginkluotam užpuolimui ar kitam agresijos aktui, arba kai vykdomi kolektyvinės gynybos veiksmai, kuriems pritarė Jungtinių Tautų Saugumo Taryba pagal Chartijos VII skyrių. Kitaip tariant, grasinti jėga ar naudoti ginkluotą jėgą tarptautinėje teisėje yra draudžiama, išskyrus JT Chartijoje aiškiai nurodytus atvejus – t. y. savigynos atvejį ar JT Saugumo Tarybos sprendimu pagal Chartijos VII skyrių.[239]

Pažymėtina, kad taikant Vienos konvencijos 52 straipsnyje numatytą tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindą jėgos panaudojimas prieš valstybę turi būti neteisėtas, todėl svarbu įvertinti prieš valstybę atliekamų veiksmų teisėtumą, kadangi savigynos prieš ginkluotą užpuolimą atvejais, savigynos veiksmai gali būti laikomi išimtimi ir su agresoriumi sudaryta sutartis bus laikoma galiojančia.[240]

Dėl siauros Vienos konvencijos 52 straipsnio formuluotės taip pat iškyla ir klausimas, kas šio negaliojimo pagrindo kontekste turi grasinti jėga ar ją panaudoti, tačiau matytina, kad tai turėtų būti su atitinkama tarptautine sutartimi susijusi valstybė, tai yra sutarties šalis, ar trečioji valstybė. Taipogi prievartą galima ginčyti nepriklausomai nuo Vienos konvencijos 65–68 straipsnių kaip tarptautinės teisės ir Jungtinių Tautų chartijos taisyklių pažeidimo, o kita valstybė gali pranešti Jungtinių Tautų Saugumo Tarybai ar Generalinei Asamblėjai, net jei pastaroji nėra tiesiogiai suinteresuota sutarties objektu.[241] Be to, Jungtinės Tautos gali veikti ir savo iniciatyva.[242]

Šio pagrindo taikymui taipogi yra itin svarbus ir momentas - kada jėga prieš valstybę buvo panaudota ar ja buvo valstybei grasinta, kadangi derybų dėl sutarties metu ar jau po sutarties sudarymo

[237] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 312.
[238] Jungtinės Tautos, *supra* note, 172: 246.
[239] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 643.
[240] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 174.
[241] Jungtinės Tautos, *supra* note, 227: 61.
[242] *Ibid*., 60.

panaudota jėga nėra pagrindas šio 52 straipsnio taikymui. Kaip ir prievartos prieš valstybės atstovą pagrindo atveju, yra svarbu tarp jėgos panaudojimo ar grasinimo ją panaudoti bei sutarties sudarymo nustatyti priežastinį ryšį, kuris įrodytų, kad sutarties sudarymas nebūtų įvykęs, jei prieš valstybę nebūtų buvusi panaudota jėga ar ją grasinta.[243]

Kaip ir įvardinta Vienos konvencijos 52 straipsnyje, jame numatomas tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindas yra taikomas pažeidus Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtintus tarptautinės teisės principus. Pažymėtina, kad ekonominė ar politinė prievarta šio straipsnio kontekste nėra laikytini prievarta prieš valstybę. Dėl šio klausimo Vienos konvencijos priėmimo metu buvo iškilęs ir ginčas, kadangi besivystančios valstybės (ir ne tik, bet jų buvo dauguma) pasisakė, kad prievarta pieš valstybę turėtų apimti būtent ir šie veiksniai, t. y. ekonominis ir politinis spaudimas. Ginčas buvo išspręstas priimant deklaraciją dėl karinės, politinės ar ekonominės prievartos draudimo sudarant sutartis, kuri tapo prie šios Vienos konvencijos pridėtu dokumentu ir atitinkamai papildė Konvencijos 52 straipsnį.[244] Taipogi 52 straipsnis yra taikomas ir valstybėms, kurios nėra Jungtinių Tautų narės, kadangi jėgos naudojimo draudimas yra tarptautinės paprotinės teisės norma, kuri yra universalaus pobūdžio. Kaip ir Vienos konvencijos 51 straipsnyje numatyto tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindo – prievartos prieš valstybės atstovą - atveju, tarptautinė sutartis aptariamu Vienos konvencijos 52 straipsnio pagrindu yra laikoma negaliojančia visa apimtimi, neleidžiant atskirti tam tikrų sutarties nuostatų.[245]

Prievartos prieš valstybę grasinant jėga ar ją vartojant negaliojimo pagrindo kontekste tarp valstybių sudaromos taikos sutartys gali kelti abejonių dėl jų sudarymo aplinkybių, kadangi gali atrodyti, kad šios sutarties sudarymas yra primestas, pralaimėjusiai šaliai neturint kito pasirinkimo. Aišku, tuo atveju, jei visgi valstybė, prieš kurią buvo panaudota jėga, sudaro jai primetamą taikos sutartį, tokia sutartis yra laikytina niekine.[246]

Iš kitos pusės, pažymėtina, kad 1969 m. Vienos konvencijos 75 straipsnis numato, kad „*Konvencijos nuostatos nekeičia jokių valstybės agresorės su sutartimi susijusių įsipareigojimų, kurie valstybei agresorei gali atsirasti dėl to, kad dėl jos įvykdytos agresijos jos atžvilgiu buvo imtasi*

[243] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 312., taip pat Mark Eugen Villiger, op. cit., 645.
[244] „Deklaracija dėl karinės, politinės ar ekonominės prievartos draudimo sudarant sutartis“, *Derecho Internacional* spalio 28, 2010, žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d., https://www.dipublico.org/100767/declaration-on-the-prohibition-of-military-political-or-economic-coercion-in-the-conclusion-of-treaties/
[245] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 312.
[246] Anthony Aust, *supra* note, 31: 318.

priemonių pagal Jungtinių Tautų Chartiją."[247] Prof. Lyra Jakulevičienė pamini ir atvejį dėl niekinės sutarties, aktualų Lietuvai, kai 1939 metais tarp Lietuvos ir Sovietų Sąjungos buvo sudaryta sutartis dėl tarpusavio pagalbos ir Klaipėdos krašto perdavimo Vokietijai grasinant Lietuvai jėga (žiūrėti - 4. 3. Prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę aiškinimas. Šių tarptautinės sutarties negaliojimų pagrindų taikymas praktikoje).[248]

Pažymėtina, kad Tarptautinė Teisės Komisija laikosi nuomonės, kad tuo atveju, jei priversta tarptautinę sutartį sudaryti valstybė vėliau pati nori, kad sutartis būtų laikoma galiojančia, tokia sutartis visgi būtų negaliojanti *ab initio*. Šiuo atveju, kaip ir prievartos prieš valstybės atstovą atveju, valstybė tokia pačią sutartį turėtų sudaryti laisva valia, taip išlaikant tarptautinės sutarties galiojimą, nepažeidžiant svarbiausių Jungtinių Tautų Chartijoje numatytų tarptautinės teisės principų.[249]

Taigi apibendrinant šį 1969 m. Vienos konvencijos 52 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą, šio Magistrinio darbo autorė mano, kad prievartos prieš valstybę jai grasinant jėga ar ją naudojant, tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindas glaudžiai siejasi su Jungtinių Tautų Chartijos tikslais ir principais, numatytais šios Chartijos 2 straipsnio 4 punkte. Šio straipsnio formuluotė tiesiogiai veikia ir Vienos konvencijos 52 straipsnio minimos grasinimo jėga ir jos panaudojimo sąvokos aiškinimą, kadangi pastarasis straipsnis neapima šių sąvokų apibrėžimo. Pažymėtina, kad taikant Vienos konvencijos 52 straipsnį yra svarbu įvertinti prieš valstybę atliekamų veiksmų teisėtumą, kadangi savigynos prieš ginkluotą užpuolimą atvejais, savigynos veiksmai gali būti laikomi išimtimi iš bendrojo ginkluotos jėgos panaudojimo draudimo principo, todėl su agresoriumi sudaryta sutartis bus laikoma galiojančia, Taipogi paminėtina, kad ekonominė ar politinė prievarta šio straipsnio kontekste nėra laikytini prievarta prieš valstybę.

3. 2. 3. Vienos konvencijos 53 straipsnis – sutarties prieštaravimas *jus cogens* normai

„53 straipsnis

Sutartys, prieštaraujančios privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės normoms (jus cogens)

[247] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969", *supra* note, 4: 75 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d.
[248] Lyra Jakulevičienė, op. cit., 313.
[249] *Ibid.*, taip pat Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 649.

Sutartis yra niekinė, jei jos sudarymo metu ji prieštarauja privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės normoms. Šioje Konvencijoje privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės normomis yra laikomos normos, kurias tarptautinė valstybių bendrija yra visa apimtimi priėmusi ir pripažinusi kaip normas, nuo kurių draudžiama nukrypti ir kurios gali būti keičiamos tik priimant kitą tokio pat pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą."[250]

Jus cogens normų koncepcijos realizavimas norminiame lygyje įvyko 1969 m. priėmus Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės.[251] Siekiant užtikrinti paprotinio tarptautinių sutarčių teisės principo *jus cogens* normos laikymasi 1969 m. Vienos konvencijos 53 straipsnyje yra įtvirtintas tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindas dėl sutarčių prieštaraujančių šioms normoms. Šis pagrindas yra taikomas, kai tarptautinės sutarties sudarymo metu joje numatomos nuostatos prieštarauja imperatyvioms tarptautinės teisės normoms.

Pažymėtina, kad Vienos konvencijoje buvo įtvirtinti jus cogens normų klausimus reglamentuojantys straipsniai - 53 ir 64. Konvencijos 53 straipsnis: „Sutartys, prieštaraujančios bendrosios tarptautinės teisės imperatyviai normai (jus cogens)", nustatė labai svarbią taisyklę - „Sutartis yra niekinė, jei jos sudarymo momentu ji prieštarauja bendrosios tarptautinės teisės imperatyviai normai". 53 straipsnyje taip pat nurodoma, jog „imperatyvinio pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės normos yra laikomos normos, kurias tarptautinė valstybių bendrija yra visa apimtimi priėmusi ir pripažinusi kaip normas, nuo kurių draudžiama nukrypti ir kurios gali būti keičiamos tik priimant kitą tokio pat pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą.[252] Tais atvejais, kai atsiranda nauja privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės norma, kiekviena egzistuojanti sutartis, kuri prieštarauja šiai normai, tampa nebegaliojančia ir yra nutraukiama (64 Konvencijos straipsnis).[253]

Šioms normoms yra priskiriamos normos, kurios tarptautinės valstybių bendrijos visa apimtimi yra pripažintos tokiomis normomis, nuo kurių yra draudžiama nukrypti ir jos gali būti pakeičiamos tik priimant kitą privalomo pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą.

---

[250] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969", *supra* note, 4: 53 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d.
[251] Saulius Katuoka, *supra* note, 28: 192.
[252] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 175.
[253] *Ibid*., 177.

Jus cogens normų įtraukimo klausimas pirmą kartą buvo iškeltas 1953 m. Lauterpachtui numačius „svarbiausių tarptautinės teisės principų“ koncepciją[254], bei Fitzmaurice trečiojoje ataskaitoje nustačius, kad „*sutartis <...> turėtų atitikti <...> tas <...> tarptautinės teisės taisykles, kurios [buvo] jus cogens pobūdžio*“.[255] Ši tema vėl buvo įtraukta į 1963 m. Waldocko antrąją ataskaitą, kurioje buvo įtrauktas ir šių dienų 53 straipsnio struktūros branduolys.[256]

Pažymėtina, kad *jus cogens* normų priėmimas Vienos konferencijos metu kėlė diskusijas ir ginčus, kadangi taip ir nebuvo priimtas bendras sutarimas kokie kriterijai turėtų būti taikomi siekiant išskirti *jus cogens* normas iš kitų normų. Manytina, kad vienintelis pavyzdys šio negaliojimo pagrindo kontekste yra visuotinai pripažįstamas Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtintas jėgos panaudojimo uždraudimas. Visgi *jus cognes* normomis laikytinos ir kankinimų, genocido ir vergovės draudimai. Pažymėtina, kad visgi ne visus žmogaus teisių sutartyse įtvirtintus draudimus galime laikyti paprotinės teisės dalimi ar *jus cogens* normomis, kadangi, pavyzdžiui, asociacijos teisė nepripažįstama paprotinių normų dalimi. Taigi laikytina, kad 1969 m. Vienos konvencijos 53 straipsnis *jus cogens* normų įvardijimo diskreciją palieka tarptautinių teismų praktikai.[257] Tarptautinės Teisės komisija savo nuožiūra yra pateikusi sąrašą galimų sutarčių, kurios būtų laikytinos negaliojančiomis ir prieštaraujančiomis jus cogens normoms. Sąraše nurodomos tokios sutartys kaip numatančios jėgos panaudojimą, tarptautinių nusikaltimų padarymą, prekybą vergais, piratavimą ar genocidą, taipogi sutartys, pažeidžiančios žmogaus teises, tautų apsisprendimo principą ar valstybių lygiateisiškumo principą.[258]

Lietuvoje dėl *jus cogens* normų pažeidimo niekine sutartimi laikytinas Molotovo-Ribentropo paktas, kuris savo turiniu prieštaravo bendrajai tarptautinei teisei.[259]

Pastebėtina, kad tam, jog tarptautinė sutartis būtų laikoma negaliojančia, imperatyvi norma turi būti ankstesnė nei šiai normai prieštaraujanti sutartis. Taipogi tuo atveju, kai atsiranda nauja tarptautinės teisės taisyklė, o sutartis pastarajai prieštarauja, tokia sutartis turėtų būti nutraukiama. Negaliojančia visa apimtimi, šio pagrindo kontekste, bus laikoma ir sutartis, kurios tik tam tikra dalis nėra suderinama su *jus cogens* norma, tai yra, kaip ir kitų absoliučių tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindu atvejais,

[254] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1953, Vol. II* (New York, 1959), 106, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1953_v2.pdf
[255] Jungtinės Tautos, *Yearbook of the International Law Commission 1958, Vol. II* (New York, 1958), 26, https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1958_v2.pdf
[256] *Ibid*., 52.
[257] Anthony Aust, *supra* note, 31: 319.
[258] *Draft Articles on the Law of Treties with commentaries, supra* note 122: 248.
[259] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 314.

užtenka, kad tik dalis nuostatų prieštarautų privalomo pobūdžio normoms, kad visa sutartis būtų laikoma negaliojančia. Dėl ypatingos *jus cogens* normų svarbos, Vienos konvencijoje yra įtrauktas 64 straipsnis, kurį taikant 53 straipsnio kontekste pastarasis galėtų galiotų ir atgal, kadangi 64 straipsnis numato, kad „*Jei atsiranda nauja privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės norma, kiekviena egzistuojanti sutartis, kuri prieštarauja šiai normai, tampa nebegaliojančia ir yra nutraukiama*“.[260] Taikant 64 straipsnį 53 straipsnio kontekste, negaliojančia sutartis taps nuo *jus cogens* normos atsiradimo momento, o tuo atveju jei *jus cognes* norma galioja sutarties sudarymo metu sutartis negaliojančia tampa *ab initio*. Vienos konvencijoje įtvirtinto 53 straipsnio taikymą inicijuoti gali, bet kuri sutarties šalies.[261] Pažymėtina, kad kadangi nėra leidžiama nukrypti nuo privalomosios normos, valstybės pačios negali susitarti dėl tolesnio sutarties galiojimo,[262] be to įsijungia 71 straipsnio 1 dalyje išvardytų pasekmių taikymas: „*Jei sutartis pripažįstama niekine pagal 53 straipsnį, šalys: a) kiek įmanoma pašalina bet kokio veiksmo, atlikto vadovaujantis privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės normą pažeidžiančiomis nuostatomis, pasekmes; b) tarpusavio santykius suderina su privalomo pobūdžio bendrosios tarptautinės teisės norma*.“

Nors dauguma 1969 m. Vienos konvencijoje įtvirtintų tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų atspindi tarptautinę paprotinę teisę, pastebėtina, kad ne bet kuri tarptautinei teisei prieštaraujanti sutartis bus laikoma negaliojančia. Palyginti panašiai būną ir tuo atveju, kai tarp šalių yra sudaroma sutartis, kuri nenumato nukrypimo galimybių, tačiau sutarties šalys vėliau sudaro tam prieštaraujančią sutartį. Tokiu atveju vėliau sudaroma sutartis nebūtų laikoma negaliojančia nors už ankstesnės sutarties pažeidimą atsakinga galėtų būti laikoma tokia sutarties šalis. 1969 m. Vienos konvencijos 53 ar 64 straipsniais praktikoje yra remiamasi itin retai, tai bandyta daryta *Gabčikovo-Nagymaros* byloje.[263]

Pažymėtina, kad Vienos konvencijos 53 straipsnis yra susijęs tik su tarptautinių sutarčių negaliojimu. Šis straipsnis nepasisako apie kitų normų, principų ir situacijų, prieštaraujančių *jus cogens* normoms, pasekmes. Be to, minėtas Vienos konvencijos 53 straipsnis nenagrinėja regioninių *jus cogens* normų pažeidimų.[264]

---

[260] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 64 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d.
[261] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 676-677.
[262] Jungtinės Tautos, *supra* note, 172: 248.
[263] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 315.
[264] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 676.

Kalbant apie tarptautinės sutarties negaliojimo pasekmes, jas reglamentuojantis Vienos konvencijos 69 straipsnis, mini tik negaliojimą, tačiau neužsimena apie valstybių atsakomybės klausimą dėl pastarųjų veiksmų, kurie ir sukėlė tarptautinės sutarties negaliojimą (pvz., apgaulės ar prievartos atveju). Pastebėtina tik, kad apgaulės, papirkimo ar prievartos atveju, šalis panaudojusi šiuos veiksmus negalės pasinaudoti sutarties negaliojimo nuostatomis.[265]

Pažymėtina, kad visais atvejais, išskyrus *jus cogens*, sutarties negaliojimas slypi valstybės sutikimo būti įpareigota pagal sutartį negaliojime.[266] Sutarties negaliojimas išsiskiria sutarties rūšies atžvilgiu, tai yra, negaliojimo apimtis priklauso nuo to, ar tarptautinė sutartis yra dvišalė ar daugiašalė. Dvišalės sutarties atžvilgiu ji negaliojančia yra laikoma nuo pat pradžių (*ab initio*), o nuostatos laikomos niekada neturėjusiomis teisinės galios. Daugiašalės sutarties atžvilgiu sutartis lieka galioti tarp šalių, išskyrus valstybės, kurios sutikimas pripažintas negaliojančiu, atžvilgiu.[267]

Atkreiptinas dėmesys, kad kiekviena sutarties šalis (valstybė) keletą metų gera valia gali vykdyti įsipareigojimus ir pagal negaliojančią sutartį ir tokiu atveju jos gali viena kitos reikalauti įvykdyti restituciją – t. y. kiek įmanoma atstatyti iki tokios sutarties sudarymo buvusią padėtį, lyg veiksmai pagal sutartį nebūtų atlikti (atstatyta ankstesnė *status quo ante* padėtis).[268] Pažymėtina, kad sutarčiai negaliojant, gera valia atlikti veiksmai nėra laikomi neteisėtais.[269]

Taigi apibendrinant šį 1969 m. Vienos konvencijos 53 straipsnyje įtvirtintą tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindą, šio Magistrinio darbo autorė nurodo, kad *jus cogens* normoms yra priskiriamos normos, nuo kurių draudžiama nukrypti ir kurios gali būti pakeičiamos tik priimant kitą privalomo pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą; sutartimis, kurios galėtų pažeisti šias normas, laikytinos tokios tarptautinės sutartys, kurios numatytų jėgos panaudojimą, tarptautinių nusikaltimų padarymą, leistų prekybą vergais, piratavimą ar genocidą, taipogi tarptautinės sutartys, pažeidžiančios žmogaus teises, taip pat tautų apsisprendimo principą ar valstybių lygiateisiškumo principą. Pažymėtina, kad pagrindas dėl sutarties prieštaravimo *jus cogens* normai negalioja atgal, tačiau dėl ypatingos *jus cogens* normų svarbos, Vienos konvencijoje yra įtrauktas 64 straipsnis, kurį taikant 53 straipsnio kontekste, pastarasis gali galioti (būti taikomas) ir atgal. Taipogi tam, jog sutartis būtų laikoma negaliojančia, imperatyvi norma turi būti ankstesnė nei šiai normai prieštaraujanti sudaryta tarptautinė sutartis.

---

[265] Lyra Jakulevičienė, op. cit., 316-317.
[266] *Ibid*., 316.
[267] *Ibid*., 317.
[268] Anthony Aust, *supra* note, 31: 321.
[269] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 177.

4. TARPTAUTINIŲ SUTARČIŲ NEGALIOJIMO PAGRINDŲ TAIKYMO PROBLEMATIKA PAGAL 1969 M. JUNGTINIŲ TAUTŲ VIENOS KONVENCIJĄ DĖL SUTARČIŲ TEISĖS

Tarptautinė sutartis, jos sudarymo procedūra ir įvairūs kiti su tarptautinėmis sutartimis susiję aspektai, *inter alia* tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, pagal 1969 m. Vienos konvenciją bendrąja prasme atskleidžiami visoje šio Magistrinio darbo eigoje, todėl ketvirtojoje šio darbo dalyje bus tikslingai nagrinėjami tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo ypatumai. Pagrindinis dėmesys skiriamas įvairių, aukščiau aptartų tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų, įtvirtintų Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose, aiškinimo ir taikymo ypatumai, tokie kaip, pavyzdžiui, vidaus teisės nuostatų esminiai pažeidimai, klaidos ir apgaulės aiškinimas ir jų atribojimas, prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę pažeidimai, šių negaliojimo pagrindų sąvokų aiškinimas ir taikymas praktikoje. Šiems ypatumams atskleisti darbe analizuojami šių pagrindų taikymo atvejai. Kadangi tokių praktinių tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo atvejų yra itin mažai, šiame magistriniame darbe yra analizuojami atvejai, buvę nuo pat tarptautinių sutarčių teisės formavimosi pradžios. Tyrimo metu analizuota 7 atvejai, kurie įvyko laikotarpiu nuo 1938 metų iki 2002 metų. Tyrimo rezultatais yra siekiama atskleisti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo ypatybes ir nustatyti galimas šių pagrindų pritaikymo problemas, o taip pat ir galimas tokio taikymo praktines tendencijas.

4. 1. Vidaus teisės nuostatų esminis pažeidimas – šios sąvokos aiškinimo ir taikymo problematika

1969 m. Vienos konvencijos 46 straipsnyje yra įtvirtintas vidaus teisės nuostatos dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimas. Šioje nuostatoje yra numatoma, kad valstybei šiuo pažeidimu leidžiama remtis tik tais atvejais kai pažeidimas buvo akivaizdus ir juo buvo pažeista itin svarbi vidaus teisės norma.[270] Vidaus teisės nuostatų esminis pažeidimas, doktrinoje dažniausiai nurodomas, kaip esminių konstitucinių normų pažeidimas.[271] Kad galėtume taikyti Vienos konvencijos 46 straipsnį svarbu, kad aptartas vidaus teisės nuostatų esminis pažeidimas būtų laikomas akivaizdžiu, t. y. jis turi būti objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi gera valia ir įprasta praktika.[272]

[270] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 46 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 1 d.
[271] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 171.
[272] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 303.

Analizuojant Tarptautinėje sutarčių teisėje pasitaikiusius atvejus dėl vidaus teisės nuostatų pažeidimo kaip negaliojimo pagrindo, išryškėjo tam tikrų sąvokų, susijusiu su šiuo pagrindu, aiškinimo problematika. Iš Tarptautinių teismų nagrinėtų bylų matomos situacijos kai ginčo šalys skirtingai interpretuoja kas yra „akivaizdu“ Vienos konvencijos 46 straipsnio 2 dalies prasme.

Pavyzdžiui, 2002 m. Tarptautinis Teisingumo Teismo nagrinėtoje byloje tarp Kamerūno ir Nigerijos dėl sausumos ir jūsų sienos, vienas iš nagrinėjamų aspektų kaip tik ir buvo Vienos konvencijos 46 straipsnio nuostatos. 1994 m. Kovo 29 d. Kamerūnas pateikė Teismo kanceliarijai prašymą, kuriuo buvo pradėta byla prieš Nigerija dėl Bakassi pusiasalio suvereniteto klausimo, ir prašoma Teismo nustatyti abiejų valstybių jūrų sienos ribas. Savo prašyme Kamerūnas paminėjo „Nigerijos Federacinės Respublikos, kurios kariai okupuoja keletą Kamerūno vietovių Bakassi pusiasalyje, agresiją“ ir paprašė Teismo, *inter alia*, nuspręsti ir paskelbti, kad pagal tarptautinę teisę Bakassi pusiasalis priklauso Kamerūno suverenitetui ir kad Nigerija pažeidė pagrindinį pagarbos sienoms, paveldėtoms iš kolonizacijos, principą *(uti possidetis juris)*, taip pat kitas konvencines taisykles ir paprotinės tarptautinės teisės principus.[273]

Nigerija, gindamasi nuo jai pateiktų reikalavimų, savo pateiktuose prieštaravimuose (be kita ko) nurodė, kad 1975 m. Birželio 1 d. Maroua deklaraciją dėl jūrų ribų, sudaryta tarp Kamerūno ir Nigerijos, ji vertina kaip negaliojančia. Teismas šiuo klausimu nurodė, kad Maroua deklaracija yra tarptautinis susitarimas, sudarytas tarp Valstybių rašytine forma nustatant sienų ribas ir, kad pagal tarptautinę teisę ir Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės prasme yra laikytina sutartimi, kurios šalimis Nigerija yra nuo 1969 m., o Kamerūnas nuo 1991 m. ir kuri šiuo atžvilgiu, bet kuriuo atveju atspindi tarptautinę paprotinę teisę. Teismas taip pat išreiškė nuomonę, kad jis negali sutikti su Nigerijos argumentu, kad Maroua deklaracija pagal tarptautinius susitarimus yra negaliojanti, nes ją tuo metu pasirašė Nigerijos valstybės vadovas, bet niekada neratifikavo. Teismas pažymėjo, kad nors tarptautinėje praktikoje egzistuoja dviejų pakopų procedūra dėl sutarties įsigaliojimo, susidedanti iš pasirašymo ir ratifikavimo, visgi egzistuoja atvejai, kuriais sutartis įsigalioja iš karto nuo sutarties pasirašymo, todėl, Teismo nuomone, Maroua deklaracija šiuo atveju įsigaliojo iškart po jos pasirašymo.

Toliau Teismas pasisakė dėl Nigerijos argumentų, kad sutarties sudarymo metu buvo nesilaikoma jos konstitucinės nuostatos dėl sutarčių sudarymo. Šiuo atžvilgiu Teismas priminė, kad *„Vienos konvencijos 46 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad „[valstybė] siekdama, kad jos sutikimas laikyti*

[273] „Sausumos ir jūrų siena tarp Kamerūno ir Nigerijos (Kamerūnas prieš Nigeriją: Pusiaujo Gvinėjos intervencija) bylos apžvalga“, *Tarptautinis Teisingumo Teismas*, 1 pastraipa, https://www.icj-cij.org/en/case/94

sutartį įpareigojančia būtų pripažintas negaliojančiu, negali remtis tuo, kad sutikimas buvo išreikštas pažeidžiant jos vidaus teisės nuostatą dėl įgaliojimų sudaryti sutartis“. Tiesa, pastraipoje sakoma „nebent tas pažeidimas buvo akivaizdus ir buvo pažeista itin svarbi vidaus teisės norma“, o 46 straipsnio 2 dalis numato, kad „pažeidimas yra akivaizdus, jei jis būtų objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi įprasta praktika ir gera valia“.

Teismas pažymėjo, kad valstybės taisyklės, susijusios su sutarčių sudarymu, yra nepaprastai svarbios konstitucinės taisyklės. Tačiau valstybės vadovo įgaliojimų apribojimas nėra akivaizdus 46 straipsnio 2 dalie prasme, nebent tai būtų tinkamai paskelbta. Teismas pridūrė, kad „*ypač pasakytina šiuo atveju, kadangi valstybių vadovai priklauso asmenų grupei, kurie pagal Vienos konvencijos 7 straipsnio 2 dalį "pagal einamas pareigas yra savo valstybės atstovai, nereikalaujant, kad jie pateiktų įgaliojamuosius raštus" yra laikomi atstovaujančiais jų valstybei“.*

Atsižvelgdamas į Nigerijos argumentą, kad Kamerūnas žinojo, arba turėjo žinoti, kad Nigerijos valstybės vadovas neturi jokios galios teisiškai įpareigoti Nigerijos nepasitaręs su Nigerijos vyriausybe, Teismas pažymėjo, kad valstybė neturi teisinio įsipareigojimo informuoti apie įstatymų leidybos ir Konstitucijos pokyčius, kurios yra arba gali tapti svarbios tarpvalstybiniams šių valstybių santykiams. Teismas išaiškino, kad „*šiomis aplinkybėmis <...> Maroua deklaracija <...> reikia laikyti privaloma ir numatančia teisinę pareigą Nigerijai*“.[274]

Taigi remiantis byloje padarytomis išvadomis, kad pažeidimas būtų objektyviai akivaizdus bet kuriai valstybei, tiksliau kiekvienai valstybei tokiomis pačiomis aplinkybėmis, kita valstybė negali teisėtai tvirtinti, kad ji rėmėsi savo atstovo duotu sutikimu. Tai, kad pagal įprastą praktiką buvo akivaizdu, reiškia, jog veiksmai laikomi teisingais ir reguliariai atliktais. Normali praktika gali būti nustatyta tuo metu, kai buvo sudaryta sutartis, iš pradžių išnagrinėjant atitinkamos valstybės Konstituciją, o paskui - normalią šios valstybės parengtą susitarimų sudarymo procedūrą. Todėl jei praktika buvo nuosekli, o valstybė nemini nė vieno Konstitucijoje nustatyto apribojimo, kita valstybė gali manyti, kad sudaryta tarptautinė sutartis galioja. Tai išaiškinta ir 1989 m. Bisau Gvinėja prieš Senegalą byloje dėl jūrų sienos, kurioje tribunolas nusprendė, kad iki 1969 m. buvo taikomos paprotinės teisės normos, kurios nepateikė precedento, kad sutartis būtų paskelbta negaliojančia, nes viena iš šalių ją sudarydama pažeidė savo vidaus teisę, nebent tas pažeidimas būtų „sunkus ir akivaizdus“.[275]

---

[274] „Tarptautinio Teisingumo Teismo 2002 m. spalio 10 d. sprendimas sausumos ir jūrų sienos byloje, Kamerūnas prieš Nigeriją: Pusiaujo Gvinėjos intervencija, bendrasis sąrašas Nr. 94“, 258 pastraipa, https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf

[275] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 593.

Kitas atvejis, kai teismas pateikė išaiškinimus vidaus teisės nuostatų esminio pažeidimo kontekste, yra 1994 m. išnagrinėta Europos Teisingumo Teismo byla tarp Prancūzijos Respublikos ir Europos Bendrijos komisijos (nors 1969 m. Vienos Konvencija neįpareigoja Europos Bendrijos, tačiau Europos Teisingumo Teismas 1998 m. *Racke* byloje nurodė, kad Konvencijos taisyklės taikomos Europos Bendrijai ta apimtimi, kuria jos atspindi tarptautinė paprotinę teisę)[276], kurioje 1991 m. Gruodžio 16 d. Prancūzija pareiškė ieškinį Teisingumo Teismo kanceliarijai pagal Europos ekonominės bendrijos sutarties 173 straipsnio pirmąją pastraipą ir Europos anglių ir plieno bendrijos sutarties 33 straipsnį, kad būtų paskelbta, jog Europos Bendrijos Komisijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų vyriausybės pasirašytas 1991 m. rugsėjo 23 d. susitarimas dėl jų konkurencijos įstatymų yra negaliojantis.[277] Grįsdama savo ieškinį, Prancūzijos vyriausybė pateikia tris pagrindus. Pirmasis ieškinio pagrindas susijęs su tuo, kad Komisija neturėjo kompetencijos sudaryti tokį susitarimą, antrasis, kad nėra motyvų dėl susitarimo ir kad buvo pažeistas teisinio tikrumo principas, trečia, kad buvo pažeista Bendrijos konkurencijos teisė.[278]

Prancūzija savo pirmąjį pagrindą grindė Europos ekonominės bendrijos sutarties, redakcijos galiojusios įvykių metu, 228 straipsnio 1 dalimi, kuri numato, kad: „*Kai šioje sutartyje numatyta sudaryti susitarimus tarp Bendrijos ir vienos ar daugiau valstybių ar tarptautinės organizacijos, tokiuose susitarimuose derasi Komisija. Atsižvelgdamas į šioje srityje Komisijai suteiktus įgaliojimus, tokius susitarimus sudaro Taryba, pasitarusi su Europos Parlamentu, kai to reikalauja ši Sutartis*." Prancūzijos Respublika teigė, kad ši nuostata yra aiškiai paliekama Tarybos galiai sudaryti tarptautinius susitarimus. Taigi, sudarydama Susitarimą, Komisija, kuri buvo įgaliota tik vesti derybas šioje srityje viršijo savo galias.[279]

Komisija tuo tarpu tvirtino, kad susitarimas iš tikrųjų yra administracinis, kurį ji yra kompetentinga sudaryti. Atsižvelgiant į jame nustatytų įpareigojimų pobūdį, nevykdant Susitarimo, tarptautinis ieškinys negalėtų sukelti Bendrijos atsakomybės, nebent tik nutraukiant Susitarimą. Komisija taip pat pabrėžė, kad „*bet kuriuo atveju aukščiau nurodytas Susitarimo IX straipsnis draudžia šalims jo*

[276] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 304.
[277] Europos Teisingumo Teismo 1994 m. rugpjūčio 9 d. sprendimas Komisijos ir JAV susitarimo dėl jų konkurencijos taikymo įstatymo byloje, Prancūzijos respublika prieš Europos Bendrijos komisija, byla C-327/91", 1 pastraipa, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61991CJ0327&from=EN
[278] *Ibid*., 18 pastraipa.
[279] *Ibid*., 19-20 pastraipos.

nuostatas aiškinti taip, kad jos neatitiktų jų pačių įstatymų (taip pat kalbant ir apie Europos valstybių narių įstatymus) arba reikalautų bet kokių savo įstatymus pakeitimų“. [280]

Europos Teisingumo Teismas nustatė, kad susitarimas sukelia teisinius padarinius bei pažymėjo, kad tik Bendrija turi juridinio asmens statusą ir gali įsipareigoti, sudarydama susitarimus su trečiąja šalimi ar tarptautine organizacija pagal sutarties 210 straipsnį. Teismas nurodė, kad nėra jokių abejonių, kad susitarimas yra privalomas Europos Bendrijai, bei pastebėjo, kad „*tai visiškai atitinka tarptautinės organizacijos ir valstybės ar tarp tarptautinių organizacijų sudaryto tarptautinio susitarimo apibrėžimą, kaip apibrėžta 1986 m. Kovo 21 d. Vienos konvencijos dėl valstybių ir tarptautinių sutarčių teisės 2 straipsnio 1 dalies a punkto i papunktyje. Todėl Komisijai nevykdant Susitarimo, Bendrijai gali kilti atsakomybė tarptautiniu lygiu*“. Teismas taip pat paminėjo ir Teisingumo Teismo 1975 m. Lapkričio 11 d., kurioje išaiškinta, kad „*228 straipsnyje sąvoka „susitarimas“ vartojama bendrąja prasme, nurodant bet kokį įsipareigojimą, kurį prisiima subjektai, kuriems taikoma tarptautinė teisė ir kurie yra privalomi, kad ir koks būtų jo oficialus pavadinimas*“, bei taipogi paminėjo ir generalinio advokato išvadas, kuriose buvo pabrėžta, kad „*228 straipsnis sutarčių sudarymo atžvilgiu yra autonominė bendroji nuostata, nes juo Bendrijos institucijoms suteikiami specialūs įgaliojimai. Siekiant užtikrinti pusiausvyrą tarp tų institucijų, joje numatyta, kad Komisija turi derėtis dėl Bendrijos ir vienos ar daugiau valstybių susitarimų, o vėliau juos sudaryti Taryba, pasitarusi su Europos Parlamentu, kai to reikalauja Sutartis. Tačiau įgaliojimai sudaryti susitarimus suteikiami Tarybai „atsižvelgiant į Komisijai šioje srityje suteiktus įgaliojimus*“.[281]

Toliau Prancūzijos vyriausybė argumentavo, kad Komisijai suteikti įgaliojimai apsiriboja susitarimais, kuriuos turi sudaryti Komisija dėl Bendrijos *laissez-passer* (saugus e. Kelionės dokumentas, kurį Europos Sąjunga išduoda savo atstovams ir darbuotojams, turintiems tarptautinę veiklą, taip pat jų šeimos nariams, esant tam tikroms sąlygoms)[282] pripažinimo (Protokolo dėl Europos Bendrijų privilegijų ir imunitetų 7 straipsnis). Prancūzijos vyriausybė pripažino, kad šios galios gali apimti ir susitarimų, kuriuos ji apibūdina kaip administracinius ar darbo susitarimus, sudarymą, kurie, pavyzdžiui, apima santykių užmezgimą su Jungtinių Tautų organais ir kitomis minėtomis tarptautinėmis organizacijomis pagal Europos Ekonominės Bendrijos sutarties 229 straipsnį.[283]

---

[280] Europos Teisingumo Teismo 1994 m. rugpjūčio 9 d. sprendimas, *supra* note, 277: 22 pastraipa.
[281] *Ibid*., 24-28 pastraipos.
[282] „ES laissez-passer. Europos Sąjungos išduotas kelionės dokumentas“, *Oficiali Europos Sąjungos svetainė*, https://ec.europa.eu/info/departments/human-resources-and-security/laissez-passer_en
[283] Europos Teisingumo Teismo 1994 m. rugpjūčio 9 d. sprendimas, op. cit., 29 pastraipa.

Komisija žinoma prieštaravo ir remdamasi tarptautiniais administraciniais susitarimais pasisakė, kad pirma, 228 straipsnyje numatyta išimtis neturėtų būti aiškinama siaurai, kaip siūlo Prancūzijos vyriausybė ir pažymėjo, kad jei sutarties rengėjai iš tikrųjų būtų bandę apriboti jos galią sudaryti sutartis, 228 straipsnio redakcija prancūzų kalba būtų suteikusi Tarybai įgaliojimus „*sous réserve des compétences attribuées à la Commission*“ (atsižvelgiant į komisijos įgaliojimus), o ne „*reconnues à la Commission*“ (pripažinta komisijos). Vietoj to, vartojant terminą „*recnues*“ prancūzų kalba, pasak Komisijos, paaiškėja, kad ji gali gauti savo įgaliojimus iš kitų šaltinių nei Sutartis, pavyzdžiui, institucijų praktikos. Be to, samprotaudama pagal Euratomo sutarties (oficialiai Europos atominės energijos bendrijos steigimo sutartis) 101 straipsnio trečią pastraipą, Komisija mano, kad ji pati gali derėtis ir sudaryti susitarimus ar sutartis, kurių įgyvendinti nereikia Tarybos veiksmų ir jis gali būti vykdomas neviršijant atitinkamo biudžeto ribų, nesukeliant jokių naujų Bendrijos finansinių įsipareigojimų, su sąlyga, kad jis nuolat informuos Tarybą.[284]

Teismas nesutiko su Komisijos argumentais ir padarė išvadą, kad Komisija neteisingai teigia, kad Sutarties 228 straipsnyje jai suteikiamos galios yra analogiškos Eurotomo sutarties 101 straipsnio trečioje pastraipoje suteikiamoms teisėms. Teismas nurodė, kad remiantis generalinio advokato išvadų 26 punktu, 101 straipsnyje numatoma procedūra visiškai skiriasi nuo nurodomos Europos Ekonominės Bendrijos sutarties 228 straipsnyje. Teismas taip pat pabrėžė, kad dėl Eurotomo ir Europos Ekonominės bendrijos sutarčių buvo deramasi to pačiu metu, bei pasirašoma tą pačią dieną, todėl atitinkamai, tie kurie derėjosi dėl sutarčių būtų suteikę Komisijai tuos pačius įgaliojimus, būtų tai padarę aiškiai.[285] Teismas taip pat paneigė ir kitą Komisijos argumentą ir išaiškino, kad *„nors Komisija turi įgaliojimus priimti individualius sprendimus taikydama konkurencijos taisykles, sritį, kuriai taikomas Susitarimas, ši vidaus galia nėra tokia, kad pakeistų įgaliojimų paskirstymą tarp Bendrijos institucijų sudarant susitarimus. tarptautinius susitarimus, o tai nustatyta Sutarties 228 straipsnyje*“.[286]

Teismas tenkino Prancūzijos vyriausybės ieškinio pagrindą, susijusį su Komisijos kompetencijos neturėjimu sudaryti ginčijamą susitarimą ir pripažino, kad Europos Bendrijos Komisijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų vyriausybės pasirašytas 1991 m. rugsėjo 23 d. susitarimas dėl jų konkurencijos įstatymų turi būti paskelbtas negaliojančiu.[287]

---

[284] Europos Teisingumo Teismo 1994 m. rugpjūčio 9 d. sprendimas, *supra* note, 277: 31 pastraipa.
[285] *Ibid*., 37-39 pastraipos.
[286] *Ibid*., 41 pastraipa.
[287] *Ibid*., 43 pastraipa.

Šis atvejis atspindi tendenciją, kaip valstybės supranta Vienos konvencijos 46 straipsnyje minimą valstybių veikimą gera valia, kuris iš esmės reiškia, kad valstybės gali manyti, jog kitos valstybės veikia gera valia, kai jų atstovai išreiškia sutikimą dėl sutarties privalomumo, kaip susiklostė ir pastaruoju atveju. Pažymėtina, kad minėtas Teismas visgi nekonstatavo, kad tokiu būdu sudaryta sutartis nėra galiojanti Bendrijai pagal tarptautinę teisę. Prof. Lyra Jakulevičienė šio atvejo kontekste taip pat nurodo, kad „*Teismas manė, kad atsižvelgiant į ES nuostatų sudėtingumą, vargu ar pažeidimas jei toks būtų padarytas sudarant sutartį, būtų kitai šaliai akivaizdus. Todėl vargu, ar Bendrija galėtų remtis 46 straipsnyje įtvirtinta tarptautine paprotine teise atspindinčia taisykle arba atitinkamu straipsniu 1986 m. konvencijoje*“.[288] Šiam Profesorės Jakulevičienės pastebėjimui šio Magistrinio darbo Autorė visiškai pritaria, kadangi Europos Bendrijai siekiant pripažinti susitarimą negaliojančiu Vienos konvencijos 46 straipsnio atžvilgiu, būtų gana sudėtinga dėl tikrai ypatingai painių Europos Sąjungos teisės nuostatų, suteikiančių įgaliojimus sudaryti sutartis, įgaliojimų pažeidimą valstybėms matyti kaip akivaizdų.

Taigi Vienos konvencijos 46 straipsnyje numatomo tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų kontekste, didžiausią problematiką, šio darbo autorės nuomone, kelia sąvokos „akivaizdus pažeidimas“ aiškinimas, valstybėms skirtingai interpretuojant tai, kas, jų nuomone, galėtų joms būti objektyviai akivaizdu (tiksliau - žinoma ar matoma) tarptautinio susitarimo sudarymo metu. Vis dėlto, darbo autorė teigia ir tai, kad Vienos konvencijos 46 straipsnio 2 dalyje numatomas akivaizdaus pažeidimo paaiškinimas nėra pakankamai aiškus, todėl kyla problemų, valstybėms siekiant taikyti šios straipsnio nuostatas praktikoje. Valstybėms paliekama per didelė laisvė interpretuoti, kas, visgi, jų požiūriu, yra laikytina esminiu vidaus teisės pažeidimu, kuris yra „*objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi įprasta praktika ir gera vali*a“. Taigi autorė teigia ir tai, kad minėta frazė – „*objektyviai matomas kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi įprasta praktika “* – taip pat yra neaiški, gali būti valstybių skirtingai aiškinama, o tai kelia problemų dėl jos taikymo praktikoje. Taigi, darytina išvada, kad atsižvelgiant į šio straipsnio aiškinimo ir taikymo problematiką, ir tai, kad naujos praktikos Vienos konvencijos 46 straipsnio atžvilgiu nėra, manytina, kad aptartų bylų pagrindų teismų priimtos išvados ir išaiškinimai yra tikrai naudingi valstybėms, siekiant vienodai traktuoti tai, kas visgi yra „akivaizdu“ šio straipsnio prasme.

[288] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 304.

4. 2. Klaidos ir apgaulės aiškinimas ir jų atribojimas, šių sąvokų praktinio taikymo problemos

Kiti negaliojimo pagrindai, kurių atvejų istorijoje atsiskleidžia tam tikra jų taikymo problematika, yra negaliojimo pagrindai dėl klaidos ir apgaulės. Tarptautinėje sutarčių teisėje pasitaikiusiuose atvejuose atsispindėjo klaidos aiškinimo problematika bei išryškėjo, jau minėta, galima klaidos ir apgaulės sąvokų atribojimo problematika.

Pažymėtina, kad iš praktikoje žinomų atvejų klaidomis, kaip minėta, remiamasi, norint užginčyti valstybės sutikimą dėl sutarčių, kuriose nustatomos sienos linija, privalomumo. Pažymėtina, kad klaidos kaip tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindo, formavimuisi didelę įtaką padarė 1961 metais Tarptautiniame Teisingumo teisme (toliau ir Teismas) nagrinėta Temple of Preah Vihear byla tarp Kambodžos ir Tailando dėl Preah Vihear šventyklos, kurią itin svarbu aptarti klaidos kaip tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindo kontekste.[289]

Teismas šioje byloje apsiribojo ginču dėl skirtingų požiūrių į Preah Vihear šventyklos regiono suverenitetą ir nurodė, kad „*šioje byloje Kambodža tvirtina, kad Tailandas pažeidė Kambodžos teritorinį suverenitetą Preah Vihear šventyklos regione ir jo apylinkėse, o Tailandas atsako patvirtindamas, kad aptariama teritorija yra Tailando pusėje ir priklauso Tailando suverenitetui. Tai ginčas [yra kilęs] dėl teritorinio suvereniteto* ". Teismas taip pat pažymėjo, kad norėdamas išspręsti šį teritorinio suvereniteto klausimą, jis turi atsižvelgti į abiejų valstybių pasienio liniją šiame sektoriuje.[290]

Savo reikalavimui dėl suvereniteto nustatymo šventyklai pagrįsti Kambodža iš esmės rėmėsi Indo-Kinijos ir Siamo ribų nustatymo komisijos žemėlapiu, pagal kurį šventykla priklausė Kambodžos teritorijai. Tuo tarpu Tailandas ginčijo bet kokį teiginį, pagrįstą šiuo žemėlapiu ir vienu iš argumentų nurodė, kad žemėlapyje yra esminė klaida. Ši klaida, pasak Tailando, buvo tai, kad žemėlapyje nurodyta sienos linija nebuvo tikroji vandens telkinio linija šioje apylinkėje ir jei linija būtų nubrėžta pagal tikrąją baseino liniją, Šventykla pagal žemėlapį priklausytų Tailando teritorijai. Tailandas taip pat tvirtino, kad niekada nepriėmė šio žemėlapio ar jame nurodytos sienos linijos, kiek tai susiję su Preah Vihear šventykla, tokiu būdu, kad valstybė būtų įpareigota; arba, jei ji sutiko su žemėlapiu, ji tai padarė tik vadovaudamasi klaidingu įsitikinimu, kad žemėlapio linija nubrėžta teisingai, kad atitiktų baseino liniją.[291]

---

[289] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 307.

[290] „Tarptautinio Teisingumo Teismo 1962 m. birželio 15 d. sprendimas Temple of Preah Vihear šventyklos byloje, Kambodža prieš Tailandą, bendrasis sąrašas Nr. 45", 12, https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/45/045-19620615-JUD-01-00-EN.pdf

[291] Tarptautinio Teisingumo Teismo 1962 m. birželio 15 d. sprendimas, *supra* note, 290: 18-19.

Teismas dėl šio argumento pasisakė taip: „*Pagal nusistovėjusią teisės normą negalima teigti, kad klaidos pagrindas yra sutikimo elementas, jei jį skatinanti šalis savo elgesiu prisidėjo prie klaidos arba galėjo jos išvengti, arba jei aplinkybės leido tai padaryti, šaliai pranešant apie galimą klaidą. Teismas mano, kad vien tik dėl asmenų, kurie matė Indo-Kinijos ir Siamo ribų nustatymo komisijos žemėlapį Siamo pusėje, pobūdis ir kvalifikacija Tailandui apsunkintų teisinių klaidų tvirtinimą. Šiems asmenims priklausė pačios Apribojimo komisijos nariai, kurių kompetencijai priklausė šis pasienio sektorius. Tačiau net ir be to, Pirmosios instancijos teismas mano, kad buvo kitų aplinkybių, susijusių su Indo-Kinijos ir Siamo ribų nustatymo komisijos žemėlapių trūkumais, dėl kurių sunku nustatyti klaidos pagrindą*“.[292]

Teismas taip pat nurodė, kad patikrinimo metu turėjo paaiškėti, kad pats žemėlapis atkreipė į Preah Vihear regioną tokį dėmesį, kad nė vienas suinteresuotas asmuo ar niekas, kuris buvo įpareigotas jį tikrinti, negalėjo nepastebėti, ką žemėlapis turėjo numatyti šio regiono atžvilgiu. Jei, kaip teigė Tailandas, jo nurodyta vietovės geografinė konfigūracija yra teisinga, visiems dalyvavusiems patikrinime turėjo būti akivaizdu, kad baseinas turi būti palei eskarpo liniją, tada žemėlapis aiškiai parodė, kad linija nesekė šio regiono nuolydžiu, nes ji buvo aiškiai nubrėžta į šiaurę nuo viso Preah Vihear iškyšulio.[293]

Teismas nurodė, kad tiems, kurie manė, kad Preah Vihear baseino linija turėtų sekti nuolydžio liniją arba kurių pareiga buvo kruopščiai patikrinti žemėlapį, dėl žemėlapio žymėjimų turėjo iškilti klausimų. Teismas pažymėjo, kad Siamo vyriausybė per Siamo mišrios komisijos narius žinojo arba turėjo būti manoma, kad ji žinojo, jog Komisija niekada oficialiai nepriėmė žemėlapio. Siamo valdžia turėjo žinoti, kad tai buvo Prancūzijos topografijos pareigūnų darbas, kuriems jie patys patikėjo žemėlapių kūrimą. Jie tai priėmė be jokio nepriklausomo tyrimo ir todėl dabar negalėjo remtis jokia klaida, lemiančia jų sutikimo tikrovę. Todėl Pirmosios instancijos teismas padarė išvadą, kad klaidos pagrindas nebuvo pateiktas.[294]

Teismas taip pat pažymėjo, kad 1904–1909 m. ir iki 1958 m. derybų Bankoke, kai, *inter alia*, Tailandas diskutavo apie Preah Vihear klausimą, Siamo valdžios institucijos nekėlė jokių klausimų dėl žemėlapio tarp savęs ir Prancūzijos ar Kambodžos arba aiškiai to nepateikė. Net ir po 1934–1935 m., Kai Tailandas atliko savo tyrimą šiame regione, nebuvo keliamas klaidos klausimas, o šis tyrimas, Tailando manymu, nustatė žemėlapio linijos ir tikrosios baseino linijos skirtumą. Nors po šios datos Tailandas

[292] Tarptautinio Teisingumo Teismo 1962 m. birželio 15 d. sprendimas, *supra* note, 290*:* 24.
[293] *Ibid*.
[294] *Ibid*., 24-25.

galiausiai parengė keletą savo žemėlapių, pagal kuriuos Preah Vihear priklausė Tailandui, ji, net ir viešiems bei oficialiems tikslams, toliau naudojo ginčijamą žemėlapį arba kitus žemėlapius, kuriuose Preah Vihear šventykla priklausė Kambodžai, nekeldama jokių klausimų dėl to. Teismas nurodė, kad yra sunku nepastebėti fakto, kad 1937 m., net po paties Tailando tyrimo 1934–1935 m. ir tais pačiais metais sudarytos sutarties su Prancūzija, kurioje, bendros sienos buvo dar kartą patvirtintos, Siamo karališkųjų tyrimų departamentas parengė žemėlapį, kuriame pavaizduota Preah Vihear šventykla, esanti Kambodžos teritorijoje, Tailandas taip ir nekėlė žemėlapyje, jo manymu, esančios klaidos klausimo. Teismas pažymėjo, kad Tailandas turėjo keletą galimybių su Prancūzijos valdžios institucijomis iškelti žemėlapyje esančios klaidos klausimą, kadangi tai būtų buvę natūralu padaryti, jei ji mano, kad su Preah Vihear šventykla besiribojanti siena nurodyta žemėlapyje yra neteisinga. Taigi Teismas priėjo išvadą, kad „*reikia manyti, jog Tailandas priėmė žemėlapį ir jo nurodytą liniją, nors ir po 1934–1935 m. atlikto tyrimo manė žinanti, kad jis yra neteisingas*“.[295]

Iš bylos medžiagos ir jos aplinkybių taip pat matyti, kad klaidos kaip tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindo taikymo metu kyla tam tikra problematika – visų pirma, kyla klausimas, kada ir kokiomis aplinkybėmis visgi būtų galima remtis šiuo pagrindu.

Kaip minėta, Tarptautinis Teisingumo Teismas byloje išaiškino reikalingas aplinkybes, klaidos kaip sutarties negaliojimo pagrindo, taikymui, todėl ne veltui ši byla įtakojo klaidos kaip negaliojimo pagrindo formavimąsi ir 1969 m. Vienos konvencijos rengimo metu. Teismo išaiškinimai tapo 1969 m. Vienos konvencijos 48 straipsnio turiniu (jo pagrindu), kuris numato, kad klaida turi atitikti tam tikras sąlygas, tai yra, kaip minėta: klaida turi būti susijusi su faktu ar situacija, kuriuos ta valstybė manė egzistuojant sutarties sudarymo metu ir dėl kurių iš esmės ji ir sutiko laikyti sutartį įpareigojančia bei, kad tai, kad valstybė negali būti savo veiksmais prisidėjusi prie tos klaidos atsiradimo ar žinojusi apie galimą klaidą.[296]

Manytina, kad šio Teismo išvados, kurios buvo perkeltos į 1969 m. Vienos konvencijos 48 straipsnio nuostatas, yra pakankamos, kad sutarčių šalims būtų aišku, kaip ir kada turėtų būti taikomas šis pagrindas, kadangi praktikos atvejų klaidos kontekste po 1969 m. Vienos konvencijos priėmimo, praktiškai nėra.

[295] Tarptautinio Teisingumo Teismo 1962 m. birželio 15 d. sprendimas, *supra* note, 290*:* 25-26.

[296] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *supra* note, 4: 48 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 9 d.

Toliau šio Magistrinio darbo autorė aptaria 1969 m. Vienos konvencijoje 49 straipsnyje įtvirtintą negaliojimo pagrindą – apgaulę. Šio pagrindo taikymo atvejai siekia kolonijinę epochą, kai derybose su Afrikos genčių vadais kai kurių kolonijinių valstybių atstovai pateikdavo suklastotus žemėlapius. Kitas žinomas atvejis, kuriame atsispindėjo apgaulės atvejis, kai Niurnbergo Tarptautinis karinis tribunolas kaip apgaulę kvalifikavo Vokietijos veiksmus sudarant 1938 m. Miuncheno susitarimus, kuriais Sudetai buvo atplėšti nuo Čekoslovakijos. [297]

Miuncheno susitarimo istorija prasidėjo, kai su Vokietija besiribojančio Čekoslovakijos Sudetų krašto prijungimo idėja kilo A. Hilteriui, kai Vokietija 1938 m. kovą okupavo Austriją. Vokietija kaip pretekstą Sudetų krašto prijungimui nurodė, kad Čekoslovakijos vyriausybė diskriminuoja ten gyvenančią vokiečių tautinę mažumą. Agresijos panaudojimui prieš Čekoslovakiją, Vokietija pasinaudojo 1938 m. rugsėjo 12 d. vykusio Sudetų vokiečių partijos sukarinto būrio organizuotu puču[298] (įvykdytas ar mėgintas įvykdyti valstybės perversmas)[299], kuris buvo numalšintas. Dėl šių veiksmų buvo parengtas Miuncheno susitarimas, pagal kurį iki 1938 m. spalio Čekoslovakija Vokietijai turėjo atiduoti Sudetų kraštą su visais kariniais įtvirtinimais, žaliavų atsargomis, ryšių priemonėmis, bei per 3 mėnesius perleisti kai kurias savo teritorijas Lenkijai ir Vengrijai. 1938 m. rugsėjo 29 d. pasirašant susitarimą valstybės garantavo naujų Čekoslovakijos sienų saugumą agresijos atveju. Šių įvykių pasekoje, Čekoslovakijos vyriausybė paskelbė mobilizaciją, tačiau ryžto pasipriešinti ginklu neturėjo, kadangi bijojo veltis į karą su Vokietija, todėl Miuncheno susitarime numatytus reikalavimus priėmė. [300] Didžioji Britanijos ir Prancūzijos vadovai buvo įtikinti, kad pasirašydami susitarimą ir atidavę dalį Čekoslovakijos Vokietijai, išvengs karo.[301]

Miuncheno susitarimo ribose 1938 m. spalį Vokietija įvykdė Sudetų krašto, Lenkijos – Silezijos Cieszyno srities okupacia, 1938 m. lapkritį Vengrijos – Slovakijos ir Užkarpatės Ukrainos pietinių rajonų okupacija, o 1939 m. kovą taip pat užėmė ir dalį Rytų Slovakijos ir visą Užkarpatės Ukrainą. Vokietija pažeidė Miuncheno susitarimo įsipareigojimą, kuriuo agresijos atveju turėjo būti garantuotas naujų Čekoslovaijos sienų saugumas.[302] Kad Hitleris niekada neketino laikytis Miuncheno susitarimo, rodo

[297] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 172.
[298] „Miuncheno susitarimas“, *Visuotinė Lietuvių enciklopedija,* 1 teksto dalis (priežastys ir pretekstas), 2 pastraipa. https://www.vle.lt/straipsnis/miuncheno-susitarimas/
[299] „Pučas“, *Visuotinė Lietuvių enciklopedija*, https://www.vle.lt/straipsnis/pucas/
[300] „Miuncheno susitarimas“, op. cit., 3 teksto dalis (padariniai).
[301] „Tarptautinio Niurenbergo karo nusikaltimų Tribunolo 1946 m. spalio 1 d. sprendimas“, 34, https://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf
[302] „Miuncheno susitarimas“, *supra* note, 298: 3 teksto dalis (padariniai).

faktas, kad šiek tiek vėliau jis paprašė vokiečių karininko V. Keitelio informacijos apie karinę jėgą, kurios, jo nuomone, prireiktų nutraukti visą Čekijos pasipriešinimą Bohemijoje ir Moravijoje. Keitelis davė savo atsakymą ir 1938 m. spalio 21 d. Hitleris išleido ginkluotosioms pajėgoms būsimą užduotį, kurioje buvo nurodyta, kad "*Likusi Čekoslovakijos dalis turi būti likviduota. Turi būti įmanoma bet kada sutriuškinti likusią Čekoslovakijos dalį, jei jos politika taps priešiška Vokietijos atžvilgiu* ". 1939 m. kovo 15 dieną vokiečių kariuomenė įsiveržda ma į likusią Čekoslovakijos dalį ją okupavo. Vokiečiai perėmė modernią ginklų pramonę ir visą aukščiausios klasės čekoslovakišką ginkluotę.[303]

Vokietijos naujų Čekoslovakijos sienų saugumo garantavimas sudarant Miuncheno susitarimą ir vėliau šio susitarimo nepaisymas, puikiai atspindi 1969 m. Vienos konvencijos 49 straipsnyje numatoma sutarties negaliojimo pagrindą – apgaulę,[304] kadangi Vokietija apgaulingais veiksmais, t. y. prisiimdama įsipareigojimą garantuoti naujų Čekoslovakijos sienų saugumą ir vėliau šio įsipareigojimo nepaisydama, įtikino Miuncheno susitarimą pasirašiusias valstybes jį sudaryti. Tai konstatavo ir Niurnbergo Tarptautinis karinis tribunolas kaip apgaulę kvalifikavęs Vokietijos veiksmus sudarant 1938 m. Miuncheno susitarimus, kuriais Sudetai buvo atplėšti nuo Čekoslovakijos[305]. Tai užfiksavo ir pačios šalys, 1973 m. gruodžio 11 d. sutartyje dėl savitarpio santykių tarp Čekoslovakijos ir Vokietijos Federacinės Respublikos, kurioje buvo užfiksuota, kad 1938 metų Miuncheno susitarimas yra absoliučiai negaliojantis. Sutarties preambulės ir 1 straipsnyje numatyta, kad „*Čekoslovakijos Socialistinė Respublika ir Vikietijos Federacinė Respublika <...>, pripažindamos, kad 1938 m. rugsėjo 29 d. Miuncheno susitarimą Čekoslovakijos Respublikai nacistinis režimas primetė grasindamas panaudoti jėgą <...>, laiko Miuncheno susitarimą <...> niekiniu*".[306] Miuncheno susitarimo metu vykę veiksmai iliustruoja situaciją, apgaulės, kaip negaliojimo pagrindo, taikymui, tačiau panašu, kad Miunceheno susitarimo kontekste galimas ir 1969 m. Vienos konvencijos 52 straipsnio taikymas, numatantis prievartos prieš valstybės panaudojimo negaliojimo pagrindą, kuris bus aptariamas sekančioje skyriaus dalyje (žiūrėti - 4. 3. Prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę aiškinimas. Šių tarptautinės sutarties negaliojimų pagrindų taikymas praktikoje).

[303] „Tarptautinio Niurenbergo karo nusikaltimų Tribunolo 1946 m. spalio 1 d. sprendimas", *supra* note, 301: 34.
[304] „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969", *supra* note, 4: 49 str., žiūrėta 2021 m. balandžio 9 d.
[305] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3 :172.
[306] Pranas Kūris ir Mykolas Požarskas, *supra* note, 23: 151.

Pažymėtina, kad Tarptautinių organų praktikos dėl apgaulės negaliojimo pagrindo taikymo nėra.[307] Ian Brownlie nuomone, tokio reto Vienos konvencijos 49 straipsnio negaliojimo pagrindo taikymo priežastimi gali būti tam tikrų melagingų faktų pateikimo pripažinimas klaidos, o ne apgaulės pagrindu.[308] Su autorės nuomone nesunku sutikti, kadangi manytina, jog apgautosios valstybės diplomatinės tarnybos galėtų būti palaikytos naiviomis ar net gi nekompetetingomis, o tokio „statuso" nenorėtų gauti jokia valstybė.

Mark E. Villiger taip pat pažymi, kad kaltinimai dėl apgaulės veiksmų tarp valstybių neturėtų būti vertinami lengvabūdiškai.[309] Suprantama, kad autorius nori pabrėžti kaltinimų apgaule sunkumą, kadangi apgaule apkaltinta valstybė prarastų kitų valstybių pasitikėjimą. Taipogi manytina, kad įrodinėjant klaidos ar apgaulės faktą, pavyzdžiui, žemėlapio pateikimo atveju, gali būti sunku vienareikšmiškai nustatyti, ar valstybė, pateikdama susitarimo neatitinkantį žemėlapį, elgėsi apgaulingai ir tyčia pateikė tokį žemėlapį, tikėdamasi, kad kita valstybė, to nepastebėjusi, sudarys siekiamą susitarimą, ar iš tiesų žemėlapyje yra įsivėlusi klaida, kurios kitą valstybė galėtų nepastebėti. Tokiais atvejais turėtų išryškėti klaidos ir apgaulės negaliojimo pagrindų atskyrimo problematiškumas, kai yra sunku nustatyti, kuris pagrindas vis gi tam tikru konkrečiu atveju turėtų būti taikomas. Manytina, kad tai turėtų priklausyti nuo pačių valstybių požiūrio į sutartyje egzistuojančius netikslumus, t. y. kaip jos pačios yra labiau linkusios įvardinti sutarties galiojimo pažeidimą, bei, žinoma, reikėtų atsižvelgti ir į visas sutarties sudarymo aplinkybes.

4. 3. Prievartos prieš valstybės atstovą ir prieš pačią valstybę aiškinimas. Šių tarptautinės sutarties negaliojimų pagrindų taikymas praktikoje

1969 m. Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsnių, kurie numato prievartos prieš valstybės atstovą ir prievartos prieš pačią valstybę negaliojimo pagrindus, atžvilgiu praktikoje yra žinomi vos keli atvejai. Pažymėtina, kad atskiro tarptautinių organų praktikos aiškinimo, kas yra prievarta nėra. Aiškinant prievartos sąvoką tenka remtis teisės doktrinoje randamais apibrėžimais.

Prof. Lyra Jakulevičienė nurodo, kad prieš valstybės atstovą naudojama prievarta apibūdina veiksmus ar grasinimus, nukreiptus prieš valstybės atstovą ar jo artimuosius, kurie apima moralinį

[307] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 309.
[308] Ian Brownlie, *supra* note, 32: 619.
[309] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 620.

spaudimą, šantažavimą ar įvairaus pobūdžio naudojama fizinį smurtą. Prievartos atveju atstovui yra sukeliama baimė, kuri motyvuoja jį sudaryti sutartį.[310]

Prievartos prieš valstybę atvejais yra grasinamą jėga ar ją panaudojant. Grasinimo ar jėgos panaudojimo išraiškos reikšmė priklauso nuo Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 4 dalies aiškinimo.[311] Paprastai yra laikomasi nuomonės (ir ją patvirtina Chartijos parengiamieji dokumentai), kad ši nuostata susijusi tik su ginkluotos jėgos grasinimu ar panaudojimu. Chartijos 2 straipsnio 4 dalyje esantys žodžiai „neatitinka Jungtinių Tautų tikslų" reiškia, kad grasinimas arba jėgos panaudojimas, atitinkantis Jungtinių Tautų tikslus, atrodo *prima facie* teisėtas ir suderinamas su 52 straipsniu. Grasinti ar naudoti ginkluotą jėgą yra draudžiama, išskyrus savigynos atvejį ar Jungtinių Tautų Saugumo Tarybos pareikalavimo ar leidimo atvejais.[312]

Prof. Mark. E. Villiger taip pat pažymi, kad 1969 m. Vienos konvencijos 52 straipsnyje prievarta apibrėžiama kaip „*tarptautinės teisės principų, įtvirtintų Jungtinių Tautų Chartijoje, pažeidim*as" ir visų pirma nurodomas fizinės, ypač ginkluotos, jėgos grasinimas ją panaudoti ar jos panaudojimas tarp valstybių. Smurtas prieš valstybės atstovą, atliekant oficialų (o ne asmeninį) atstovavimą, patenka į 52 straipsnio taikymo sritį, nes jame pažeidžiami valstybės interesai. Kartais 51 ir 52 straipsniuose pateiktos dvi prievartos rūšys gali sutapti.[313] Šis sutapimas atsispindi ir prievartos prieš valstybės atstovą, ir prievartos prieš pačią valstybę aptariamuose atvejuose.

Vienas iš atvejų, kada tarptautinė sutartis buvo pripažinta negaliojančia dėl prievartos panaudojimo prieš valstybės atstovą, įvyko iš kart po jau minėtų 1938 m. apgaulingo Miuncheno susitarimo pasirašymo įvykių.[314]

1939 m. Kovo 13 d. Adolfas Hitleris iškvietė naująjį Čekoslovakijos prezidentą Emili Hachą į Berlyną. Ankstyvomis 1939 m. Kovo 15 d. valandomis pats Adolfas Hitleris pateikė Hachai ultimatumą: atiduoti visą Čekoslovakiją Reichui, arba Vermachtas tą patį rytą šeštą valandą pradės invaziją. Hachai buvo suteikta tiesioginė linija į Prahą, ant kurios jis įsakė stovėti Čekoslovakijos kariuomenei ir nurodyta, kad bet koks Čekoslovakijos karinių pajėgų pasipriešinimo ženklas sukeltų siaubingą išpuolį prieš Čekoslovakijos žmones.[315]

---

[310] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 310.
[311] Jungtinės Tautos, *supra* note, 161: 168.
[312] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 643.
[313] *Ibid*., 633.
[314] Bryson David Taylor, „The Explosion of Ethnic Retributive Violence in Czechoslovakia at the End of the Second World War" (daktaro disertacija, West Virginia University, 2013), 18, https://core.ac.uk/download/pdf/230464253.pdf
[315] *Ibid*., 19.

Niurenbergo karinis tribunolas taip pažymėjo susitarimo detales ir nurodė, kad „*Hachai buvo pateiktas siūlymas, kad jei jis iš karto pasirašys susitarimą, kuriuo pritarta Čekijos žmonių inkorporavimui į Vokietijos Reichą, Bohemija ir Moravija būtų išgelbėtos nuo sunaikinimo. Jam buvo pranešta, kad vokiečių kariuomenė jau gavo įsakymus žygiuoti ir kad bet koks pasipriešinimas bus nutrauktas fizine jėga. <...> Göringas pridūrė grėsmę, kad jis visiškai sunaikins Prahą iš oro. Susidūręs su šia baisia alternatyva, Hacha ir jo užsienio reikalų ministras 4.30 val. ryto pasirašė būtiną susitarimą, <...>. Kovo 15 d. Vokiečių kariuomenė užėmė Bohemiją ir Moraviją, o kovo 16 d. Buvo išleistas Vokietijos dekretas, kuriuo Bohemija ir Moravija buvo įtrauktos į Reichą kaip protektoratas*“.[316]

Taigi Hermanas Goeringas netgi grasino nedelsiant bombarduoti civilius taikinius, kad likusiam pasauliui pademonstruotų vokiečių galią. Tą rytą 4.30 val. Hacha radiją transliavo visai Čekoslovakijai, prašydama gyventojų išlikti ramiems ir taikiems. Vakariniai Čekoslovakijos regionai buvo įtraukti į Bohemijos ir Moravijos protektoratą. Slovakijai buvo suteiktas nepriklausomos ašies sąjungininkės statusas, o Vengrijai ir Lenkijai vėliau buvo įteiktos savos Čekoslovakijos teritorijos skiltys.[317]

Prof. Mark E. Villiger taip pat pažymi sutarties pasirašymo detales ir nurodė, kad remiantis viena ataskaita, Vokietijos ministrai Ribbentropas ir Goeringas elgėsi negailestingai, ir tiesiogine prasme vaikėsi Čekoslovakijos užsienio reikalų ministrą M. Chalkovskį bei prezidentą E. Hachą aplink stalą, vis kartodami, kad jeigu jie atsisakys pasirašyti ant stalo padėtus dokumentus, per kelias valandas bus subombarduota pusė Prahos ir tai bus tik pradžia.[318]

Būdamas ateities nepriklausomos Čekoslovakijos vardo pranašu, Edvardas Benesas, vėliau pabėgęs į užsienį, palaikė Čekijos nacionalinį pasakojimą: *"[Mūsų] žemė buvo tiesiog užpulta ... Čekoslovakija buvo žinoma kaip laisvųjų tautų piliečių prieglobstis ir kaip entuziastingiausias Tautų Sąjungos šalininkas. Nebuvo jokio religinio ar sektinio persekiojimo, nebuvo ir žydų ar kito rasistinio persekiojimo. Tai buvo tikrai viena iš labiausiai apsišvietusių, išsivysčiusių ir pažangiausių demokratinių valstybių į rytus nuo Reino ... Čekoslovakijos užkariavimas turi būti pačios laisvės idėjos sunaikinimas Vidurio Europoje ... Visas pasaulis buvo pasirengęs paaukoti Čekoslovakiją*“.[319]

[316] „Tarptautinio Niurenbergo karo nusikaltimų Tribunolo 1946 m. spalio 1 d. sprendimas“, *supra* note, 301: 34.
[317] Bryson David Taylor, *supra* note, 314: 19.
[318] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 631-632, taip pat Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 311.
[319] Bryson David Taylor, op. cit., 19.

Miuncheno susitarimų signatarės Prancūzija ir didžioji Britanija nieko nelaukusios protestavo prieš Bohemijos ir Moravijos protektorato sutartį, o 1946 m. Niurnbergo tarptautinis karinis tribunolas pripažino ją negaliojančia dėl prievartos panaudojimo.[320]

Aptartos tarptautinės sutarties dėl Vokietijos protektorato nustatymo Bohemijai ir Morovijai, atvejis ir pasirašymo aplinkybės atspindi 1969 m. Vienos konvencijos 51 straipsnyje numatomas sąlygas sudarytai (iš esmės primestai prievarta) sutarčiai pripažinti negaliojančia. Kaip numato Vienos konvencijos 51 straipsnis: „*Valstybės sutikimas laikyti sutartį įpareigojančia, išgautas veiksmais ar grasinimais vartojant prievartą prieš jos atstovą, neturi jokios teisinės galios*."

Kaip jau buvo minėta, pasak prof. Mark E. Villiger, veiksmai, kurie laikytini grasinimais ar prievarta, laikytini tokie, kurie apima fizinį smurtą ar moralinį spaudimą, taipogi ir šantažavimą. Šie veiksmai sukelia motyvuojantį baimės jausmą sudaryti sutartį.[321] Vertinant prieš Čekoslovakijos prezidentą ir užsienio reikalų ministrą nukreiptus Vokietijos veiksmus, akivaizdu, kad jiems *pateiktas* pasiūlymas, iš karto pasirašyti susitarimą, kuriuo būtų pritarta Čekijos žmonių inkorporavimui į Vokietijos Reichą, taip išvengiant Bohemijos ir Moravijos sunaikinimo, taipogi faktas, kad bet koks Čekoslovakijos karinių pajėgų pasipriešinimo ženklas sukeltų siaubingą išpuolį prieš Čekoslovakijos žmones (*Göringas pridūrė grėsmę, kad jis visiškai sunaikins Prahą iš oro),* demonstravo Vokietijos moralinį spaudimą Čekoslovakikos prezidento atžvilgiu. Pažymėtina, kad grasinimai prieš valstybės atstovą buvo atlikti jam atliekant oficialų (o ne asmeninį) atstovavimą ir tuo buvo pažeisti valstybės interesai. Manytina, kad šiuo atveju Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsnio taikymas sutaptų.

Istorijoje yra sutinkamas ir kitas atvejis, susijęs su prievarta prieš valstybės atstovą. 1951 m. tarp Tibeto ir Kinijos buvo sudaryta sutartis „Dėl taikaus išsivadavimo", kurios sudarymo metu buvo panaudota prievarta prieš Tibeto vadovo Dalai Lamos atstovus.

Pasibaigus Antrajam pasauliniam karui, vidaus karas Kinijoje tarp komunistų ir nacionalistų tęsėsi ir paskatino Kinijos komunistų pergalę, kai jie 1949 m. Spalio 1 d. paskelbė apie Kinijos Liaudies Respublikos (toliau ir KLR) įkūrimą žemyne.

Šių įvykių pasekoje Tibeto vyriausybė bijojo, kad nuolatinis ryšys su nacionalistais paskatins komunistų invaziją į Tibetą, o 1949 m. liepos 20 d. – Kinijos nacionalistinės vyriausybės biuras Tibete buvo uždarytas. Tačiau ši priemonė pasirodė nepakankama Tibeto apsaugai. Įspėjimas apie artėjančią nelaimę tibetiečiams pasirodė pakankamai greitai. Praėjus vos trims mėnesiams po KLR sukūrimo, 1950

[320] Vilenas Vadapalas, *supra* note, 3: 173.
[321] Mark Eugen Villiger, *supra* note, 29: 633.

m. Pekino radijo (Beijidg) transliacijos metu Naujųjų metų diena buvo paskelbta, kad kita užduotis yra Taivano Hainano ir Tibeto išlaisvinimas.[322]

Kinijos skleidžiamoje propagandoje buvo teigiama, kad Tibetas yra „neatsiejama Kinijos teritorijos dalis“ ir kad kadangi Tibetas pateko į užsienio imperialistų kontrolę, jį reikėjo „išlaisvinti“, kad būtų užtikrintos vakarinės Kinijos sienos. Tibeto vyriausybė pirmiausia kreipėsi į kariuomenę. Tačiau ji ilgą laiką nebuvo tobulinama todėl ją sudarė tik 8500 karių, kurie turėjo penkiasdešimt artilerijos vienetų ir tik kelis šimtus minosvaidžių bei kulkosvaidžių. Nepaisant to, netrukus kariuomenė ir amunicija buvo dislokuota į ploną garnizono miestų grandinę, išklotą vakariniame Aukštutinės Jangdzės upės krante, faktiškai Tibeto pasienyje su Kinija. Tiek vyrai, tiek jų vadai buvo įsitikinę, kad naudodamiesi didžiausiu šalies gamtos turtu, dideliais diapazonais, jie gali sulaikyti patyrusius Liaudies išlaisvinimo armijos karius.[323]

Tibetas ėmėsi diplomatinės iniciatyvos, siekdamas paramos iš Indijos, Nepalo, Didžiosios Britanijos ir JAV. Rezultatas buvo nuviliantis, nes kiekviena valstybė atsisakė Tibeto prašymo. Tik Indija palaikė oficialius diplomatinius santykius su Tibetu ir kadangi KLR nepripažino Tibeto autonomijos, Indija atsisakė padėti. Kinijos komunistai pažadėjo Tibeto regioninę autonomiją ir religijos laisvę, jei ji sutiks taikiai išlaisvinti, tačiau tikrieji kinų ketinimai netruko atsiskleisti, kai praėjus kelioms dienoms po šio pranešimo, Kinijos kariai pradėjo ataką per Jangdzės upę ir užėmė blogai ginamą Dengkogo miestą. Maždaug 40 000 Kinijos komunistų karių 1950 m. Spalio 7 d. Perėjo į Tibetą aštuoniuose sienos taškuose ir užpuolė provincijos sostinę Chamdo. Tibeto kariuomenė patyrė nesėkmę. Ataka sukrėtė pasaulį: Indija protestavo prieš invaziją, o jos protestui pritarė Didžioji Britanija ir JAV.[324]

Po šios karinės pergalės Kinijos Liaudies Respublika greitai įsitraukė į Tibeto kontrolę. 1950 m. Lapkričio mėnesį Tibeto vyriausybė sužinojo apie KLR planą aneksuoti Tibetą ir išardyti pasaulietinę bei religinę vyriausybę. Tibeto vyriausybę pasiekė ir dar viena slegianti žinia: Jungtinės Tautos atsisakė imtis Tibeto bylos. Padėtis tapo beviltiškesnė, kai KLR atskleidė savo sprendimus veikti kaip užkariautoja, tikslu visiškai prisijungti Tibetą. Tibeto vyriausybė pasiuntė delegaciją į Pekiną derėtis su Kinija, tikėdamasis išsaugoti tam tikrą Tibeto laisvę. Ši delegacija atvyko į Kinijos sostinę paskutinę 1951 m. Balandžio savaitę. Kinijos Premjeras Zhou Enlai pateikė jiems dešimties taškų planą, nurodantį,

---

[322] John F. Avedon, *In Exile for the Land of Snows* (New York: Vintage Books, 1984), 26-27.
[323] *Ibid*., 27-29.
[324] Stephen R. Bowers and Eva M. Neterowicz, „Tibet: Endurance of the National Idea“, Jornal of Social, Political and Economic Studies, Monograph Series, Volume 23 (Liberty University, 1994), 33-34, https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=gov_fac_pubs

kad Tibetas yra Kinijos dalis ir buvo taikiai išlaisvintas. Tibeto vyriausybės atstovai atsisakė pasirašyti šiuos dokumentus ir atsidūrė aklavietėje, todėl KLR atstovai, nesileisdami į diskusijas, pateikė naują septyniolikos punktų susitarimą. KLR grasino Tibetui fizine žala ir visiška karine Tibeto okupacija, jei jie nepasirašys. To pasekoje nelaisvėje laikomi Tibeto sutiko pasirašyti susitarimą be Dalai Lamos ar Tibeto kabineto leidimo ar pritarimo.[325]

Septyniolikos punktų susitarimas lėmė Tibeto nacionalinės valstybės identiteto praradimą. Susitarimas nulėmė agresyvų KLR režimo pobūdį ir nepakankamą pagarbą Tibeto žmonių kultūrai ir teisėms. Sutartyje buvo reikalaujama išardyti Tibeto gynybą ir prijungti ją prie imperijos, taip pat buvo nurodyta, kad Tibeto vietos valdžia turėtų aktyviai bendradarbiauti padėdama Liaudies išlaisvinimo armijai konsoliduoti „nacionalinę gynybą“.[326]

Šių įvykių kontekste taipogi galima įžvelgti 1969 m. Vienos konvencijos 51 straipsnyje ir 52 straipsnyje įvardijamus grasinimus ir prievartą, dėl Kinijos išreikštų tiesioginių grasinimų fizine žala, bei karine opupacija, kas laikytina grasinimu panaudoti jėgą. Šio Magistrinio darbo autorės nuomone, manytina, kad šiuo atveju taipogi turėtų sutapti 1969 m. Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsnių taikymas.

Toliau šiame Magistriniame darbe aptariant prievartą prieš valstybę, 1969 m. Vienos konvencijos 52 straipsnį atsispindi 1939 m. Lietuvos sutarties su Sovietų Sąjunga dėl tarpusavio pagalbos ir Klaipėdos krašto perdavimo Vokietijai atvejis.

Kai 1918-1920 m. Sovietų Rusija laikinai sustabdė savo teritorijos ekspanciją dėl nepavykusių Raudonosios armijos žygiams, ji neatsisakė pretenzijų į jos imperijos pakraščiuose, po pirmojo pasaulinio karo atsikūrusias ar susikūrusias nepriklausomas valstybes. Baltijos valstybių, o tarp jų ir Lietuvos, atsiradimą Sovietinė Rusija traktavo kaip jos politinio ir karinio silpnumo padarinį.[327]

Artėjant karui tarp Vokietijos ir Lenkijos, Vokietija Lietuvai pasiūlė kariauti kartu ir atsiimti Vilniaus kraštą. Šiuo pasiūlymu buvo siekiama įtraukti Lietuvą į Vokietijos įtakos sferą. Visgi Lietuva nepuolė Lenkijos ir išliko neutralioje padėtyje. Įvykių pasekoje likvidavus Lenkiją, Vokietija ir Sovietų Rusija įgijo bendrą sieną, todėl 1939 m. rugsėjo 28 d. buvo pasirašyta sienos ir draugystės sutartis,bei nauju slaptu protokolu dar kartą pasidalinta įtakos sferomis. Dalybų metu mainais į Lenkijos teritorijos dalį, Sovietų Sąjungai buvo atiduota Lietuva. Sovietų Sąjunga savo nuožiūra pasiūlė Lietuvai sudaryti savitarpio pagalbos sutartį į kurią mainais Lietuvai būtų grąžintas Vilniaus kraštas.[328]

---

[325] Stephen R. Bowers and Eva M. Neterowicz, *supra* note, 324: 33-34.
[326] *Ibid*., 35.
[327] Darius Sutkus, „Okupacija“, *Kardas Nr.4 (445),* 2010, 2-3.
[328] *Ibid*., 3.

Įvykių pasekoje 1939 m. spalio 3 d. Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys nuskrido į Maskvą. Susitikimo metu Lietuvos atstovui buvo išdėstyti reikalavimai. Rusijos atstovas Molotovas paaiškino: „*Bet kuri imperialistinė valstybė užimtų Lietuvą ir tiek. Mes to nedarome. Nebūtume bolševikai, jeigu neieškotume naujų kelių ...*“, o Stalinas konkretizavo: „*Mes turime su jumis pasirašyti dvi sutartis: vieną – Vilniaus grąžinimo Lietuvai, kitą – savitarpio pagalbos*“.[329] Šių derybų metu Lietuvai praktiškai atvirai buvo pasakyta apie pasidalintas įtakos sferas, bei pagrasinta Vilniaus kraštą prijungti prie Baltarusijos, jei Lietuva atsisakytų įsileisti bazes iš Lenkijos. Tokiomis aplinkybėmis Lietuva 1939 m. spalio 10 d. buvo priversta pasirašyti „Vilniaus ir Vilniaus srities perdavimo Lietuvos Respublikai“ ir „Lietuvos - Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos“ sutartis. Pagal susitarimus Lietuva atgavo sostinę, tačiau tai atspindėjo tik penktadalį Taikos sutartyje užfiksuotos Lietuvos teritorijos. Sovietų Sąjunga Vilniaus krašto grąžinimą traktavo kaip nuolaidą ir už ją Lietuvai teko įsileisti sovietines karines bazes – apie 20 tūkst. Karių, 250 tankų ir kitos ginkluotės. Taigi dėl sudarytos savitarpio pagalbos sutarties Lietuvos tarptautinė padėtis iš esmės pasikeitė, kadangi Lietuva prarado dalį suvereniteto ir tapo priklausoma nuo Sovietų Sąjungos. [330]

Dr. A. Raišytė savo disertacijoje yra pažymėjusi, kad aptartos Lietuvos sudarytos sutartys dėl Klaipėdos krašto perleidimo ir su Sovietų Sąjunga sudaryta savitarpio pagalbos sutartis, numatė sovietinių karinių bazių ir net įgulų buvimą Lietuvos teritorijoje. Jos buvo sudarytos grasinant jėga ir buvo sudarytos tik Sovietų Sąjungos naudai. Sutartyse numatyti klausimai (dalykai) nebuvo lygiateisiai ir vienodi, taip sutarties šalių teisės buvo nustatytos neproporcingai ir šalių padėtis tapo nelygiateisės. Šios sutartys dėl savo nelygiateisio požiūrio yra pripažįstamos niekinėmis. [331]

Šiuo atveju Lietuvos atstovui, užsienio reikalų ministrui Juozui Urbšiui, išreikšti grasinimai Vilniaus kraštą prijungti prie Baltarusijos, jei Lietuva atsisakytų įsileisti bazes iš Lenkijos, buvo išreikšti jam kaip valstybės atstovui, atliekančiam oficialų atstovavimą, todėl patenka į 52 straipsnio taikymo sritį, kadangi valstybės interesai buvo stipriai pažeisti, pasikėsinant į valstybės suverenitetą. Visgi vertinant šį atvejį 51 ir 52 straipsnio pateiktų prievartos rūšių prasme, manytina, kad jos ne visai sutampa, kadangi vertinant, kad grasinimas buvo išreikštas siekiant įvesti karines bazes į Lietuvos teritoriją, jau vartojant jėgą prieš Lietuvą, tai labiau atspindi 52 straipsnio formuluote; „*sutartis yra negaliojanti, jei ji buvo*

[329] Darius Sutkus, *supra* note, 327: 3.
[330] Laimutė Breslavskienė, *Lietuvos okupacija ir aneksija 1939-1940*. *Dokumentų rinkinys* (Vilnius: Mintis, 1993), 95-98.
[331] Aušra Raišytė – Daukantienė, *supra* note, 26: 19-20.

sudaryta grasinant jėga ar ją vartojant, taip pažeidžiant Jungtinių Tautų Chartijoje įtvirtintus tarptautinės teisės principus".

Visgi pažymėtina, kad 1918-1940 metais Lietuvos sudarytų tarptautinių sutarčių galiojimo klausimas dabartinėje teisinėje sistemoje yra likęs neišspręstas.[332]

Taip pat vertinant prievartos ir grasinimo panaudojimo veiksmus Vienos konvencijos 52 straipsnio prasme, paminėtinas ir atvejis, kai 1994 m. rugsėjo 18 d. tarp laikinojo Haičio prezidento ir ir buvusio JAV prezidento Jimmio Karterio, kuris veikė Bilo Klintono vardu, sudarytas susitarimas. Šiuo susitarimu buvo siekiama atkurti prezidento Aristido vyriausybę. Sutarties pasirašymo metu link Taičio skrido Amerikos bombonešiai. Šie veiksmai suteikė pagrindo manyti apie galima prievartos prieš valstybę naudojimą, kadangi tai preziumavo jėgos prieš valstybę panaudojimą, ar bent jau grasinimus ją panaudoti.

Visgi Jungtinių Tautų Saugumo Taryba dar 1993 m. spalio 16 d. buvo priėmusi rezoliuciją Nr. 875, pagal kurią buvo duotas nurodymas teisėtai naudoti jėgą, tikslu atstatyti Haityje valdžią. Šis atvejis atspindi Vienos konvencijos 52 straipsnio taikymo išimtį, kai šis negaliojimo pagrindas netaikomas, jei jėga yra panaudojama teisėtai, t. y. kaip šiuo atveju,. JT Saugumo Tarybai veikiant pagal JT Chartijoje įtvirtintus jos įgaliojimus.[333]

Apskritai, šio Magistrinio darbo autorės nuomone, prievarta prieš valstybės atstovą ir prievartą prieš valstybę praktikoje yra sunku atriboti *inter alia* aptartų atvejų kontekste, kadangi gana sunku nustatyti, kada prievarta naudojama prieš valstybės atstovą ir kada - prieš pačią valstybę (grasinant ją subombarduoti, įsiveržti, okupuoti ir kt.), tai yra tiesiogiai pažeisti valstybės interesus, tačiau ir prievartos prieš valstybės atstovą atveju taip pat yra paliečiami tos pačios valstybės interesai, nes įgalioti asmenys, valstybės atstovai taip pat veikia valstybės vardu.

Suprantama, kad Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 51 straipsnis yra apimantis ir fizinį smurtą, nukreiptą prieš patį valstybės atstovą, ir jo šantažavimą, bet, kaip matyti iš aptartų atvejų, atstovų atžvilgiu buvo daromas daugiau moralinis spaudimas dėl jų atstovaujamos valstybės likimo. Manytina, kad istorijoje būtų sunku rasti ar galbūt net neegzistuoja atvejai, kada minėto 51 straipsnio prasme atstovui buvo grasinama šantažu ar fiziniu smurtu prieš jį patį, kad tarptautinė sutartis būtų sudaryta, o ne grasinant pasikėsinti į valstybės interesus (o galbūt tokie atvejai nėra atskleisti). Taip pat Autorė daro

[332] Aušra Raišytė – Daukantienė, *supra* note, *26:* 96.
[333] Lyra Jakulevičienė, *supra* note, 2: 313.

dar vieną išvadą, kad prievartos prieš valstybės atstovą ir prievartos prieš valstybe negaliojimo pagrindų, numatytų 1969 m. Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsniuose, taikymas įprastai sutampa.

Apibendrinat visus šiame skyriuje aptartus 1969 m. Vienos konvencijoje įtvirtintų negaliojimo pagrindų – vidaus teisės nuostatų pažeidimo (46 str.), klaidos (48 str.), apgaulės (49 str.), prievartos prieš valstybės atstovą (51 str.) ir prievartos prieš valstybę (52 str.) - atvejus, pažymėtina, kad teismų praktika dėl šių negaliojimo pagrindų yra ypatingai reta. Daugiau egzistuoja istoriniai atvejai, kurie gali atspindėti vieno ar kito tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindo galimo aiškinimo ir praktinio taikymo aplinkybes.

Analizuojant Vienos konvencijos 46 straipsnyje įtvirtintą vidaus teisės nuostatos dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimą, paaiškėjo, kad didžiausia problematika, kelia sąvokos „akivaizdus“ aiškinimas, kadangi valstybės skirtingai interpretuojant kas jų nuomone joms turėjo būti objektyviai akivaizdu susitarimo sudarymo metu. Manytina, kad 46 straipsnio 2 dalyje numatomas akivaizdaus pažeidimo paaiškinimas nėra pakankamai aiškus, valstybėms siekiant taikyti šios straipsnio nuostatas. Valstybėms paliekama per didelė laisvė interpretuoti kas visgi jų požiūriu yra laikytina „*objektyviai matomu kiekvienai valstybei, kuri tokioje situacijoje vadovaujasi įprasta praktika ir gera vali*a“. Atsižvelgiant į šio straipsnio problematiką, ir tai, kad naujos praktikos 46 straipsnio atžvilgiu nėra, manytina, kad aptartų bylų priimtos išvados ir išaiškinimai yra tikrai naudingi valstybėms traktuojant kas visgi yra akivaizdu šio straipsnio prasme.

Vertinant Vienos konvencijos 48 straipsnyje įtvirtintą klaidos negaliojimo pagrindą, aptartų atvejų kontekste pastebėta, kad klaidos taikymo metu kyla tam tikra problematika - kada ir kokiomis aplinkybėmis yra galima remtis šiuo pagrindu. Pažymėtina, kad Tarptautiniame Teisingumo teisme byloje „Temple of Preah Vihear“ tarp Kambodžos ir Tailando dėl Preah Vihear šventyklos, išaiškino būtinas aplinkybes, klaidos kaip sutarties negaliojimo pagrindo taikymui. Teismas iš esmės nurodė, kad klaida turi atitikti tam tikras sąlygas, tai yra: klaida turi būti susijusi su faktu ar situacija, kuriuos ta valstybė manė egzistuojant sutarties sudarymo metu ir dėl kurių iš esmės ji ir sutiko laikyti sutartį įpareigojančia bei, kad valstybė negali būti savo veiksmais prisidėjusi prie tos klaidos atsiradimo ar žinojusi apie galimą klaidą.

Taip pat analizuojant 1969 m. Vienos konvencijos 52 straipsnyje įtvirtinto apgaulės negaliojimo pagrindo aiškinimą, pastebėta, kad Tarptautinių organų praktikos dėl apgaulės negaliojimo pagrindo taikymo nėra, manytina, kad retas 49 straipsnio negaliojimo pagrindo taikymo priežastimi gali būti tam tikrų melagingų faktų pateikimo pripažinimas klaidos, o ne apgaulės pagrindu, kadangi apgautosios

valstybės diplomatinės tarnybos galėtų būti palaikytos naiviomis ar net gi nekompetentingomis, o tokio „statuso“ nenorėtų gauti jokia valstybė. Išryškėjo ir galima klaidos ir apgaulės pagrindų taikymo problematika, kad įrodinėjant klaidos ar apgaulės faktą, pavyzdžiui žemėlapio pateikimo atveju, gali būti sunku vienareikšmiškai nustatyti ar valstybė pateikdama susitarimo neatitinkantį žemėlapį elgėsi apgaulingai ir tyčia pateikė tokį žemėlapį, tikėdamasi kad kita valstybė to nepastebėjusi sudarys susitarimą, ar iš tiesų žemėlapyje yra įsivėlusi klaida, kurios kitą valstybė galėtų nepastebėti. Manytina, kad taikomo straipsnio pasirinkimas siekiant pripažinti sutartį negaliojančia, turėtų priklausyti nuo pačių valstybių požiūrio į sutartyje egzistuojančius netikslumus, t. y. kaip jos pačios yra labiau linkusios įvardinti sutarties galiojimo pažeidimą, žinoma atsižvelgiant į sutarties sudarymo aplinkybes.

Taip pat analizuojant 1969 m. Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsniuose numatytų pagrindų dėl prievartos prieš valstybės atstovą ir prievartos prieš valstybę atvejus, išryškėjo galima šių pagrindų taikymo problematika, dėl galimai sunkaus šių pagrindų atribojimo. Pažymėtina, kad grasinimai ir prievarta prieš valstybės atstovą, atliekant oficialų (o ne asmeninį) atstovavimą, patenka į 52 straipsnio taikymo sritį, nes jame pažeidžiami valstybės interesai. Apžvelgus prievartos prieš valstybės atstovą ir prievartos prieš valstybę atvejus, manytina, kad istorijoje būtų sunku rasti ar galbūt net neegzistuoja atvejai, kada 51 straipsnio prasme atstovui buvo grasinama šantažu ar fiziniu smurtu prieš jį patį, o ne grasinant pasikėsinti į valstybės interesus. Taip pat darytina išvada, kad prievartos prieš valstybės atstovą ir prievartos prieš valstybe negaliojimo pagrindų, numatytų 1969 m. Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsniuose, taikymas įprastai sutampa.

Atlikta atvejų analizė patvirtino tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų sąvokų aiškinimo ir atribojimo problematiškumą, atsirandantį taikant 1969 m. Vienos konvencijoje numatytus negaliojimo minėtus, aukščiau aptartus pagrindus – vidaus teisės nuostatų pažeidimo (46 str.), klaidos (48 str.), apgaulės (49 str.), prievartos prieš valstybės atstovą (51 str.) ir prievartos prieš valstybę (52 str.). Šių straipsnių formuluotės nėra pakankamai aiškiai apibrėžtos, gali būti skirtingai interpretuojamos (ką rodo ir nagrinėti praktiniai pavyzdžiai), o gali sukelti kliūčių tinkamai taikyti šias nuostatas atitinkamos tarptautinės sutarties pripažinimo negaliojančia procese pagal minėtus Vienos Konvencijos dėl sutarčių teisės straipsnius.

IŠVADOS

1. Atlikus Magistrinio darbo analizę, darytina išvada, kad tarptautinės sutartys turi ypatingą reikšmę tarptautinėje teisėje dėl jų buvimo seniausiu tarptautinės teisės institutu bei glaudžios sąsajos su tarptautinių santykių raida, kadangi jos įtvirtino skirtingo meto tarpvalstybinius santykius. Ir šiomis dienomis tarptautinės sutartys nepraranda aktualumo, o net gi tampa aktualesnės nei bet kada, ir yra laikytinos svarbiausia valstybių tarpusavio santykių palaikymo forma. Tai patvirtina ir jų kiekis, kasmet vis papildantis valstybių ir tarptautinių organizacijų teisinę bazę, bet ir valstybių sprendimas priimti 1969 m. Vienos konvenciją dėl tarptautinių sutarčių teisės, kuri kodifikavo nuo senovės besivysčiusią paprotinę teisę, bei prisidėjo prie valstybių nacionalinės sutarčių teisės derinimo. Tarptautinės sutartys pasižymi ypatingu jų sudarymo bei įsigaliojimo procesu, kuris apima kelias stadijas ir neretai užtrunka, dėl tarptautinėse sutartyse numatomų nuostatų svarbos valstybėms ir jų tarpusavio santykiams.

2. Taip pat darytina išvada, kad sutarties galiojimo prezumpcija, numatanti, kad kiekviena sutartis yra privaloma jos dalyviams, kol nenustatyta kitaip, iš esmės yra tarptautinių sutarčių atžvilgiu taikoma prielaida, jog šios sutartys yra teisėtos, jos galioja ir turi būti taikomos pilna apimtimi, o sutarties galiojimas neįmanomas be tinkamo subjekto, objekto ir laisvos subjekto valios (kaip ir bet kokio teisės akto galiojimo atveju). Sutarties galiojimas pasižymi teisinių pasekmių sukūrimu, o už joje numatytų įsipareigojimų nesilaikymą ar nevykdymą yra pažeidžiamas tarptautinės sutarties funkcionavimas – jos praktinis įgyvendinimas, veikimas.

3. Atlikus Magistrinio darbo analizę, darytina išvada, kad 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės nėra įtrauktos sutarties galiojimo sąlygos, tačiau yra nurodomi konkretūs tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, kurie numatyti 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose. Negaliojimo pagrindai minėtoje Vienos konvencijoje išskiriami į absoliučius ir sąlyginius (santykinius) pagrindus.

> 3. 1. Iš atliktos 1969 m. Vienos konvencijos negaliojimo pagrindų analizės, darytina išvada, kad tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindas dėl vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti tarptautines sutartis pažeidimo yra sutinkamas gana retai, tik tais atvejais kai pažeidimas būna akivaizdus ir yra pažeidžiama itin svarbi vidaus teisės norma, tai yra esminė konstitucinė norma. Šio pagrindo taikymas aiškiai atspindi tarptautiškumo preferenciją valstybių konstitucionalumo atžvilgiu.

3. 2. Magistriniame darbe atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad tam tikrų įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimų pažeidimo taikymas yra stipriai apribotas griežto reikalavimo, apie konkretų sutarties šalies atstovo įgaliojimų apribojimą pranešti kitoms derybų valstybėms prieš jam pareiškiant sutikimą laikyti sutartį įpareigojančia. Kol tai nėra padaryta, atstovo valstybė negali atsisakyti sutarties ir abi valstybės išlieka saistomos. Šio pagrindo pažeidimas yra laikomas neteisėtu veiksmu.

3. 3. Taip pat darytina išvada, kad tam jog klaida kaip negaliojimo pagrindu būtų galima pasiremti siekiant pripažinti sudarytą sutartį negaliojančia, klaida turi kilti dėl fakto, o ne dėl teisės ar rašymo apsirikimo sutartyje. Klaida kaip negaliojimo pagrindas, turi būti svarstomas ir pagal Vienos konvencijos 44 straipsnį dėl sutarties nuostatų atskyrimo, kadangi nesąžiningumo ryšys su klaida gali būti laikomas sukčiavimu ar apgaule pagal 49 straipsnį.

3. 4. Iš Magistriniame darbe atliktos analizės darytina išvada, kad apgaulė kaip sutarties negaliojimo pagrindas yra siejama su atvejais kai esminės sutarties sudarymo aplinkybės ar faktai yra klaidingai suvokiami dėl kitos sutarties šalies apgaulės, tyčia neteisingai pareiškiant tam tikrus dalykus, iškreipiant faktus ar atliekant melagingus procesus, kurie įtikintų valstybę išreikšti sutikimą dėl sutarties įpareigojimo, dėl kurių valstybė išreiškia sutikimą sudaryti sutartį ir laikyti ją įpareigojančia.

3. 5. Valstybės atstovo papirkimas ar korupcija paprastai yra laikytina finansinė ar profesinė nauda atstovui ar jo artimam asmeniui. Valstybės atstovo korupcija iškraipo atstovo ir valstybės, kurios vardu jis yra įgaliotas veikti, atstovavimo santykius, todėl laikytina, kad papirktas valstybės atstovas sutarties derybose dalyvauja kaip privatus asmuo, atstovaujantis jau tik savo, o ne valstybės interesus.

3. 6. Atliktos analizės metu, taip pat išryškėjo, kad prievartai yra priskiriami veiksmai ar grasinimai nukreipti prieš valstybės atstovą ar jo artimuosius, kurie apima moralinį spaudimą, šantažavimą ar įvairaus pobūdžio naudojama fizinį smurtą, o sutartis, kuri yra sudarytą naudojant prievartą, yra laikoma negaliojančia visa apimtimi, nors valstybė ir neprieštarautų dėl tam tikrų sutarties nuostatų. Valstybės sutikimas, gautas priverčiant jos atstovą, neturi jokios teisinės galios, todėl valstybių sutikimas, o kartu ir sutartis yra laikomi negaliojančiais, o atsižvelgiant į rimtą prievartos pobūdį, 1969 m. Vienos konvencijos 51 straipsnis numato automatinį ir visišką sutarties niekingumą.

3. 7. Kita itin svarbi šio Magistrinio darbo išvada, tai kad Jungtinių Tautų chartijos 2 straipsnio formuluotė tiesiogiai veikia ir Vienos konvencijos 52 straipsnio minimos grasinimo jėga ir jos pavartojimo sąvokos aiškinimą, kadangi pastarasis straipsnis neapima šių sąvokų apibrėžimo. Pažymėtina, kad taikant 52 straipsnį yra svarbu įvertinti prieš valstybę atliekamų veiksmų teisėtumą, kadangi savigynos prieš ginkluotą užpuolimą atvejais, savigynos veiksmai gali būti laikomi išimtimi ir su agresoriumi sudaryta sutartis bus laikoma galiojančia.

3. 8. Iš atliktos analizės, taip pat darytina išvada, kad *jus cogens* normoms yra priskiriamos normos, nuo kurių yra draudžiama nukrypti ir jos gali būti pakeičiamos tik priimant kitą privalomo pobūdžio bendrąją tarptautinės teisės normą. Negaliojimo pagrindas dėl sutarties prieštaravimo *jus cogens* normai negalioja atgal, tačiau dėl ypatingos *jus cogens* normų svarbos, 1969 m. Vienos konvencijoje yra įtrauktas 64 straipsnis, kurį taikant 53 straipsnio kontekste pastarasis gali galioti ir atgal. Tam jog sutartis būtų laikoma negaliojančia, imperatyvi norma turi būti ankstesnė nei šiai normai prieštaraujanti sutartis.

4. Atlikta šio Magistrinio darbo praktikos atvejų analizė, 1969 m. Vienos konvencijoje numatytų negaliojimo pagrindų– vidaus teisės nuostatų pažeidimo (46 str.), klaidos (48 str.), apgaulės (49 str.), prievartos prieš valstybės atstovą (51 str.) ir prievartos prieš valstybę (52 str.) – kontekste, patvirtino galimą pagrindų taikymo problemiškumą. 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 46, 48, 49, 51 ir 52 straipsnių formuluotės nėra pakankamai detaliai ir aiškiai apibrėžtos ir gali sukelti kliūčių teisingai jas pritaikyti tarptautinės sutarties pripažinimo negaliojančia procese. Magistriniame darbe atlikta analizė leidžia daryti išvadas, kad:

4. 1. Taikant 1969 m. Vienos konvencijos 46 straipsnyje įtvirtinto vidaus teisės nuostatos dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimą kyla sąvokos „akivaizdus“ aiškinimo problema, kadangi valstybės skirtingai interpretuoja kas jų nuomone joms yra objektyviai akivaizdu susitarimo sudarymo metu.

4. 2. Taikant 1969 m. Vienos konvencijos 48 straipsnyje įtvirtintą klaidos negaliojimo pagrindą, kyla problematika - kada ir kokiomis aplinkybėmis yra galima remtis šiuo pagrindu. Taikant klaidos ir apgaulės pagrindus gali kilti problematika, įrodinėjant klaidos ar apgaulės faktą, žemėlapio pateikimo atveju, kadangi gali būti sunku vienareikšmiškai nustatyti ar valstybė pateikdama susitarimo neatitinkantį žemėlapį elgėsi apgaulingai ir tyčia pateikė tokį žemėlapį, tikėdamasi kad kita valstybė to nepastebėjusi sudarys

susitarimą, ar iš tiesų žemėlapyje yra įsivėlusi klaida, kurios kitą valstybė galėtų nepastebėti.

4. 3. Taikant 1969 m. Vienos konvencijos 51 ir 52 straipsniuose numatytų pagrindų dėl prievartos prieš valstybės atstovą ir prievartos prieš valstybę atvejus, gali kilti šių pagrindų atribojimo problema, kadangi šių pagrindų taikymas dažnai sutampa. Grasinimai ir prievarta prieš valstybės atstovą, atliekant oficialų (o ne asmeninį) atstovavimą, patenka į 52 straipsnio taikymo sritį, nes jame pažeidžiami valstybės interesai.

LITERATŪRA

Teisės aktai

1. „Deklaracija dėl karinės, politinės ar ekonominės prievartos draudimo sudarant sutartis“, *Derecho Internacional*, spalio 28 (2010). https://www.dipublico.org/100767/declaration-on-the-prohibition-of-military-political-or-economic-coercion-in-the-conclusion-of-treaties/

2. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, *Valstybės žinios* 40, 987 (1995). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841

3. „Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas“, *Valstybės žinios* 77, 3288 (2002). https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848

4. „Vienna Convention on the Law of Treaties, done at Vienna on 23 May 1969“, *Jungtinės Tautos*, Treaty Series, vol. 1155.

   https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf

5. „Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between“, *Junginės Tautos*, Sales No. E.94.V.5.

   https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_2_1986.pdf

Mokslinė literatūra

6. Akehurst, Michael ir Peter Malanczuk. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000.

7. Aust, Anthony. *Modern Treaty Law and Practice, 1st edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

8. Aust, Anthony. *Modern Treaty Law and Practice, 2nd edition*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

9. Avedon, John F. *In Exile for the Land of Snows*. New York: Vintage Books, 1984.

10. Bowers, Stephen R. and Eva M. Neterowicz, „Tibet: Endurance of the National Idea“, *Jornal of Social, Political and Economic Studies, Monograph Series, Volume 23*. Liberty University, 1994. https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1059&context=gov_fac_pubs

11. Breslavskienė, Laimutė. *Lietuvos okupacija ir aneksija 1939-1940. Dokumentų rinkinys*. Vilnius: Mintis, 1993.

12. Brownlie, Ian. *Principles of Public International Law* (1966). Oxford University Press; 7th edition, 2008.

13. *Draft Articles on the Law of Treties with commentaries*. Yearbook of International Law Commission, 1966, Vol. II.

    https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/1_1_1966.pdf

14. Douglas, Johnston M. *The Historical Foundations of World Order. The tower and the Arena*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2008.

15. Fitzmaurice, Malgosia. „Sutartys“, *Oxford Public International Law,* vasaris, 2010. https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e1481

16. Jakulevičienė, Lyra. *Tarptautinių sutarčių teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.

17. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1966, Vol. I, part II.* New York, 1967. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1966_v1_p2.pdf

18. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1953, Vol. II.* New York, 1959. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1953_v2.pdf

19. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1958, Vol. II.* New York, 1958. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1958_v2.pdf

20. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1963, Vol. II.* New York, 1964. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1963_v2.pdf

21. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1966, Vol. II.* New York, 1967. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1966_v2.pdf

22. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1963, Vol. I.* New York, 1964. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1963_v1.pdf

23. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1950, Vol. II.* New York, 1957. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1950_v2.pdf

24. Jungtinės Tautos. *Yearbook of the International Law Commission 1950, Vol. I.* New York, 1958. https://legal.un.org/ilc/publications/yearbooks/english/ilc_1950_v1.pdf

25. Katuoka, Saulius. „Tarptautinės sutartys ir Lietuvos Valstybė". *Jurisprudencija* 30,22 (2002).

26. Katuoka, Saulius. „Tarptautinės teisės šaltiniai: sąvoka ir hierarchija" , iš *Socialinės inovacijos globaliai plėtrai*: *mokslo darbai*, A skyrius, Teisingumas, saugumas ir žmogaus teisės, Nr. 1(1) ISSN 2335-2450. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2012.

http://socin2012.home.mruni.eu/A_2012-12-261.pdf#page=192

27. Kūris, Pranas ir Mylokas Požarskas. *Tarptautinės teisės apybraižos*. Vilnius : Mintis, 1985.

28. Limantė, Agnė. „Tarptautinių sutarčių ir kitų tarptautinių susitarimų sudarymas Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje: gerosios praktikos beieškant", *Jurisprudencija* 3, 89 (2015).

29. Mamontovas, Andrius. „Valstybių sudarytų tarptautinių sutarčių kolizijos ir jų sprendimo būdai". Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2012. http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2012~D_20120206_143510-32717/DS.005.0.01.ETD

30. Raišytė – Daukantienė, Aušra. „1918-1940 m. Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys ir jų įtaka nacionalinei teisei". Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2004.

31. *Report of the International Court of Justice, 1 August 1984-31 July 1985.* New York : UN, 1985. https://www.undocs.org/pdf?symbol=en/A/40/4(SUPP)

32. „*Sausumos ir jūrų siena tarp Kamerūno ir Nigerijos (Kamerūnas prieš Nigeriją: Pusiaujo Gvinėjos intervencija) bylos apžvalga*", Tarptautinis Teisingumo Teismas. https://www.icj-cij.org/en/case/94

33. Schröder, Meinhard. *Treaties: validity. – Encyclopedia of Public International Law, vol. 7.* Amsterdam, etc. North – Holland, 1984.

34. Taylor, Bryson David. „The Explosion of Ethnic Retributive Violence in Czechoslovakia at the End of the Second World War“. Daktaro disertacija, West Virginia University, 2013. https://core.ac.uk/download/pdf/230464253.pdf

35. *The Dubai-Sharjah Boundary Arbitration of 1981.* ILR 91, 1993.

36. Vadapalas, Vilenas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.

37. Verma,Surinder K. *Introduction to Public International Law*. New Delhi: Prentice-Hall of India, 1998.

38. Villiger, Mark Eugen. *Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties*. Brill, 2009.

39. Villiger, Mark Eugen. *The 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties – 40 years after.* Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2011.

40. Visuotinė Lietuvių enciklopedija. „Miuncheno susitarimas“.

https://www.vle.lt/straipsnis/miuncheno-susitarimas/

41. Visuotinė Lietuvių enckilopedija. „Depozitaras“. https://www.vle.lt/straipsnis/depozitaras/

42. Visuotinė Lietuvių enciklopedija. „Pučas“. https://www.vle.lt/straipsnis/pucas/

43. Лукашук И.И. *Современное право международных договоров.* Москва: Волтерс Клувер, 2004.

44. Талалаев А.Н., *Венская конвенция о праве международных договоров. Комментарии*. Москва: Юрид, 1997.

45. Талалаев А.Н. *Право международных договоров. Общие вопросы*. Москва, 1980.

Teismų praktika

46. Europos Teisingumo Teismo 1994 m. rugpjūčio 9 d. sprendimas Komisijos ir JAV susitarimo dėl jų konkurencijos taikymo įstatymo byloje, Prancūzijos respublika prieš Europos Bendrijos komisija, byla C-327/91“.

https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61991CJ0327&from=EN

47. „Tarptautinio Niurenbergo karo nusikaltimų Tribunolo 1946 m. spalio 1 d. sprendimas“. https://crimeofaggression.info/documents/6/1946_Nuremberg_Judgement.pdf

48. „Tarptautinio Teisingumo Teismo 1962 m. birželio 15 d. sprendimas Temple of Preah Vihear šventyklos byloje, Kambodža prieš Tailandą, bendrasis sąrašas Nr. 45“. https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/45/045-19620615-JUD-01-00-EN.pdf

49. „Tarptautinio Teisingumo teismo 1989 m. Liepos 31 d. Arbitražo sprendimas byloje Guinea-Bissau v. Senegal“. https://www.icj-cij.org/en/case/82

50. „Tarptautinio Teisingumo teismo 1997 m. rugsėjo 24 d. sprendimas Gabčíkovo-Nagymaros projekto (Vengrija / Slovakija) byloje“. https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/92/092-19970925-JUD-01-00-EN.pdf

51. „Tarptautinio Teisingumo Teismo 2002 m. spalio 10 d. sprendimas sausumos ir jūrų sienos byloje, Kamerūnas prieš Nigeriją: Pusiaujo Gvinėjos intervencija, bendrasis sąrašas Nr. 94“. https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/94/094-20021010-JUD-01-00-EN.pdf

Kiti šaltiniai

52. „ES laissez-passer. Europos Sąjungos išduotas kelionės dokumentas“. Oficiali Europos Sąjungos svetainė.

https://ec.europa.eu/info/departments/human-resources-and-security/laissez-passer_en

53. Sutkus, Darius. „Okupacija“. *Kardas Nr.4 (445),* 2010.

ANOTACIJA

Zajančkauskaitė I., Tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai ir jų taikymo praktinės problemos / Tarptautinių sutarčių teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovė prof. dr. Danutė Jočienė. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas, 2021.

Magistro baigiamajame darbe analizuoti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai pagal 1969 m. Jungtinių Tautų Vienos konvenciją dėl sutarčių teisės, nagrinėtos teorinės ir praktinės tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų aiškinimo ir taikymo problemos. Darbe nagrinėjama užsienio ir lietuvių autorių mokslinė literatūra bei tarptautiniai teisės aktai, susiję su tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindais. Darbe analizuojami konkretūs 1969 m. Vienos konvencijoje dėl sutarčių teisės tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, atskleidžiama jų taikymo praktikoje ypatybės bei problematika. Darbe atlikto tyrimo analizė atskleidžia, kokia problematika gali kilti taikant tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus pagal 1969 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl sutarčių.

Pirmoje darbo dalyje analizuojama tarptautinės sutartys ir jų sudarymo ypatybės pagal 1969 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencija dėl sutarčių teisės. Atskleidžiama tarptautinės sutarties reikšmė, jos sudarymo proceso ypatybės, kurios yra itin glaudžiai susiję ir su tarptautinių sutarčių negaliojimu (pvz., pareiga laikytis vidaus teisės nuostatų, sudarant tarptautinę sutartį ar įgaliojimų atstovui suteikimas). Antroje darbo dalyje analizuojama tarptautinės sutarties galiojimo prezumpcija. Atskleidžiamos tarptautinės sutarties galiojimo sąlygos. Trečioje ir ketvirtojoje darbo dalyse analizuojami 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose įtvirtinti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, atskleidžiami absoliutūs ir santykiniai negaliojimo pagrindai, jų aiškinimo apimtys, praktinio taikymo pavyzdžiai, galimos pasekmės.

Raktiniai žodžiai: tarptautinė sutartis, tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, santykiniai tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, absoliutūs tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, tarptautinių sutarčių taikymo ypatybės.

ANOTACIJA ANGLŲ KALBA

Zajančkauskaitė I., Grounds for Invalidity of International Treaties and Practical Problems of their Application / The final work of International Treaty Master's degree. Mentor Prof. Dr. Danutė Jočienė. Vilnius: Mykolas Romeris University, Institute of International and European Union Law, 2021.

In the final work of Master's degree, the basis for invalidity of international treaties were analyzed in the context of 1969 United Nations Vienna Convention on the Law of Treaties, scientific literature and cases of applying the basis of invalidity of international treaties. Scientific literature of Lithuanian and foreign authors is discussed in the work, as well as statutes of law related with the basis of invalidity of international treaties. Cases of invalidity of international treaties are analyzed in the work, which disclose the properties of applying the basis of invalidity and problematics. The analysis of the research performed discloses what kind of problems may arise when applying the basis of invalidity of international treaties in accordance to 1969 United Nations Vienna Convention on Treaties.

In the first part of the work the Author analyses international treaties and the procedure of the conclusion of international treaties in accordance to the 1969 United Nations Vienna Convention on the Law of Treaties. The significance of international treaty and its conclusion is disclosed. In the second part of the work the legal survey has been made on the presumption of validity of the international treaty. Conditions for the validity of international treaty are disclosed. In the third and fourth part of the work the survey has been based on analyzing the basis for invalidity of treaties enshrined in Articles 46-53 of 1969 Vienna Convention, absolute and relative invalidity basis are disclosed, as well as their application outcomes, also practical cases of invalidity of international treaties are presented.

Keywords: international treaty, basis for invalidity, application properties.

SANTRAUKA

1969 m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės 46-53 straipsniai numato sutarčių negaliojimo pagrindus. Susiklosčius situacijoms, kai tarptautines sutartis sudaro netinkami subjektai ar jos sudarymo metu yra pažeidžiama sutartį sudarančių subjektų laisva valia, sutartyje numatytos nuostatos neatitinka tarp valstybių sulygtų sąlygų, ar pastarosios prieštarauja *jus cogens* normai, valstybės gali inicijuoti tarptautinės sutarties pripažinimą negaliojančia, taip užtikrinant valstybių teisėtus interesus sutarčiai tampant valstybės neįpareigojančia, bei pripažįstant sutartį *ab initio*, tai yra negaliojančia nuo pradžios, pašalinat dėl tokios sutarties vykdymo atsiradusias pasekmes.

Tarptautinių sutarčių teisėje ar apskritai tarptautinės teisės mokslinėje literatūroje tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindai, įtvirtinti 1969 m. Vienos konvencijoje bei, atitinkamai, 1989 m. Vienos konvencijoje, nėra itin plačiai atskleisti ar visapusiškai nagrinėjamai, todėl šio tyrimo tikslas yra detaliai išanalizuoti tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindus įtvirtintus 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose, atskleidžiant jų aiškinimo apimtį, galimus aiškinimo sunkumus, kartu parodant jų taikymo ypatybes. Tikslo įgyvendinimui pasitelkiami šie uždaviniai: 1) detaliai išanalizuoti tarptautinių sutarčių sudarymo ypatybes pagal 1969 m. Jungtinių tautų Vienos konvencija dėl sutarčių teisės, 2) pasiremiant 1969 m. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės nuostatomis, apžvelgti tarptautinių sutarčių galiojimo (jų teisėtumo) prezumpciją, 3) detaliai išanalizuoti 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose įtvirtintus absoliučius ir santykinius sutarčių negaliojimo pagrindus, jų taikymo pasekmes, 4) nustatyti 1969 m. Vienos konvencijos 46-53 straipsniuose įtvirtintų sutarčių negaliojimo pagrindų taikymo ypatybes, bei pateikti galimas problemas susijusias su šių pagrindų įgyvendinimu.

Apibendrinus gautus rezultatus matyti, kad tarptautinės sutartys turi ypatingą reikšmę tarptautinėje teisėje, bei pasižymi ypatingu jų sudarymo bei įsigaliojimo procesu, kuris apima kelias stadijas: sutarties teksto patvirtinimą ir jo autentiškumo nustatymą bei valstybių sutikimo išreiškimą laikyti sutarti įpareigojančia ir privaloma. Tarptautinės sutarties galiojimo prezumpcija numato, kad kiekviena sutartis yra privaloma jos dalyviams, kol nenustatyta kitaip. Sutartims yra taikoma prielaida jog jos galioja ir turi būti taikomos, o sutarties galiojimas neįmanomas be tinkamo subjekto, objekto ir laisvos subjekto valios (kaip ir bet kokio teisės akto galiojimo atveju). 1969 m. Vienos konvencijoje įtvirtinti sutarties negaliojimo pagrindai skirstomi į santykinius (sąlyginius) ir absoliučius. Santykiniams pagrindams priskiriami: vidaus teisės nuostatų dėl įgaliojimų sudaryti sutartis pažeidimas, tam tikrų įgaliojimų išreikšti valstybės sutikimą apribojimų pažeidimas, klaida, apgaulė, korupcija. Absoliučiais

pagrindais yra laikoma: prievarta prieš valstybės atstovą, prievarta prieš valstybę, sutarties turinio prieštaravimas *jus cogens* normai. Kadangi 1969 m. Vienos konvencijoje numatytų negaliojimo pagrindų – vidaus teisės nuostatų pažeidimo (46 str.), klaidos (48 str.), apgaulės (49 str.), prievartos prieš valstybės atstovą (51 str.) ir prievartos prieš valstybę (52 str.) - straipsnių formuluotės nėra pakankamai aiškiai apibrėžtos, tai gali sukelti kliūčių teisingai jas pritaikyti tarptautinės sutarties pripažinimo negaliojančia procese.

Darbą sudaro įvadas, keturi skyriai, išvados, literatūros sąrašas, anotacijos ir santraukos. Pirmojoje, antrojoje ir trečiojoje dalyse analizuojamos tarptautinės sutartys ir jų sudarymo ypatybės, tarptautinės sutarties galiojimo prezumpcija ir tarptautinės sutarties negaliojimo pagrindai, jų pasekmės, teisinis reguliavimas, ypatybės. Ketvirtojoje dalyje pasitelkiant empirinio tyrimo metodiką analizuojami analizuojami tarptautinių sutarčių negaliojimo pagrindų atvejai.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Articles 46-53 of the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties envisage the basis for the invalidity of treaties. In the event when international treaties are concluded by improper subjects or during their conclusion the free will of subjects is infringed, provisions of the treaty do not conform to the conditions agreed by the states or they contradict the norm of *jus cogens*, the states may initiate the acknowledgment of the international treaty as invalid, this way ensuring the lawful interests of the state when the treaty becomes such, which does not obligate the state, and deeming the treaty invalid *ab initio*, id est, invalid from the start, eliminating the outcomes that emerged due to the performance of such treaty.

In the international treaty law or, in general, in the scientific literature of international law, the basis for invalidity of international treaties enshrined in the 1969 Vienna Convention and, respectively, 1989 Vienna Convention, have not been broadly disclosed or thoroughly discussed, which is why, the purpose of this research is to in-detail analyze the basis for the invalidity of international treaties enshrined in Articles 46-53 of the 1969 Vienna Convention, by disclosing the scope of their interpretation, possible difficulties of it and presenting the properties of their application. These tasks shall be used for the implementation of the object: 1) to analyze in-detail the properties of concluding the international treaties in accordance to 1969 United Nations Vienna Convention on the Law of Treaties; 2) by following the provisions of 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, review the presumption of the validity (lawfulness) of international treaties; 3) to analyze in-detail the absolute and relative basis for the invalidity of treaties enshrined in Articles 46-53 of the 1969 Vienna Convention and the outcomes of their application; 4) to determine the properties of applying the basis for invalidity of international treaties enshrined in Articles 46-53 of the 1969 Vienna Convention and present possible problems associated with the implementation of these basis.

After summarizing the received results, it can be seen that international treaties have a special significance in the international law and distinguish themselves with special conclusion and coming into force process, which encompasses couple of stages: the ratification of the text of the treaty and the determination of its authenticity, as well as, the expression of the states' consent to deem the treaty binding and compulsory. The presumption of validity of the international treaty envisages that each treaty is compulsory to its participants, unless stated otherwise. A presumption is applied to the treaties that they are valid and must be applicable, and the validity of the treaty is impossible without a proper subject,

object and the free will of the subject (as in the case of validity of any other statute of law). The basis for the invalidity of treaties enshrined in 1969 Vienna Convention are distributed in to relative (conditional) and absolute. Relative basis is infringement of internal norms of law regarding authorizations to conclude treaties, infringement of respective authorizations on the limitations of expressing the consent of the state, error, deceit or corruption. Absolute basis is duress against the representative of the state, duress against the state or contradiction of the subject-matter of the treaty to the *jus cogens* norm. Because the wording of Articles regarding the basis for invalidity enshrined in 1969 Vienna Convention - infringement of internal law norms (Article 46), error (Article 48), duress against the representative of the state (Article 51) and duress against the state (Article 52) - are not defined clearly enough, this may pose obstacles to properly implement them in the process of acknowledging the international treaty as invalid.

The work consists of introduction, four chapters, conclusions, bibliography, annotations and summaries. In the first through third parts, the international treaties and the properties of their conclusion, the presumption of the validity of international treaty and the basis for invalidity of it, their outcomes, legal regulation and properties are analyzed. In the fourth part, by using the methods of empirical research, the cases of invalidity of international treaties are analyzed.